

الرساله

اکتوبر ۱۹۷۶

الرساله - دسمبر - ۱۹۷۶

دوهمه پښتو گڼه

سرپرست: مولانا وحید الدین خان رح

مسؤل مدیر: ظفر الاسلام خان

ژباړه: رحمت شاه فراز

لیکلی

له مرگ وروسته ۳۰	د حکمت خبرې ۱
د لارډ ټامسن پېښه ۳۴	پنځم یې مه کېږئ ۲
د جاپاني سړي اسلام منل ۳۵	د مړه سیند نسخې ۳
د فرصتونو بربادي ۳۸	زموږ او د آخرت په منځ کې ۶
ټوکه ۳۹	پرېښتې هر وخت لارښوونه کوي ۷
د اوسني عصر مسئله څه ده؟ ۳۹	د کتاب نړۍ ۱۰
انگېزه یې دنیا پالنه ده ۴۸	د خوبونو په دنیا غولېدلی دی ۱۲
د اختلاف زیانونه ۵۰	قرارداد یې هغه ته ورکړ ۱۳
د ملت تعمیر ۵۰	له مهابهارت څخه ۱۴
اواز ۵۵	د تاج محل په اړه یو تاثیر ۱۴
د عربي اوونیزې تبصره ۵۷	د شاعري او لیکوالي فرق ۱۶
هنوی صحافت ته د سپک مسلک په سترگه کتل ۵۹	د صنعتي ککړتیا مسئله ۱۸
یو ملاقات ۶۰	آیا دا خلک ماشومان دي؟ ۲۱
سوال او ځواب ۶۷	یوه خټې لیدې، بل ستوري ۲۲
له اېښې مذهب ۶۹	ار تری ۳۰
اسلامي مرکز ۷۰	اسلامي کرختیر ۲۱
د مسؤل مدیر په نوم ۷۳	د نر او ښځې ترمنځ د کار وېش ۲۷
نازکه مسئله ۷۶	د تېروتنې پایله ۲۹

الرساله

اكتوبر ١٩٧٦

پښتو گڼه: دوهمه، فيبروري ٢٠٢٥ز

د حکمت خبرې

چوپتیا زده کړئ، چې د پرنستو خبرې
اترې واورېدلې شئ.

خپل ځواکونه په کار واچوئ، د خدایي
مرستې مستحق به شئ.

په کوم زړه کې چې د بندگانو مینه نه وي،
هغه زړه د خدای له مینې هم خالي وي.

خلک سپک مه گڼئ، که نه وي د خالق
په سترگو کې به سپک شئ.

څوک چې د واکمنو نږدېکت غواړي، د
خدای له نږدېکت نه به لرې شي.

څوک چې د تیرې گوزار درباندي کوي،
له هغه سره په جنگېدو کې خپل وخت مه
بربادوئ، بلکې خپل ځان دومره لوړ کړئ،
چې د گوزار کوونکي د تیرې گوزار تر تاسو
در ونه رسېږي.

څوک چې له خلکو سر ټکوي، هغه د
دې خبرې اعلان کوي، چې د ژوند په
سیالی کې له نورو شاته پاتې دی.

ملي رغونه تر ټولو پومبې د قوم په وگړو کې د شعور د روزلو کار دی. د دې بهترینه
بڼه دا ده، چې «الرساله» هر کلي او هر کور ته ورسول شي.

پنځم یې مه کېږئ، که نه هلاک به شئ

په یوه حدیث کې نبي کریم ص فرمایي،
«کن عالما او متعلما او مستمعا او محبا ولا
تکن الخماس فتهلک» ژباړه: پوهان شئ،
یا پوهه ترلاسه کوونکي شئ، یا پوهې ته
غوږ نیوونکي شئ، یا له پوهې سره مینه
کوونکي شئ، او پنځم یې مه کېږئ، که نه
هلاک به شئ.

په دې حدیث کې له علم نه مراد هغه
پوهه ده، چې انسان په خدای او د خدای
په لارښوونو پوه شي. په خلکو کې ځینې
باسواده وي، ځینې ناپوهه وي. ځینې
ځیرک وي، ځینې غبي وي. نو ځکه نبي
کریم ص په دې حدیث کې د حالاتو له
مخې انسانان په څلورو درجو وېشلي دي.

او ويلي يې دي، چې په دې څلورو درجو کې يوه درجه د ځان لپاره غوره کړي.

يا هغه شخص له ځانه جوړ کړي، چې د خدای کتاب او د رسول الله سنت يې ژور مطالعه کړي او په دين يې ښه سم ځان پوه کړي وي او د دې مقصد لپاره يې هغه اړينه خواري او رياضت گاللي وي، چې انسان سم معرفت ته رسوي. که دا مقام مو ترلاسه نه کړ، نو دوهمه درجه دا ده، چې تاسو په خپلې دې نيمگړتيا پوه اوسئ او د هغې د جبران لپاره د حقيقي علم په ترلاسي لاس پورې کړئ او د قرآن او سنت زده کوونکي شئ. که د خپلو حالاتو له امله د دې امکان هم نه و، نو دريمه درجه يې دا ده، چې دا واقعيت ومنئ، چې تاسو نه د علم خاوندان ياستئ او نه د علم ترلاسه کوونکي. په داسې حالت کې ستاسې لپاره روغه رويه دا ده، چې تاسو اوږدونکي شئ. چېرته چې د خدای خبرې کېږي، هلته پټه خوله کېنئ او څه چې ويل کېږي، په ټول پام سره غوږ ورته ونيسئ. که څوک په دې درجه کې هم نه وي، نو هغه ته پکار ده، چې د دغه محروميت احساس ورسره وي. او د دې

احساس ډېره کمه تقاضا دا ده، چې په خپل زړه کې د هغو خلکو لپاره د مينې تخم وکړي، چې د علم له هغې پانگې يې برخه وړې وي، چې ده خپله برخه په کې نه ده موندلې. دا څلورمه درجه ده، چې هر مؤمن يې په دې دنيا کې خپلولی شي.

له دې وروسته پنځمه درجه ده. دا درجه د هدايت درجه نه ده، د بې لارۍ او ضلالت درجه ده. هغه دا ده، چې انسان د حقايقو له علم نه بې خبره وي او بيا هم بحثونه او اختلافونه کوي او د ديني علم په ځای کوم بل علم ته د شاگردۍ گونډه وهي. د اوږدو او زدکړې لپاره هغه مجلسونه غوره کوي، چې هلته د دين خبرې اترې نه وي. ان په زړه کې يې هم مينه او درناوی د هغو خلکو لپاره وي، چې د ديني علم خاوندان نه وي، البته په نورو مهارتونو کې بيا کمال ولري. دا د انسان پنځم حالت دی او چا چې خپل ځان پر دې حال ومونده، نو گواکې هلاک شو. مگر دا چې بېرته راستون شي او هڅه وکړي، چې له يادو څلورو درجو نه يوه درجه ور خپله کړي.

هغوی حقيقت ته سترگې په لار و، خو کله چې د حقيقت معلم راغی، نو هغوی يې د منلو لپاره راز، راز دليونه جوړ کړل

د مړه سیند نسخې

د ۱۹۴۷ کال کیسه ده. په یوه کوچیانۍ قبيله کې څو تنه د ختیځ اردن له سیمې نه فلسطین ته روان وو. هسې وایي، چې له دوی سره ځینې ناقانونه توکي و، نو ځکه دوی د عمومي لارې په ځای د غرونو له لارې فلسطین ته د ننوتو اراده کړې وه. په دې سفر کې یاده ډله د مړه سیند شمال لویدیځې څنډې ته ورسېدل، چې دا ځای په قمران درې مشهور دی. دوی په دې ځای کې د دمې لپاره څو شپې تم شول. د دمې پر مهال یې په نږدې غره کې یوه سمخه ولیده. د ډلې یو څو تنه دې سمخې ورننوتل. دوی ډېر حیرانه شول ځکه په سمخه کې ځینې خاورین لوبښي ایښي و. لوبښي یې دباندي را وایستل او فکر یې وکړ، چې په دې لوبښو کې به د پخوا زمانې سکې وي. خو په لوبښو کې له سکو نه هم ډېر گرانییه شې و. په لوبښو کې د بایبل هغه څپرکي و، چې د لرغوني طرز په طومارونو (رولونو) لیکل شوي او د خوندیتوب په موخه په دې لوبښو کې ساتل شوي وو.

دې کوچیانو لومړی دغه څپرکي د فلسطین یوه مسلمان شیخ ته ور ښکاره کړل. مسلمان شیخ فکر وکړ، چې دا به د سریاني ژبې کومه خطي نسخه وي. له دې ځایه دا خلک څو نورو کسانو ته هم ورغلل او بالاخره په یروشلم کې یوه یهودي ته ورسېدل. د یهودي چې په بایبلي

اسنادو سترگې ولگېدې، په ارزښت يې پوه شو او د هغو طومارونو ځينې برخې يې وپېرلې. له هغې ورځې نه تر نن ورځې پورې د علماوو په منځ کې ډېرې سختې څېړنې او بحثونه تاوده دي. دا کار په ټوله کې يهودي او مسيحي علماوو کړی دی، د مسلمانانو په دې کې هېڅ ونډه نشته. په گڼو لاسونو کې له تاوېدو را تاوېدو وروسته اوس دغه تاريخي اثار په يروشلم کې د اسرائيلو په لاس کې دي.

د څرمنې دغه طومارونه ټول يوولس دي، چې په کل کې اووه کتابونه په کې ليکل شوي دي. د دغو کتابونو ژبه عبراني ده. د دې نسخو زياتره کتابونه مثلاً يسعيا، حقوق او داسې نور په اوسني بايبل کې هم شامل دي، چې په لسمه ميلادي پېړۍ کې ترتيب شوی دی. د دواړو په متن کې په بنيادي يو والي سربېره هم بشپړ يو والی نشته. اټکل دا دی، چې په پخوا زمانه کې ځينو يهودي علماوو د بايبل د ساتنې لپاره له دغه تدبير نه کار اخيستی و. د ساينسي ميتودونو په مټ د دې نسخو عمر چې اټکل شوی، نو علماوو يې زمانه ۷۰ - ۶۷ز کلونه ښودلې ده. دا نسخې دومره نازکې شوې وې، چې کله يې د پرانيستو هڅه وشوه، نو ټوټې ټوټې شوې. ياد طومار چې په انگرېزي کې يې (Dead Sea Scroll) بولي، د دې خبرې پخلى کوي، چې د لومړۍ ميلادي پېړۍ يهودان د يوه پيغمبر راتلو ته په تمه وو. هغوی په دې عقیده وو، چې له موسی نه وروسته دوه خاص پيغمبران نور هم راتلونکي دي، يو «مسيح» او بل «د حقيقت معلم». مسيح به په وروستي دور کې راتلونکي پيغمبر ته لاره هواره کړي او د «حقيقت معلم» به بدې ارواوې له منځه يوسي، او په وروستيو وختونو کې به راځي. د حقوق کتاب په نسخه کې «د حقيقت د معلم» اووه مستقيمي حوالې پېژندل شوې دي.

د مړه سيند په طومارونو چې علماوو څېړنې وکړې، نو د هغو لپاره تر ټولو پېچلې مسئله دا وه، چې د «حقيقت له معلم» نه څوک مراد دی؟ په دې برخه کې مختلف نظرونه وړاندې شوي دي، خو تر اوسه پورې پوهان په کومه يوه رایه نه دي راټول شوي. د پوهانو په نزد دا معلم مسيح نه شو گڼلی، ځکه چې په اسنادو کې په ښکاره ټکو کې «د حقيقت معلم» له مسيح بېل شخصيت ښودل شوی دی، او بل کوم مذهبي شخصيت په تېرو دوه زره کلونو کې نه دی ليدل شوی، چې هغه لويې ځانگړتياوې پرې صدق وکړي، چې په اسنادو کې د حقيقت د معلم لپاره يادې شوې دي. د اسنادو له مخې، د حقيقت دغه راتلونکی معلم به له دنيا نه

بدې ارواوې ختمې کړې، د خدای شریعت به له وړاندو څخه د تل لپاره خوندي کړې، او د خدای ابدې حقایق به روښانه کړې، د هغه جلال به د قیامت تر ورځې پای نه مومي، او داسې نور. دغه توري چې د کوم شخصیت په هکله صدق کوي، هغه یې له شکه هماغه دی، چې کارلایل د پیغمبرانو د «اتل» مقام ورکړی دی، خو پوهانو وار له مخه دا منلې ده، چې یاد شخصیت په دې اسنادو پورې کوم تعلق نه نیسي.

پاتې دې نه وي، چې تورات کې زیاتره کتابونه د اتمې او دریمې قبل المیلاد پېړیو په منځنۍ زمانه کې لیکل شوي دي. خو د دې ټولو کتابونو اصلي نسخې له منځه تللي دي. د پوهانو په اند د مړه سیند د طومارونو یو اهمیت دا دی، چې شاید په دې طومارونو کې به یې ځینې د اړوندو کتابونو اصلي نسخې وي.

له تاریخي پلوه د دې پوښتنې ځواب ویل ناشونی دی، چې له حضرت سلیمان نه را وروسته زمانه کې چې کله د اسرائیلو او یهودا سلطنتونه برباد شول، نو د بایبل اصلي نسخې تر کومه بریده خوندي پاتې شوې او د هغو اوسني نقلونه تر کومه بریده له اصلي نسخو سره سمون خوري.

له دریمې قبل المیلاد پېړۍ نه وروسته زیاتره یهودان له فلسطین نه خواره واره شول او نورو هېوادونو ته یې مخه کړه. د دوی راتلونکو نسلونو عبراني ژبه هېره کړه. په دوهمه قبل المیلاد پېړۍ کې بایبل یوناني ژبې ته وژباړل شو. د دې ژباړې هم یوازې د نقلونو څو نسخې په دنیا کې پاتې دي.

په وروسته زمانه کې چې د بایبل څومره نسخې دود شوې، په هغو کې ډېر زیات اختلافات وو. په لسمه میلادي پېړۍ کې ځینو یهودي علماوو د دغو مختلفو نسخو له مخې یو مستند متن ترتیب کړ. نن ورځ همدا متن تورات (یا لرغونې عهدنامه) بلل کېږي.

زموږ او د اخرت په منځ کې يوازې يو نامعلوم دېوال ولاړ دی

نه خو دقيقې مخکې له کان نه راوتلی و. دا پېښه ډېر په هيښوونکي انداز کې زموږ د ژوند تصوير جوړوي. زموږ د اوسنۍ دنيا او د بلې دنيا ترمنځ يو نامعلوم دېوال ولاړ دی. هره شېبه د دې اندېښنه شته چې دا دېوال مات شي او د آخرت حقايق د ستر سېلاب غوندې په موږ را مات شي. په دې وخت کې به هېڅ ځواک، دلايل او ژبوره خوله زموږ په کار را نه شي. انسان به بالکل بې اسرې د خپل څښتن مخې ته ولاړ وي. هغه خلک به د ناکامۍ او بربادۍ تلپاتې دوزخ ته وغورځول شي، چې د دنيا په غولوونکو شيانو يې زړه داسې بايللی و، چې هېڅ د پند او نصيحت خبرې ته يې غوږ نه نيوه. او يوازې هماغه شخص به نجات مومي، چې د کایناتو مالک ته د حساب له ورکولو دمخه يې پخپله له ځان سره حساب کړی وي.

تر ټولو هوښيار انسان هغه څوک دی، چې د دغې راتلونکې ورځې لپاره يې خپل ځان آماده کړی وي.

په چنالا سيمه کې د سکرو يو زوړ کان و، چې له ۱۹۴۵ کال نه بند و. دغه کان څلور نيمه سوه فټه ژور و او ورو ورو ټول کان له اوبو ډک شوی و. له دې کان نه د اتيا فټه په واټن کې دوه کاله پخوا يو بل کان هم وکيندل شو. دغه نوی کان چې د نړيوال بانک او خارجي کارپوهانو په مرسته چمتو شوی و، په عصري ټکنالوژي او نويو ماشينونو سمبال و.

په ۲۷ دسمبر ۱۹۷۵ء کې په دې کان کې يوه لويه چاودنه وشوه. د دواړو کانونو ترمنځ اتيا فټه واټن ډېر کافي واټن گڼل شوی و. خو ناڅاپه په کان کې شاوخوا ۶۰ فټه پرېر درز را پيدا شو او له دې درز نه د پخواني کان اوبه ډېرې په تېزۍ سره په نوي کان راماتې شوې او يوازې په درې دقيقو کې ټول تر خولې له اوبو ډک شو. په دې کان کې ۳۷۲ مزدوران او انجينران په کار لگيا وو او شاوخوا د سل ميليونه گالونه نه هم د ډېرو اوبو په سېلاب کې غرق شول. يوازې يو تن بگوان سنگ (مونگر) ژوندی راووت، چې له پېښې

شاوخوا پرېستې هره شېبه لارښوونه درته کوي، چې څه وکړئ او څه ونه کړئ

شواى ورکول کېدلى.» له دې پېښې وروسته هغه مشر سړي له خداى نه بښنه وغوښته او خپل گاونډي ته ورغى او بېرته يې خوشاله کړ.

که د انسان وجدان ژوندى وي او خداى ته له ورتلو وېره يې په زړه کې وي، نو هره ورځ به خپلې شاوخوا ته د خداى اوازونه اورې. په هره څلورلارې کې به وينې، چې د خداى پرېستې ولاړې دي او لارښوونه ورته کوي، چې څه بايد وکړي او څه ونه کړي. دا اواز يوازې هغه خلک نه اورې، چې غوړونه يې د خدايي اوازونو اورېدو ته کانه شوي وي. دوى به د خداى اواز يوازې هله واورې، چې د اسرافيل

يوه مشر سړي ته يې له گاونډي نه ضرر ورسېده. مشر ترې ډېر زيات خفه شو او په زړه کې يې وويل، چې «له نن نه وروسته نه خبرې ورسره کوم او نه اړيکه ورسره ساتم.» خداى راوستې وه، بله ورځ د خپل زوى له لاسه هم سړي ته يو تکليف ورسېده. د سړي خپل زوى ته ډېر زيات اعصاب خراب شول او په غوسه کې له کور نه دباندې ووت. تر ماخوستنه پورې د غوسې په حالت کې و. تر دې چې خوب يووړ. سهار چې له خوبه را پاڅېده، نو احساس يې کړل، چې په زړه کې يې د خپل بچي لپاره بېرته د پخوا په شان مينه په څپو ده. سړي خپل زوى ور وغوښته، په ډېر لطف او محبت يې څو خوږې خبرې ورسره وکړې، او په دې ډول يې د تېرې ورځې غوسه پرې جبران کړه.

د سړي په زړه کې ورتېره شوه، چې «که زه د خپل بچي له يوې تېروتنې ور تېرېدلى شم، نو آيا په همدې ډول د خپل گاونډي تېروتنه نه شم بښلى؟» او ناڅاپه يې پام شول، چې د زوى د تېروتنې په صورت کې الله تعالى د درس او پند يو فرصت ورکړى دى. اولاد چې د کومو مصلحتونو له مخې انسان ته ورکول کېږي، شايد يو مصلحت به يې دا هم وي، چې انسان ته دا وښودل شي، چې دى په څه ډول د يوه ملامت انسان ملامتيا ور بښلى شي؟ که انسان ته اولاد نه واى ورکول شوى، نو د اخلاقو او مينې عملي درس بيا په بله هېڅ لاره هم انسان ته نه

شپېلۍ يې د غوړونو پردې وړ څيري کړي.

يو بزرگ د چا کره مېلمه شو. د کوربه کور ته څېرمه يو جومات و، خو لمانځه ته ډېر کم خلک ورته راتلل. بزرگ د کوربه په ځای د ځان لپاره په جومات کې استوگنه غوره وبلله. جومات ته له ننوتو سره يې پام شول، چې له اوږدې مودې نه جومات چا نه دی صفا کړی. د بارانونو موسم و. او د بام د څڅېدو او نم له لاسه د جومات فرشونه ځای، ځای نمجن او بوی يې نيولی و. په بله ورځ چې لمر راوخوت، نو بزرگ ټول فرشونه وايستل او لمر ته يې هوار کړل. جومات يې ښه ښکلی را صفا کړ. فرشونه وچ شول، ټک يې وهل او بېرته يې په خپل ځای هوار کړل.

بزرگ چې لومړی ځل جومات ته ننوتی و، نو د جومات د حالت په ليدو يې زړه ډېر سخت نيول شوی و. خو اوس چې په پاکه فضا کې کېنوست، نو په زړه کې يې يو ډول د خوښۍ احساس وکړ. په جومات کې يې دوه رکعتونه لمونځ وکړ او د خدای شکر يې په ځای کړ، چې د دې خدمت توفيق يې ورکړ.

په همدې وخت کې کوربه پرې راغی. د بزرگ په زړه کې ور تېره شوه، چې «د دې سړي له لاسه دومره هم نه کېدل، چې د جومات صفایي يې کړې وای. د دين په هکله خو ښه اوږده اوږده وعظونه کوي، خو په عمل کې يې حال دا دی، چې په خپل گاونډ کې د خدای کور هم سم نه شي ساتلی.» له دې احساس سره يې سمدستي په زړه کې دا خيال ودرېده، چې په دين کې زه تر ده غوره یم. زما د دينداري په مقابل کې دی هېڅ حيثيت هم نه لري.»

ورځ تېره شوه. ماښام بزرگ په جومات کې ناست و، چې يو نا اشنا سړی جومات ته راننوت. وچ او سپېره مخ او شکېدلو جامو يې د حال په ژبه ويل، چې کوم بې وزلی مسافر دی. بزرگ د سلام په ځواب کې وعلیکم السلام ورته وويل، خو په زړه کې يې ور وگرځېدل، چې «دا شخص څومره بې وخته راغی، اوس خو به د دې سړي لپاره د شپې د ډوډۍ تياری هم کوم. شپه هم ممکن په همدې جومات کې تېره کړي او زما په خلوت کې به هم راته خلې شي.» ده لا له همدې زړه تنگي سره کرل رېبل، چې د بزرگ کوربه جومات ته راننوت. د مسافر په ليدو سمدستي ور وړاندې شو، سترې مشي يې ورسره وکړه او په خدا يې ورته وويل، «له کومه راغلی يې ځوانه؟» مېلمه چې خپل

نجات او ژغورنې لاره موندلی شي. خو چې د ایمان سپرغۍ مړه وي، نو د نجات له الهي فرصتونو نه انسان گټه نه شي اخیستلی. او په هره ښویه ځمکه کې به یې پښه ښویېږي. تر دې چې هغې وروستی کندنې ته به وغورځي، چې بیا ترې د انسان راوتل نشته:

بې شکه څوک چې الله نه وېرېږي کله چې د شیطان له خوا کومه وسوسه ور ورسې، نو (سمدلاسه) متوجه کېږي، نو بیا دوی لیدونکي شي. او د هغوی (کافرانو) وروڼه (شیطانان) دوی په کره لار کې راکاږي او بیا هېڅ لنډون (سستي) نه کوي. (اعراف: ۲۰۲-۲۰۱)

احوال ورکړل، نو کوربه ورته وویل «نن شپه همدلته تېره کړه او له موږ سره ډوډۍ وخوړه.» کوربه دا ټولې خبرې په داسې انداز کولې، ګواکې دغه نوی راغلی مېلمه کوم بې وزلی مسافر نه دی، بلکې یو نعمت دی، چې خدای په دې وخت کې خاص ده ته ور پېرزو کړی دی.

له دې پېښې وروسته بزرګ احساس کړه، چې په زړه کې یې یو څه کشمکش را پورته شو. ځان سره یې وویل، چې «د جومات د پاکوالي په برخه کې خو مې له خپل کوربه نه میدان یووړ. خو د مسافر د خدمت په برخه کې دی تر ما ډېر مخکې دی. که په ما کې یوه ځانګړتیا وي، نو زما په کوربه کې یوه بله ځانګړتیا ده او څوک خبر دي، چې د جومات د صفایي په مقابل کې به د غریب مسافر خدمت الله تعالی ته ډېر خوښ وي.» دغه خیال یې چې زړه کې ور تېر شو، سمدستي یې توبه وکړه او په سجده کې پرېوت او له خدای نه یې دعا وغوښته، چې ده ته او کوربه ته یې هدایت وکړي او په خپلو رحمتونو کې برخه ورکړي.

زموږ دنیا له فتنو ډکه ده. دلته هره شېبه د دې اندېښنه شته، چې انسان دې کوم کوهي ته وغورځي. خو پاسنی کیسې راته وایي، چې الله تعالی د ځان ساتنې او اصلاح هم بې شمېره فرصتونه راته ایښي دي. که د انسان ایماني جذبې ژوندی وي، نو د هر ډول فتنې پر مهال به خپل ځان ته نږدې یوه رڼا او هدایت ومومي او د هغې په مټ بېرته د

د کتاب نړۍ

چې قرآن کریم د محمد ص د خپلو مذهبي تجربو بیان دی. او د یوه امي په ژبه په ډېره زوروره ژبه د یوه کتاب چمتو کول په لرغوني عرب کې یوه نا اشنا پېښه ده. په هغو حالاتو کې دا خبره مشهوره شوه، چې دا خدایي کلام دی او داسې کلام دی، چې هېڅ څوک یې مثال نه شي راږولی. د قرآن کریم د ننگونې په ځواب کې چې هر چا د بل قرآن کریم د لیکلو هڅه کړې، نو هره هڅه خپل شوې او پنځول شوی کلام یې له منځه وړل شوی دی. د اسود عنسی صرف یوه دوه پراگرافونه په تاریخ کې را پاتې دي. د مسيلمه او ابن مقفع څو آیتونو هم لاسته راځي. خو دا آیتونه ډېر زیات کمزوري دي او داسې ښکاري، چې کوم مسلمان څو جملې د ملنډو په ډول جوړې کړې او د هغوی

ډاکټر عبدالعلیم (۱۹۷۶ - ۱۹۰۵) په برلین کې د یهودي او مسیحي پوهانو په مشوره یوه انگریزي مقاله ولیکله. د مقالې سوژه یې «د قرآن اعجاز» و. دا مقاله یې په ۱۹۳۶ کې د کتاب په بڼه خپره کړه.

همدا هغه مقاله ده، چې په برلین پوهنتون کې یې د دوکتورا سند پرې ترلاسه کړ. خو یاده مقاله له علمي پلوه دومره کمزورې ده، چې د مقالې په ځای یوازې د وعظ او بیان نوم به ورته ډېر سم وي.

لیکوال ویلي دي، چې د قرآن د اعجاز عقیده مازې یوه مذهبي عقیده ده، خو په ټوله مقاله کې یې د خپلې نظریې په ملاتړ کې کوم دلیل نه دی راوړی. د مقالې خلاصه دا ده،

په نوم يې مشهورې کړې دي. د قرآن کریم د اعجاز لړۍ په خپل حال روانه وه، تر دې چې د خلورمې هجري پېړۍ تر پایه پورې دا نظریه په یوې کلکې عقیدې بدله شوه. عامه ذهنیت داسې دی، چې د وخت په تېرېدو سره يې بنسټه اوازې هم د تاریخ برخه وگرځي، نو په همدې ډول دا عقیده هم د اسلامي تاریخ یوه برخه وگرځېدله.

زه په دې خبره نه پوهېږم، چې پورتنۍ خبره په څه ډول دا ثابتوي، چې قرآن د بشر کلام دی او د قرآن دا چیلنج هېڅ حیثیت نه لري، چې د قرآن په څېر بل کتاب څوک نه شي لیکلی.

د مقالې لیکوال دا مني، چې «د یوه امي په ژبه ډېر په غیر عادي ډول یو زور وکلام» صادر شوی دی. ښکاره ده، چې دغه غیر عادي پېښه به کومه توجیه هم لري. کله چې په بشري دایره کې د دغې پېښې کومه توجیه وجود نه لري، نو دوهمه مفروضه خو همدا کېدلې شي، چې دا کتاب له غیر انساني ذهن نه پنځېدلی کلام دی. له دې پرته بله هېڅ توجیه نه شونې ده او نه لیکوال په ټول کتاب کې کوم ځای وړاندې کړې ده.

په نوم يې مشهورې کړې دي. د قرآن کریم د اعجاز لړۍ په خپل حال روانه وه، تر دې چې د خلورمې هجري پېړۍ تر پایه پورې دا نظریه په یوې کلکې عقیدې بدله شوه. عامه ذهنیت داسې دی، چې د وخت په تېرېدو سره يې بنسټه اوازې هم د تاریخ برخه وگرځي، نو په همدې ډول دا عقیده هم د اسلامي تاریخ یوه برخه وگرځېدله.

زه په دې خبره نه پوهېږم، چې پورتنۍ خبره په څه ډول دا ثابتوي، چې قرآن د بشر کلام دی او د قرآن دا چیلنج هېڅ حیثیت نه لري، چې د قرآن په څېر بل کتاب څوک نه شي لیکلی.

د مقالې لیکوال دا مني، چې «د یوه امي په ژبه ډېر په غیر عادي ډول یو زور وکلام» صادر شوی دی. ښکاره ده، چې دغه غیر عادي پېښه به کومه توجیه هم لري. کله چې په بشري دایره کې د دغې پېښې کومه توجیه وجود نه لري، نو دوهمه مفروضه خو همدا کېدلې شي، چې دا کتاب له غیر انساني ذهن نه پنځېدلی کلام دی. له دې پرته بله هېڅ توجیه نه شونې ده او نه لیکوال په ټول کتاب کې کوم ځای وړاندې کړې ده.

که د لیکوال د ادعا له مخې، د خلکو په لاس پنځېدلی قرآن ضایع شوی وي، نو دا پېښه به حتماً د اقتدار په زمانه کې شوې وي. تر څو چې د اسلام واکمني پیلېده، نو له هغه نه مخکې تر شلو کلونو پورې قریشو او عرب مخالفینو او

خو تر بحث لاندې کتاب په اتلسمه پاڼه کې د دې یو کوچنی مثال شته دی. د لا یأتون بمثله (بني اسرائیل - ۸۸) د آیت مفهوم لیکوال له خپله ځانه یعجزون عنه په ټکو کې لیکلی دی. په عربي ژبه پوهېدونکو کسانو لپاره د همدې دواړو عبارتونو پرتله د قرآن د ادعا د ثبوت لپاره کافي ده. څرنگه عجیبه خبره ده، چې انسان د دغه یوه عبارت په څېر هم یو عبارت نه شي راوړلی، چې «دوی دغسې قرآن نه شي راوړلی.» خو بیا هم پر دې ټینګار کوي، چې قرآن ادبي معجزه نه ده. د ساینس په زمانه کې به له دې نه ډېر د غیر ساینسي دریځ کوم بل مثال پیدا نه شي.

د خوبونو په دنیا غولېدلی دی، چې...

کې یې وروستی واکمن معتمد بن عباد د اشبیلیې په گدی ناست و. تاشقین په ۴۸۴ء کې معتمد ونیوه او د مراکش په اغمات سیمه کې یې بندي کړ. له څلور کاله زندان وروسته معتمد په ۴۸۸ هجري کې وفات شو.

معتمد بن عباد چې په کومه زمانه کې بندي و، نو د اختر په ورځ یې لونی لیدو ته ورغلې، په دې شېبو کې ده خپلو غمگینو جذباتو ته د شعر ژبه ورکړه. څو شعرونه یې دا دي:

فساءک العید فی اغمات مأسورا
یغز لن للناس ما یملکن قطمیرا
فردک الدهر منهیا و مامورا
فانما بات مالا حلام مغرورا

ژباړه: پخوا به دې اخترونه په خوشالی لمانځل، خو نن د اغمات په زندان کې ستا لپاره د اختر هېڅ خوبې نشته.

یو وخت و، چې زمانه ستا تر امر لاندې وه، خو نن ورځ زمانې محروم او محکوم ګرځولی یې.

ستا د دې وضعیت له لیدو وروسته هم که څوک حکومت ته خوشالېږي، نو اصلا د خوبونو په فربې کې مبتلا دی.

د څلورمې هجري پېړۍ په پای کې چې په اسپانیه کې سیمه ییزې زورواکۍ پیل شوې او د ولایتونو والیانو له مرکز سره بغاوت ته مخه کړه، نو واړه، واړه خپلواک حکومتونه رامنځته شول. مثلاً په قرطبه کې د بنو حمود، په اشبیلیه کې د بنو عباد، په بطلیوس کې د ابن افطس، او داسې نور. په اشبیلیه کې د بنو عباد حکومت په ۴۰۴ هجري کال کې رامنځته شو، اتیا کاله ژوند یې وکړ او بیا ختم شو. د مراکش پاچا یوسف بن تاشقین چې کله پر اسپانیه یرغل وکړ، نو په دې وخت

فیما مضی کنت بالاعیاد مسرورا
تری بناتک فی الاطمار جائعه
قد کان دهرک ان تامره ممثلا
من بات بعدک فی ملک یسر- به

ته خپلې لونې وینې، چې ورې دي، شکېدلې او زړې جامې یې په تن دي او لونې دې د خلکو لپاره وړۍ ورېښي او په لاس کې یې هېڅ هم نشته.

هغوی په خټو کې ییلې پېښې ګرځي، ته به وایې چې هېڅ کله یې مشک او کافور نه دي تر پښو لاندې کړي.

او قرارداد يې هغه ته ورکړ

شاوخوا لس سلنه کم لگېدلی دی. هندوستاني انجینر بایو راؤجی شرکې وړاندیز ورته وکړ، چې تاسو د خپلو باوري چارواکو یوه ډله له ما سره ولېږئ. هغوی دې په پونا کې په شپږو فابریکو کې زموږ جوړ شوي کورونه وگوري. او دا یې هم وویل، چې د دې سفر ټول لگښت به هم زموږ په غاړه وي.

د دې وړاندیز له مخې د دوبي د چارواکو یوه ډله هندوستان ته راغله. دلته یې کورونه ولیدل او بېرته دوبي ته ستانه شول او شیخ ته یې د کورونو راپور ورکړ. پر ۲۲ اگست ۱۹۷۶ کې دغه قرارداد هندوستاني شرکت ته ورکول شو. د دې قرارداد ټول مبلغ ۷۵ کروړه دی. حقیقت دا دی، چې ظاهري حالات همېش اضافي نوعیت لري. چېرته چې خلک ناهيلي شوي وي، د امید رڼا هلته هم لټولې شو. په دې شرط چې انسان له فرصت نه د استفادې په هنر پوه وي. د نپولین په قول، د ناهيلي توری یوازې د احمقانو په قاموس کې وي.

دوبي د فارسي خلیج ډېر کوچنی دولت دی. ټول نفوس یې دوه سوه زره دی (۱۹۷۶). خو د تېلو په شتمنۍ ډېر زیات شتمن دی. د دوبي شیخ یو پلان جوړ کړ، چې د خپل ولس د استوگنې لپاره ۲۱۰۰ کورونه جوړ کړي او د هر کور لپاره یې ۲۵۰ متر مربع ځمکه ټاکلې وه.

په بېلا بېلو هېوادونو کې یې اعلانات خپاره کړل. د دنیا له گوټ گوټ نه ساختماني قرارداديانو خپل وړاندیزونه ورته ولېږل، تر دې چې د هغوی د نقشو او حسابونو او ساختماني توکو په نمونو څو لویې خونې ډکې شوې. خو د دوبي ساده مزاج شیخ ځان سره وویل، چې مازې د نقشو او سامانونو په لیدو پریکړه کول مشکل کار دی. ده وویل، چې تاسې د مطلوب کور یوه نمونه راته جوړه کړئ. تر څو معلومه شي، چې دغه کور تر کومه بریده زموږ له معیار سره جوړېږي او آیا زموږ اړتیاوې پوره کولی شي او که نه؟

دا شرط قرارداديانو ته د منلو نه و. هغوی بېرته خپلو وطنونو ته ستانه شول. دوی وویل، چې د کور نمونه چې ورته جوړوو، له هغه نه خو بهتره ده چې خپل وړاندیزونه ترې بېرته واخلو. خو د پونا (هند ایالت) یوه هندوستاني انجینر همت ونه بايله. ده هود وکړ، چې زه ستاسې شرط پوره کوم او شیخ ته یې وویل، چې په دوبي کې چې تاسو کوم ډول کورونه غواړئ، هغه ډول کورونه ما په پونا (مهاراشټرا) کې جوړ کړي دي. دا کورونه له موسمي حالاتو سره نیمه عیار شوي دي. که دغه ډول کور په صحرا کې هم جوړ شي، نو په کور دننه د حرارت درجه یې له بیروني هوا نه د سانتي گراد له لسو درجو ټیټه وي. او په ژمي کې یې بیا د حرارت درجه له بیروني هوا نه لس سانتي گراد لوړه وي. په دې سربېره په دې کورونو ساختماني لگښت هم له عادي کورونو نه

له مهابهارت څخه

په يوه مکالمه کې يوه مذهبي مشر له بل عالم نه پوښتنه وکړه، «دا مذهبي پېښو په دوزخ کې ولې دی او هغه گناهگار دريودن په جنت کې ولې دی؟»

دا مخ جنت ته د تلو نه دی.

يادونه: په مهابهارت کې يوازې د جگړې داستان نه دی بيان شوی، بلکې له جگړې وروسته په راتلونکې دنيا کې د چا انجام څه ډول و، هغه هم ښودل شوی دی.

له مرگ نه وروسته انسان يا دوزخ ته ځي يا جنت ته، بېرته دنيا ته نه را گرځي.

انسان کر په دې دنيا کې کوي، مېوه يې په بله دنيا کې رېږي.

(د مهابهارت) په جگړه کې چې څوک ووژل شو، هغه بېرته نه شي را گرځېدلی.

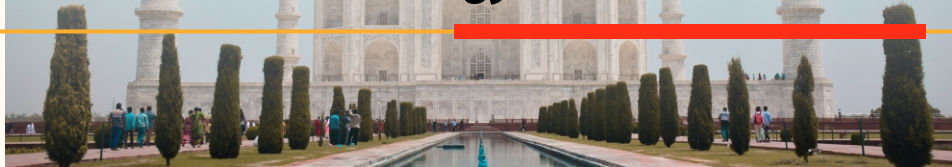
راجا غله ته د سزا ورکولو په هکله امر وکړ، چې دواړه لاسونه يې ور غوڅ کړي.

نېکۍ گناهونه له منځه وړي.

په دې بنده دنيا کې هېڅ څوک ژوند نه غواړي.

د تاج محل په اړه يو تاثر

دوی د مړو پر سر اثار جوړوي، خو دوی د ژونديو دنيا هم ابادولی شوی.

وهلې. په لنډو لنډو وقفو کې واټن ښود تيرو د حال په ژبه راته ويل، چې منزل نور نږدې دی.

ماښام درې بجې د آگرې ښار ته ننوتو. په زړه کې مې

هر چا چې د «تاج» نوم اورېدلی وي، په زړه کې به يې د دغې مرمړينې تاريخي ودانۍ د ليدو پټه هيله خامخا ساتلې وي. د جولای شپاړسمه زما لپاره هم هغه نېټه وه، چې له خپل مشر ورور سره له ډيلي نه آگرې ته روان شوم. د قيرو په ښوۍ سرک زموږ موټر د څلوېښت ميلو په سرعت منډې

قبر لپاره دومره ستره ودانی جوړه شوې ده، حال دا چې په همدې تیرو یوه ستره ملي اداره هم جوړېدلې شوی. رشید رضا مصری او یا کاله پخوا هندوستان ته راغی او ویلي یې و، چې زه حیرانه یم، په دې ملک کې تر زرو کالو د مسلمانانو واکمني چلېدله، خو د شاهي زمانې یو ستر علمي مرکز هم دلته نه لیدل کېږي.

خو هغه خلک چې له قبرستانونو جوړولو سره دلچسپي ولري، هغوی د ملت د احیاء لپاره علمي مراکز کله جوړولی شي؟

یو غربي توریست هندوستان ته راغی او د هېواد د نورو تاریخي ځایونو په خوا کې یې له تاج محل نه هم ځانگړې لیدنه وکړه. دغه کس چې بېرته خپل هېواد ته ستون شو، یوه سفرنامه یې خپره کړه، په هغې کې یې لیکلي و، چې «د تاج محل دواړو څنگونو ته دوه جوماتونه دي.»

له ظاهري اړخه چې ورته

دې احساس ډېره تېزه درزا کوله، چې «اوس موږ د تاج ښار ته را ورسېدو.» خو د دې ښار ژوند ماته بیخي عادي ښکاره شو. خلک د نورو ښارونو په څېر دلته هم په خپلو کارونو کې مصروف وو. ته وا دا خبره یې اصلاً هېره وه، چې دوی په یوه داسې ښار کې دي، چې د دنیا تر ټولو لویه عجوبه په کې ولاړه ده. د تاج محل مخې ته چې ورسېدو، نو لیدو ته راغلي زیاتره کسان بیروني گرځندویان وو. ځان سره مې وویل، چې «تاج به ښایي یوازې د هغو خلکو لپاره تاج وي، چې تاج یې لیدلی نه وي. چا چې یو ځل تاج لیدلی وي، د هغو لپاره تاج کوم اهمیت نه لري.»

تاج محل شاهجهان (۱۶۵۸ - ۱۶۲۷) جوړ کړی و. دا د شاهجهان د مېرمنې بیگم ممتاز محل قبر دی، چې په ۱۵۹۲ کې دې نړۍ ته راغله. له شاهجهان سره یې په ۱۶۱۲ کې نکاح وتړل شوه او د څوارلسو پېچو له راولړو وروسته یې په ۱۶۳۱ کې له دې دنیا نه سترگې پټې کړې.

د تاج محل چارې په ۱۶۳۱ کې پیل شوې او په ۱۶۵۳ کې پای ته ورسېدې. لومړی یې په دې مانۍ کې ممتاز محل خښه کړه. بیا چې شاهجهان وفات شو، نو په خوا کې یې هغه هم خښ کړ. د دواړو قبرونه د یو بل په خوا کې په یوه تاخانه کې په نا جذابه کوټه کې جوړ شوي دي او د همدې قبرونو پر سر هغه د عظمتونو ودانۍ ولاړه ده، چې د تاج محل په نوم یې شهرت موندلی.

زه د تاج محل په لیدو هېڅ خوشاله نه شوم. په ۲۲ کالو کې رغېدلې دا ودانۍ یې له شکه یو هنري شهکار دی. خو کاش دا ودانۍ د اسلام د رغونې نمونه وای. د یوې ښځې د

رواج کړی دی.

د ساختمانی په لرغوني طرز کې د دواړو خواوو انډول او د ودانۍ یو رنگي د ښکلا لازمي برخه وه. خو اوس نه انډول او نه یو رنگي د ودانۍ د ښکلا لپاره لازمي پېژندل کېږي. د ساختماني یو رنگي خای اوسمهال نه یو رنگي نیولی دی.

وگورو، نو د گرځندوی دا خبره سمه وه. خو د حقیقت له پلوه بیا سمه نه وه. حقیقت دا دی، چې د تاج محل په څنگ کې یوازې یو جومات دی. خو د ودانۍ د تعادل ساتلو لپاره یې دا کار کړی دی، چې د جومات مخامخ جهت ته یې کټ مټ همدې ته ورته یو بل ساختمان هم جوړ کړی دی. دا دوهمه ودانۍ جومات نه ده، البته په سترگو چې ورته گورې، نو د جومات غوندې ښکاري.

دا خبره د هغې زمانه یو یاد دی، چې کله به د ودانیو د توازن او تعادل لپاره دا طریقه اړینه گڼل کېدله. اوسمهال غربي ذوق د ودانیو لپاره د دې برعکس روش

د شاعري او لیکوالي فرق

یو شاعر چې دوه ساعته له قلم او کاغذ سره تېر کړي، نو یو دانه غزل پنځولی شي. خو یو ژوندی او مؤثر کتاب هغه مهال پنځېږي، چې کلونه کلونه علمي او څېړنیزې هڅې ورته شوې وي.

یو ځل مې یو لوی شاعر ولیده. دی د غزل لیکلو ته ناست و. د غزل وروستی برخه (ردیف او قافیه) یې دا وه: «انسان مې کړ.» ما چې ورته وکتل، نو د کاغذ په څنډو یې ډېرې زیاتې هم وزنه کلمې لیکلې وې. مثلاً گلستان، چمنستان، زندان، خموشان، ویران، بهاران او داسې نور. شاعر دا الفاظ په ذهن کې نیولي وو او د شعر په مضامینو یې سوچ واهه، او کله به چې یو مضمون د همدې ردیف او قافیه له قالب سره جوړ راغی، نو هغه به یې په کاغذ ورسره نوشته کړ. دې خبرې ته به اړتیا نه وي، چې ووايو، چې دوه ساعته وروسته دی په دې حالت کې و، چې په مشاعره کې ووايي، چې «نوی غزل تیار دی.»

ما دې شاعر ته وویل، چې الله تعالی تاسې ته ډېر بې ساری استعداد در کړی دی، له اردو، عربي، فارسي او انگریزي ژبو سره ډېره ښه بلدتیا لرئ. تاسې باید په نثر کې کار وکړئ. دغه ډول

شاعري ستاسو له شان سره نه ښايي. هغه ځواب را کړ، چې «ستاسې خبره سمه ده. خو د نثر ليکلو لپاره مطالعې او څېړنې ته اړتيا وي او هغه زما له لاسه نه کېږي. او که له مطالعې او څېړنې پرته نثر وليکم، نو يو هنري شهکار خو به مې اړومرو پنځولی وي. خو هغه به بيا داسې کتاب نه وي، چې په اوسنۍ دنيا کې دې کومه بيه او ارزښت ولري.»

دا د شعر مثال و. اوس وگورئ، چې يو «کتاب» په څه ډول ليکل کېږي. يوه امريکايي لاري کولينس او يوه فرانسوي دومينېک لاپير په گډه د هندوستان پر ازادي کتاب ليکلی دی. د کتاب نوم «د نيمې شپې ازادي» دی. د دې کتاب ليکلو څلور کاله وخت نيولی دی. دوی د لندن په ټايمز ورځپاڼه کې اعلان خپور کړ، چې د ۱۹۴۰ - ۱۹۴۷ په جريان کې چې کومو خلکو په هندوستان کې کار کړی دی، هغوی دې موږ ته خپل ادرسونه را واستوي. د دې اعلان په ځواب کې دوی دوه زره خطونه ترلاسه کړل او دې ټولو کسانو ته يې د مرکو لپاره يوه ډله واستوله او راپور يې ترې چمتو کړ. دوی هندوستان، پاکستان او برتانيې ته درې سفرونه وکړل او له بېلا بېلو باخبره کسانو سره يې وليدل او دوولس زره مرکې يې ترتيب کړې. د دې څېړنو، اسنادو او مرکو د کاغذونو وزن له يو ټن نه هم ډېر و. خو دوی د فرانسې په دفتر کې دا ټول مواد دومره په ترتيب سره ايښي و، چې د دوی سکرترې يو خاص سند يوازې په يوه دقيقه کې را پيدا کولی شوی.

له دې وروسته دوی کتاب ليکل پيل کړل. نيمه برخه يې کالنس په انگرېزي ژبه وليکله او پاتې نيمه برخه يې لاپير په فرانسوي ژبه. دوی دواړو به د يو بل ليکلې برخې مطالعه کولې، او ډېر جارحانه تنقيد به يې پرې کاوه. کله به چې دواړه مطمئن شول، نو وروستۍ نسخه به يې د يوه ځايي دهقان ښځې ته د لوستو لپاره وسپارله. که به هغې ښځې وويل، چې زه خو سمه پرې پوه نه شوم، نو دوی به وانگېرل چې تر اوسه پورې هم تېروتنه په کې شته، او هغه برخه به يې بيا ځلې وليکله. په وروستي کال به دوی دواړو د ورځې اتلس ساعته کار کاوه او په دې ډول يې خپل کتاب تکميل کړ.

ليکوال د دې خبرو په جريان کې مرکچي ته وويل،

We lived like hermits, and we produced --- 'Freedom at Midnight'

ژباړه: زموږ ژوند د دروېشانو غونډې و، او په دې ډول مو خپل کتاب «د نيمې شپې ازادي» ليکلی. که اوس د «غزل» او «کتاب» د ليکلو ترمنځ دغه توپير د ليکوالو په ژوند کې هم ځان ښکاره کړي، نو بايد هېڅ حيرانه نه شو، ځکه چې د اسبابو په دنيا کې دوه مختلف کارونه په يو ډول سرته نه شي رسېدلی.

د صنعتي ککړتيا مسئله

شل کاله پخوا به هغوی ویل، چې تر څو زموږ له نلونو لوگي خېژي، زموږ لپاره هېڅ رېږه هم رېږه نه ده، خو نن ورځ همدا لوگي د ژوند لپاره خطر گرځېدلی دی

د سیندونو له امله د لېږد او انتقال چارې په ډېره ټیټه بیه سرته رسېږي او همدا وجه ده، چې دې ښار ډېره بې سارې ترقي وکړه. له دې امله په سیمه کې ورځ تر بلې د دودکشونو شمېر منځ په زیاتېدو شو. خو د لوگي زیاتوالي د دې سیمې ټوله فضا ککړه کړه. دلته په اوسپنې سربېره د مسو، سکرو، کیمیاوي موادو او درنې انجینرۍ صنعتي کارخونې هم جوړې شوې او زیاتره کارخونې د ریني سیند په غاړه ابادې دي، چې د ښار لويديځې خوا ته بهېږي.

په لويديځه جرمني کې خلک اوس له دې سوال سره مخ دي، چې په لږ پرمختګ قناعت وکړي او خپل ژوند وژغوري او که د

ډویس برگ د غربي المان هغه ښار دی، چې په دې هېواد کې د اوسپنې د صنعت لوی مرکز دی. په غربي المان کې د اوسپنې د تولید دریمه برخه همدلته تولیدېږي.

د دوهمې نړیوالې جګړې تر زمانې پورې به د دې سیمې خلکو ویل، چې تر څو چې زموږ له نلونو لوگي خېژي، زموږ لپاره هېڅ رېږه

هم رېږه نه ده. خو نن ورځ په دې سیمه کې د شتمنیو له پرېمانې سره، سره «لوگي» تر ټولو لویه مسئله گرځېدلې ده. ځکه چې دې لوگي د هوا د ککړتیا خطر رامنځته کړی دی. ډویس برگ په غربي المان کې د دوو سیندونو د نښلېدو په ټکي کې موقعیت لري، له همدې امله دا سیمه له صنعتي پلوه ایډیاله ساحه ده. ځکه چې

و گرهوان دی، چې له فنا نه هم ډېر زیات بورنونوځي دي. زه باوري یم، چې زموږ ټکنالوژي او بې بندوباره ابادۍ د نیویارک او توکیو په څېر ښارونه هم له گرد، ککړتیا او شور او زوږ نه ډک کړي دي. او دا تر ټولو لویه تراژیدي ده.

ځنگلي حیوانات په ژوبنونو کې اوسېدلی شي، خو په بدل کې به یې خپلې ډېرې فطري ځانگړتیاوې له لاسه ورکوي. په همدې ډول انسان هم د خپل تخنیکي تمدن په ککړه کوډله کې اوسېدلی شي، خو په دې حالت کې به مو د خپل انسانیت ډېر زیات شیان له لاسه ورکړي وي.

د نوموړي په اند دا خطر د انسان د مطابقت کولو په استعداد کې دی. د فرانسې لوی بیولوژي پوه لویی پاسچر په ۱۸۶۴ کې

ډېرې ترقي په بیه خپل ځان له وخته مخکې د مرگ خولې ته ورکړي. یوه چارواکي وویل، «آیا په ووکس وېگن به قانع شو او د ځان لپاره به اوږد ژوند خوښ کړو او که به د مرسیدیز په شتون کې له وخته مخکې مرگ ته غېږه ورکړو؟»

د اروپا مادي پرمختگ نن ورځ له خپله لاسه له ماتې سره مخ دی او خپل لاس یې غاړې ته ور گرځېدلی دی.

ډاکټر ریني ډوبوز په راک فیلر پوهنتون کې د چاپېریالي بیودرملو مشر دی. نوموړي د «So Human an Animal» په نوم یو کتاب لیکلی دی.

ده په لایف امریکایي مجله کې په یوه مقاله کې نړۍ ته خبرداری ورکړی دی، چې نړۍ په ډېرې تېزۍ سره د یوه نوي خطر په خوا روانه ده. هغه خطر دا دی، چې اوسنیو حالات له انسان نه د هغه ډېرې زیاتې ځانگړتیاوې ترولې دي. که انسان په خپل ځان کې د ژوند نوی استعداد پیدا نه کړ، نو په راتلونکي کې به له ده نه د ټیټې درجې یو انسان جوړ شي.

دا خطر چې د بیولوژي په دنیا کې د انسان لپاره موجود دی، همدا خطر د هغه لپاره په اخلاقي دنیا کې هم پیدا شوی دی. په نوې دنیا کې انسان ډېر په تېزۍ سره خپل اخلاقي صفتونه له لاسه ورکوي. که دا لړۍ همداسې روانه وه، نو یوه ورځ به له انسان نه یو ډول حیوان جوړ شي، او انساني ټولنې به د نوي قسم له ځنگلونو نه ډېر توپیر نه لري.

یاد ډاکټر لیکي، چې «زه نور د دې خبرې له اورېدو ستومانه شوی یم، چې انسان د فنا په لاره روان دی. خو زه په دې اند یم چې په اوسنیو حالاتو کې انسان له داسې خطرونو سره لاس

سرعت سره تېر شي، نو له دې نه نوي ډيسپيله اواز توليدېږي. که پنځه سوه فته لرې رېلگادۍ هارن ووهي، نو دا هم نوي ډيسپيله شور جوړوي. که تر ځمکې لاندې رېلگادۍ د پنځوس فته په فاصله کې تېر شي، نو له دې نه پنځه نوي ډيسپيله اواز منځته راځي. هغه ساختماني کارونه چې بېلا بېل ماشينونه په کې استفاده کېږي، هلته شاوخوا ۱۱۰ ډيسپيله اواز وي. الوتکه چې د پنځه سوه فته په لوړوالي الوځي، نو د ۱۱۵ ډيسپيله په اندازه شور جوړوي.

د ککړتيا اغېز دا وي، چې د جسم دننه د مالگې او اوبو تعال خرابوي. که دا شور تر ډېره دوام وکړي، نو د انسان په چلند او برخورد کې خلق تنگي پيدا کوي.

له تجربو وروسته ثابته کړې وه، چې که يوه ډله انسانان په داسې خونه کې وساتل شي، چې د هوا جريان په کې کم وي، نو ورو په ورو دغه ډله له دې هوا سره مطابقت کوي، ان تر دې چې دا احساس هم نه ور پاتې کېږي، چې دوی په کمه هوا کې تنفس کوي، خو خبره دا ده، چې د دې مطابقت له لاسه به دوی د خپل صحت لويه برخه له لاسه ورکړې وي.

پاسچر يوه مرغۍ په يوه داسې قفس کې عادي کړه، چې د هوا جريان په کې ډېر کم و. مرغۍ ورو په ورو له دې هوا سره عادي شوه. مرغۍ ژوندۍ وه، خو د يوه مړ ژواندي مرغه په څېر. د دې برعکس پاسچر دې قفس ته ناڅاپي يوه مرغۍ ور واچوله، نو هغې سمدلاسه ساه ورکړه.

د ياد ډاکټر په نزد د ککړتيا اصلي مسئله دا نه ده، چې انسان به ترې ومري، بلکې مسئله يې دا ده، چې خپلې انساني ځانگړنې به له لاسه ورکړي، له خطرناکو حالاتو سره د مطابقت پيدا کولو استعداد د انسان لپاره اصلي مسئله ده. اوس به يا انسان د ژوند ځانگړتياوو ته وده ورکوي او يا به په نويو تمدني حالاتو کې له انسان نه د ټيټې درجې په يوه موجود تبديلېږي.

ډاکټر چانسي ليک (د کاليفورنيا پوهنتون طبي مرکز) په غبريزه ککړتيا تفصيلي څېړنه کړې ده. دی وايي، چې شور يوازې غوږونه نه تکليفوي، بلکې د شور له امله د انسان د جسم ټول تعادل درې وړې کېږي. د اوازونو د ټيټوالي او لوړوالي د اندازه کولو لپاره يو واحد ټاکل شوی دی، چې ډيسپيل يې بولي. که شل فته لرې په سرک يو ټرک په تېز

آيا دا خلک ماشومان دي؟

په دسترخوان يوې خوا ته شيدې، هگۍ، منې او نور شيان ايښي و. بلې خوا ته چاکلېټ، کبک، او شيريني. د مور ټوله هڅه دا وه، چې ماشوم ته شيدې، هگۍ او منې ورکړي. خو ماشوم دې شيانو ته هېڅ خوله نه وړ نږدې کوله. او پرلپسې يې چاکلېټو او شيرينۍ ته لاسونه وړ غځول.

د دنيا ډېر عجيبه قانون دا دی، چې يو شی چې څومره بې گټې وي، هماغومره خوندور او ښکلی وي. د دې برعکس هغه شيان چې مهم او گټور دي، په هغو کې نسبتاً هغومره ظاهري رانښکون نه وي. ممکن فطرت به مو په دې کې آزمایي، چې موږ خپله د توپير او امتياز حاسه په څه ډول کاروو.

د ډرامو خبرې مثلاً فلمي او جاسوسي داستانونه، د درغليو بورنووونکي انځورونه، د عامو انسانانو لپاره په ځان کې ډېر زيات کشش لري. دغه راز جنگي کيسې، د فتوحاتو داستانونه، د کشف او کراماتو افسانې خلک د ذهني شرابو غوندې ځان ته ور کاري، خو بل خوا بيا هغه مضامين چې د اصلاح او رغونې درسونه لري، چې د پېښو علمي مطالعه را زده کوي، چې د واقعينۍ په بنيادونو د ژوند تېرولو طرز را ښيي، له دې سره خلک هېڅ ډول علاقه نه لري. خلک په زهرو منډې ور وهي او د جاوداني غذا په لور اصلاً د ور کتلو وخت هم له چا سره نشته دی.

داسې ښکاري، چې ټول خلک بشري ماشومان دي، څوک د عمر له مخې ماشوم دی او څوک د پوهې له لحاظه.

یوه خټې لیدې، بل ستوري

ډیل کارنیګی یو کتاب لیکلی، چې نوم یې «How To Stop Worrying and Start Living» دی. په دې کتاب کې د دوهمې نړیوالې جګړې یوه ډېره په زړه پورې کیسه راوړل شوې ده. ټامسن د امریکا په پوځ کې و او دنده یې د کالیفورنیا په موجاوي (Mojave) دښته کې وه. د ده مېرمنه تیلما ټامپیون د خپل مېړه خوا ته ورغله او دلته نږدې یوه کلي کې یې په یوه کور کې واړول. خو ورځې وروسته یې داسې احساس کړه، چې دا ځای یې ډېر له خوښې سره جوړ نه دی. دغه دښته به هره شېبه د گرمي، شګو او توپانونو مېلمنه وه. بله خوا یوازیتوب هم ورسره ملګری و، ځکه چې د مېړه به یې ډېر وخت په پوځي کژمو کې تېرېده. د دې یوازني ملګري د شاوخوا کلیوال وو. خو هغوی د انګریزي ژبې په یوه ټکي هم نه پوهېدل. نو ځکه له دې خلکو سره یې هم ډېره راشه درشه جوړه نه شوه. نو دې پرېکړه وکړه، چې دا ځای پرېږدي او بېرته خپل کور ته ستنه شي. دې خپل مور او پلار ته له مایوسۍ ډک لیک ولیکه او ورته ویې ویل، چې غواړي ډېر ژر یې څنگ ته ورشي.

په ځواب کې د مېرمنې پلار لیک ورته را ولېږه. خو ځواب یې ډېر لنډ و. پلار په لیک کې خپله خبره په دوو کرښو کې را لنډه کړې وه. «دوو بندیانو د زندان له کړکۍ نه بیرون وکتل. یوه ته خټې په نظر ورغلې، بل ته ستوري.»

دې دوو کرښو د ښځې په ژوند کې لوی انقلاب ته لاره هواره کړه.

دې پرېکړه وکړه، چې په همدې صحراوي کلي به اوسي او همدلته به د ځان لپاره بهتر ژوند جوړوي. دې احساس کړه، چې هلته چې خټې دي، نو په هماغه ځای کې پاس ستوري هم سترګونه را وهي. دې د «خټو» په ځای «ستورو» ته د کتلو هڅه پیل کړه. د سیمې له خلکو سره یې اشنایانې جوړې کړې. د هغوی کلچر او ژبه یې زده کړل. او د صحراوي ژوند په رنگینو یې ځان پوه کړ. په صحرا کې یې د ډوبدونکي او راختونکي لمر د حسن نندارې وکړې. ورو په ورو یې له دې سیمې سره دومره زړه وتړل شو، چې کله یې مېړه د پوځ له دندې نه تقاعد واخیست نو دواړو پرېکړه وکړه، چې خپل راتلونکی ژوند به په همدې سیمه کې تېروي، تر دې چې دغې نوې تجربې ټامسن په یوه لیکوال بدل کړ. ده د خپلو تجربو په تړاو د «Bright Ramparts» په نوم یو کتاب ولیکه، چې ډېر زیات هرکلی یې وشو او ډېر زیات چاپونه یې راووتل.

د دې پېښې له راورلو وروسته یوه لیکوال لیکلي دي، چې «ډېره مهمه خبره دا نه ده، چې موږ له کومو ستونزو سره لاس او ګرېوان یو. مهمه خبره دا ده، چې له هغو ستونزو سره د مبارزې لپاره موږ څه ډول غبرګون ښکاره کوو.»

د ارتقا تيوري

د ارتقا فرضي قافله د کاینات په ټاکلو

لویو لارو کې خپل مسیر ونه مونده

پر ځمکه ژوند څرنگه پیل شو؟ په دې هکله په دې وروستیو کې یوه ډېره هیښوونکې نظریه مخې ته راغله. دغه نظریه دوه نوميالیو مالیکولي بیولوژي پوهانو وړاندې کړه. یو د نوبل جایزې گټونکې فرانسیس کریک او بل لږلي آرگل و. دا نظریه وايي، چې په ځمکه باندې خو نه ژوند پخپل سر پیل شوی دی او نه څو میلیونه کاله پخوا له ابتدایي مادې نه حیواني جسم (ارگانیزم) جوړ شوی، چې بیا د تدریجي تکامل په مټ د ژوند انواعې ترې پیدا شوې. بلکې ژوند د یوې داسې تجربې پایله وه، چې څو غیر ځمکنیو هستیو ډېر پخوا ترتیب او پلان کړې وه.

کریک او آرگل د دې فرضیې له مخې چې زموږ د کهکشانې نظام په نورو ستورو کې پرمختللي تمدنونه موجود دي، په دې اند دي، چې زموږ د ځمکې په څېر د یوې سیارې اوسېدونکو څو زره میلیونه کاله پخوا پرېکړه وکړه، چې دوی به دا تجربه کوي، چې آیا په خپل ګاونډي ستوري کې یې هم ژوند د ځان لپاره نوی ماحول جوړولی شي او که نه، نو هغوی زموږ د کهکشان په ځینو ستورو باندې د ژوند ارگانیزمونه وښیندل. د

ډاروین (۱۸۸۲-۱۸۰۹) په دې عقیده و، چې ژوند د ارتقا او تکامل په پایله کې وجود موندلی دی. د چینجیانو او حشراتو غږو د تکامل له مخې خپله بڼه بدلوله تر دې چې اوزې شوې او اوزو ارتقا وکړه او د زرافې صورت یې خپل کړ. د تېرو سلو کلونو په موده کې دا نظریه یوه منل شوې ساینسي عقیده وګرځېدله. خو اوسنیو څېړنو د دې عقیدې علمي اعتبار ډېر زیات متزلزل کړی دی. مثلاً اوس دا معلومه شوه، چې د ژوند عمر له هغې مودې نه ډېر کم دی، چې له ارتقایي پلوه د ژوند د بېلا بېلو بڼو د تخلیق لپاره ضروري دی.

بیولوژي پوهان دا اټکلونه کوي، چې له ځمکې نه دباندې د کایناتو په یوه بله برخه کې هم انساني تمدن موجود دی او له دې تمدن نه په ارادي ډول د ژوند ماده ځمکې ته را استول شوې ده. خو دلته هم موږ له یوه خنډ سره مخ کېږو. د کاینات وخت دومره ډېر نه دی، چې دوه تمدنونه دې په کې ارتقا وکولی شي. یو تمدن په ځمکه، او بل تمدن په یوه بل ستوري کې. ګواکې بشري پوهه هغه ځای ته رسېدلې ده، چې اوس له دې پرته بله هېڅ چاره نه پاتې کېږي، چې د یوه قادر مطلق ذات وجود ته غاړه کېږدو.

وه، چې ژوند تر دې پخوا يو بل چېرته موجود و، خو په دې نظريه کې د دې پوښتنې ځواب نشته، چې پخپله په هغه بل ستوري کې ژوند څرنگه منځته راغی؟

کریک او آرگل دا مني، چې د بکتريايوي اجسامو تصادفي هجرت ناشونی دی او بیا وايي، چې دا خبره هغه وخت د قیاس وړ کېدلی شي، چې کله دا ومنو، چې په ارادي ډول يو چا د ژوند جراثیم ځمکې ته را لېږلی اوسي. نوموړی دې تگلارې ته د ارادي پینس پرمیا (Directed Panspermia) نوم ورکوي.

د دې نظریې په ثبوت کې کریک او آرگل د دوو بیولوژیکو مسئلو یادونه کوي. په هغو کې یوه یې جنیتک کوډ دی. په اوسني عصر کې ټول ساینسپوهان دا خبره مني، چې د ځمکې پر مخ د ژوند د ټولو انواعو لپاره یوازې یو کوډ دی. مگر هېڅ بیولوژي پوه د دې کلي اصل توجیه نه شي کولی، چې د ټولو لپاره یوازې یو کوډ ولې دی؟ آرگل او کریک وايي، چې د دې وجه دا ده، چې د ژوند هغه تخم یو و، چې ژوند ترې پیل شو. له همدې امله طبیعي خبره ده، چې د دغه تخم جنتیک کوډ چې ډېر پخوا د بلې سیارې اوسېدونکو ځمکې ته را استولی و، خپل تکرار او تولید د هماغه یوه جنتیک کوډ له مخې سرته رساوه.

همدغې لرغونې تجربې په پایله کې زموږ اوسنی تمدن رامنځته شو.

په نولسمه پېړۍ کې د ډاروین له نظریې وروسته د مذهبي خلکو د تخلیق نظریه د ساینسپوهانو په منځ کې ختمه شوه. له دې وروسته ساینسپوهانو د دې پوښتنې په ځواب پسې سرگردانه شول، چې ژوند څرنگه پیل شو؟ د دې بحث په جریان کې د سویډن کیمیاپوه ارهینوس د نولسمې پېړۍ په پای کې دا فکر وړاندې کړ، چې ځینې بکتريايوي له یوه داسې ستوري نه چې هلته ژوند موجود و، ځمکې ته راغلې او بیا د تدریجي ارتقا له لارې د ژوند د بېلا بېلو ډولونو د رامنځته کېدو سبب شوې. ارهینوس دې تگلارې ته د «پینس پرمیا» نوم ورکړ. خو دا نظریه له دې تنقید سره مخ وه، چې بکتريا د ستورو ترمنځ د سفر په وخت کې له خطرناکو وړانگو نه ځان نه شي ژغورلی. لارډ کلون د دې نیوکې په ځواب کې وویل، چې «و دې شي، چې بکتريا له کوم شهابي ستوري سره نښتی وي او پر همدې ستوري یې ځمکې ته سفر را کړی وي.»

سره له دې چې دا ممکنه ده، چې بکتريا دې پر شهابي ستورو سپره شي او د ستورو ترمنځ دې سفر وکړي، خو د پینس پرمیا نظریه هېڅ کله د ساینسپوهانو لپاره د منلو وړ ونه گرځېده. د دې نظریې اساسي مقدمه دا

هېڅ ډول اهميت نه مومي. کريک او آرگل وايي، چې د ځمکې کيمياوي ترکيب بايد د ځمکې پر مخ د جوړېدونکو ژونديو اجسامو په جوړښت کې خپل ځان وښيي، او دا چې حقيقت دغسې نه دی، نو بايد دا ومنو، چې ژوند څو ميليونه کاله پخوا له ځمکې نه دباندې کوم ځای نه را استول شوی دی.

که د ارادي پينس پرميا نظريه ومنو، نو دلته دوه پوښتنې را ولاړېږي: (۱) آيا کایناتي وخت د دې لپاره کافي دی، چې په دې موده کې دې دوه تمدنونه ارتقا وکولی شي، یو په ځمکه او بل په کوم بل ستوري کې. (۲) آيا ژوندي جراثيم د ستورو ترمنځ له واټن وهلو وروسته له يوه ځايه بل ځای ته ژوندي رسول کېدلی شي؟

کريک او آرگل په دې نظر دي، چې د دوی نظريه به په ساينسي دنيا کې ومنل شي، که دا ثابته شي، چې هغه عناصر چې د ځمکني ژوند جوړوونکې اجزاوې دي، هماغه عناصر دي، چې د دوی د قياس له مخې په ځينو نورو ستورو کې په کثرت سره موندل کېږي.

ژوندي جسم که مازې د طبيعي او کيمياوي ځواکونو د خپلمنځي تعامل په پايله کې منځته راغلی وي، نو د دې جسم په ترکيب کې بايد هماغه تناسب شتون ولري، چې زموږ په دنيا کې موجود دی. خو په ژوندي جسم کې د ځمکنيو توکو نشتون د دې خبرې پخلى کوي، چې ژوندي جسم يو داسې څه دی، چې خالق يې په ارادي ډول يو خاص شکل ورکړی، نه دا چې يوازې د پانده عمل يوه تصادفي پايله دې اوسي.

دوهمه مسئله يې مولب ډينم (Molybdenum) په نوم د يوه فلز رول ته اشاره کړې ده، چې په بيولوژيک نظام کې وجود لري. زياتره انزايم سيستمونه د خپل فعاليت لپاره يوازې همدې فلز ته اړتيا لري. مولب ډينم له خپل ټول مهموالي سره سره په ځمکه کې د ټولو شته فلزاتو په نسبت يوازې ۰.۰۲ سلنه (په لس زره کې دوه) موجود دی. بلې خواته ځينې هغه فلزات چې په لويه کچه موندل کېږي، مثلاً کروميم او نیکل، چې د خپل خاصيت له مخې له مولب ډينم سره ډېر زيات شباغت لري او د ځمکنيو فلزاتو ۰.۲ او ۳.۱۶ سلنه جوړوي، په بيولوژيکي نظام کې

اسلامي کرکټر

دوه کرکټرونه په خوښي او غم دواړو کې به یې د انصاف لمنه نیولې وه

جوړه شوه. ډېر خلک د خالد بن ولید شاوخوا ته را ټول شول، د حضرت خالد په زړورتیا او مېړانه یې ویناوې وکړې او د هغه په لرې کېدو یې خپل خفگان ښکاره کړ. خالد بن ولید یې دې ته وپاراوه، چې د خلیفه د امر له منلو انکار وکړي او ژمنه یې وکړه، چې موږ له تا سره ولاړ یو. (یحرضونه علی عصیان امر الخلیفه و یعدونه بانهم سیکونون معه) خو خالد بن ولید له دې ډول مشورو نه سوچ انکار وکړ او په دې خبره راضي شو، چې د ابو عبید بن الجراح تر لاس لاندې به د یوه عادي پوځي غونډې له اسلام دښمنه ځواکونو سره جگړې کوي. په دې وخت کې یې چې له خولې کومه جمله ووتله، تاریخ په خپله سینه کې په دې تورو کې خوندي کړې:

انا لا اقاتل فی سبیل عمر و لکن فی سبیل رب عمر.

ژباړه: زه د عمر په لاره کې نه جنگېږم، بلکې د عمر د رب په لاره کې جنگېږم.

د یرموک په جگړه کې خالد بن ولید (۶۴۸ز) د اسلامي لښکر سپه سالار و او ابو عبیده بن الجراح یې تر لاس لاندې د قومندان په حیث په جگړه کې ورسره و. حضرت عمر چې خلیفه شو، نو هغه خالد بن ولید معزول کړ او ابو عبید بن الجراح یې د لښکر سپه سالار وټاکه او خالد بن ولید یې د هغه ماتحت کړ. هغه کس چې دا فرمان یې له مدینې ورسره اخیستی و، هغه مهال د جگړې ځای ته ورسېده، چې له اوږدې مبارزې وروسته جگړه خپل وروستي انجام ته رسېدلې وه او د بریا د نښو لږ په راختو و. قاصد دغه فرمان لومړی ابو عبیده بن الجراح ته ورکړ. ابو عبیده د خلافت له فرمان سره سم سمدستي د مشرۍ بیرغ په خپل لاس کې اخیستلی او د بریا کرښه یې ور خپلولی شوی. خو هغه داسې ونه کړل، بلکې د خالد بن ولید تر لاس لاندې یې خپلې جگړې ته دوام ورکړ.

فاخفی ابو عبیده الخبر و صارفی مکانه خلف خالد حتی ظهرت مقدمات النصر. و قد سئل عند عدم اخذه بلواء القيادة علی الفور فقال: ما سلطان الدنيا ارید وما للدنيا اعمل.

ژباړه: ابو عبیده دا خبره پټه وساتله او د خالد تر لاس لاندې یې جگړې ته دوام ورکړ، تر دې چې د بریا نښې ښکاره شوې. له ابو عبیده وپوښتل شو، چې ولې دې د قیادت بیرغ سمدستي در پورته نه کړ؟ ویې ویل: زه د دنیا لویوالی نه غواړم او نه د دنیا لپاره یو کار کوم.

د اخرت له پلوه ویاړ په همدې کې و، چې دا خبره پټه ساتل شوې وای. د دنیا ویاړ دا و، چې دا خبره یې افشا کړې وای. ابو عبیده اخروي ویاړ خوښ کړ او د دنیا ویاړ یې له پامه وغورځوله.

اوس د خالد بن ولید کردار ته وگورئ. د یرموک له فتحې وروسته چې خلک پوه شول چې د دې سترې جگړې فاتح (خالد بن ولید) له سپه سالارۍ نه غورځول شوی دی، نو په لښکر کې ډېره زیاته نارامي

د نر او ښځې ترمنځ د کار وېش

د کار دغه وېش يوه بله گټه هم لري

په اسلام کې د ښځې او سړي د کار دايره له يو بل نه بېله ده. ښځه د کاله لپاره ده او سړی د کلي لپاره. دا وېش نه يوازې له دې امله سم دی، چې له بيولوژيکي او جسمي پلوه په دواړو جنسونو کې فرق دی، بلکې ډېرې زياتې ټولنيزې گټې هم له ځان سره لري. له هغو نه يې يوه گټه دا ده، چې د دغه وېش له لارې دواړه داسې باوري ملگري مومي، چې د يو بل لپاره ډېر غوره سلاکاران جوړېدلی شي.

کورنۍ د بشري نسل واحد دی او ټولنه د بشري نسل ټولگه. دواړه په خپل ځای کې خورا ډېر اهميت مومي. تجربې ښيي، چې د ژوند په دواړو ډگرونو کې ډېر ځله داسې پېچيده مسايل مخې ته راځي، چې هغه شخص په خپل سر يوه بې طرفه رایه نه شي جوړولۍ، چې پخپله په ستونزه کې ښکېل وي. په داسې وخت کې اړتيا وي، چې د انسان په خوا کې يو داسې مشاور وي، چې له هغې ستونزې سره يې کوم تعلق نه وي، بلکې د ستونزې په اړه د نامتاثرو ذهن له مخې خپل نظر ورکړي.

د خاوند او ښځې ترمنځ د کار د وېش له لارې دغه گټه په ډېر بهترين شکل لاسته راځي. ښځه په خپله برخه کې لگيا وي او

سړی په خپله برخه کې مصروف وي. په دې ډول دواړه د يو بل له معاملاتو سره ښځه په ښځه کومه اړيکه نه لري. هر لوری په دې مقام کې وي، چې د بل لوري په مسئله کې په نامتاثرو ذهن فکر وکړي او د خپلو بې پرې مشورو په مټ مرسته ورسره وکړي.

د دې خبرې د وضاحت لپاره به دلته د ښځې له ژوند نه څو مثالونو را نقل کړو.

۱- پر پيغمبر ص چې کله د حرا په غار کې لومړۍ وحی راغله، نو د لړزې په حالت کې يې کور ته تشریف راوړ او ويې فرمايل، پر ما کمپله هواره کړئ. مېرمنې يې کمپله پرې هواره کړه. څو شېبې وروسته يې چې وېره را کمه شوه، نو خپلې مېرمنې خديجه بنت خويلد ته يې هغه ټوله کيسه تېره کړه، چې د حرا په غار کې په تنهائي کې ورسره پېښه شوې وه. پيغمبر عليه السلام وفرمايل، دا پېښه دومره بورنونکې وه، چې زه په خپل ځان او سر ووېرېدم. په دې شېبو کې چې د خديجې رض کوم الفاظ تاريخ په خپلو پاڼو کې خوندي کړي، هغه د ژوند د ملگرې د کردار ډېره بې سارې بېلگه ده. هغې وويل:

کلا والله ما يخزيك الله ابدا، انک لتصل الرحم وتحمل الكل و تکسب المعدوم و تقوی الضيف و تعين على نوائب الحق.

ژباړه: هېڅ کله نه، په خدای قسم! الله به هېڅ کله تا رسوا نه کړي. ته خپلوي پالې. د کمزورو پېټي پورته کوې، ناشنا خلکو ته روزي گټې، مېلمه پالنه کوې او د حق په ځای کې له خلکو سره مرسته کوې.

۲- نبي کریم ص چې کله د مکې له قريشو سره هغه تړون وکړ، چې د حديبي تړون په نوم مشهور شو، نو په صحابوو کې ډېره زیاته نارامي جوړه شوه. ځکه په دغه تړون کې مسلمانان ډېر ژوبل شوو او ډېرې خبرې یې په ښکاره د مخالفینو په حق کې وې. په مسلمانانو کې غوسه او خفگان دومره وو، چې کله پیغمبر علیه السلام خلکو ته امر وکړ، چې هغه مالونه چې ځان سره مو د قرباني لپاره راوړي دي، حلال یې کړئ او سرونه وخریئ. نو یو تن هم د نبي کریم ص په خبره له ځایه ونه ښورېده. پیغمبر علیه السلام درې ځله خپل خبره تکرار کړه، خو بیا هم ټول خلک غلي وو او یو هم له ځایه پورته نه شو. نو پیغمبر علیه السلام د خفگان په حالت کې له هغه ځایه بېرته خپلې خېمې ته راستون شو، په خېمه کې یې مېرمنه ام سلمه رض ناسته وه. هغې چې پیغمبر علیه السلام غمجن ولیده او پوښتنه یې وکړه، نو نبي کریم ص وفرمایل، دا نن داسې

څه وشول چې پخوا کله نه دي شوي. مسلمانانو ته مې درې ځله امر وکړ، خو یو هم زما د امر د منلو لپاره له ځایه ونه ښورېده. ام سلمه رض ورته وویل: اې د الله رسول، که ستاسې نظر همدا وي، نو بېرته میدان ته ورشئ او چاته بې له ویلو خپل د قرباني حیوان حلال کړئ او خپل سر وخریئ. نو پیغمبر علیه السلام له خېمې دباندې ووت او چاته یې له ویلو پرته خپله قرباني حلاله کړه او دم یې وغوښته او خپل سر یې پرې وخریې. صحابوو چې دا صحنه ولیده، نو ټول پاڅېدل او خپلې خپلې قربانۍ یې حالې کړې. سره له دې چې له غوسې او خفگان یې حالت داسې وو، چې کله یې د یو بل سرونه خریل، نو داسې معلومېده، گواکې د یو بل سرونه به وشیندي.

خدیجه رض او ام سلمه رض ته چې په دې نازکو شېبو کې کومې گرانیې لارښوونې ذهن ته ورغلې، له دې امله ورغلې، چې دواړه له اصلي مسئلې نه لرې وې او ځکه خو په دې مقام کې وې، چې د نامتاتر ذهن له مخې خپل نظر وړاندې کړی شي. که هغوی په خپله هم په مسئله کې ښځ په ښځه شریکې وای، نو بیا دغه ډول بې پرې رایه ورکول به ورته ممکن نه و.

د تېروتنې پايله

دا شوه، چې د سلطنت ټولې چارې په عمل کې د محمود گوان لاس ته ورغلې.

د دربار ډېرو اميرانو چې د گوان دې ځواک او ددبې ته وکتل، نو په زړونو کې يې د کينې لمبې بلې شوې. هغوی په پټه د محمود گوان دولتي ټاپه ترلاسه کړه او پر يوه جعلي خط يې دغه ټاپه ووهله. دغه ليک د ويچې نگر د يوه راجا رای نرسنگ په نوم ليکل شوی و. دا فرضي خط هغوی پاچا ته ور ښکاره کړ او ويې ويل چې وزير خاين دی.

پاچا د اميرانو په خبرو وغولېده. او په ۱۴۸۱ء کې يې خپل تکړه وزير وواژه. وروسته چې پاچا په خپله تېروتنه پوه شو، نو ډېره زياته صدمه يې وليده، تر دې چې پخپله يې د يو کال دننه له دې نړۍ نه سترگې پټې کړې.

محمود گوان د دکن د بهمني سلطنت وزير و او د هند په تاريخ کې له ډېرو تکړه او مدبرو وزيرانو نه شمېرل کېږي. دی دومره زيارکښ و، چې خپله يوه شېبه به يې هم نه بربادوله. خپل ضرورتونه يې ډېر زيات محدود کړي وو. پر عادي تېر به ویده کېده، په خاورينو لوبو کې به يې خواږه خوړل او ډېر ساده بود و باش يې و. د نوموړي په کتابخانه کې درې زره کتابونه وو. ده د بهمني سلطنت په پايتخت «بیدر» کې يوه مدرسه جوړه کړه او خپل ټول کتابونه يې مدرسې ته ولېږل. د دغې مدرسې نښې اوس هم په بیدر کې شته دي. د ده په زمانه کې بهمني سلطنت ډېر زيات پرمختگ وکړ.

د محمود گوان په زمانه کې پر بهمني گدی دريم محمد شاه ناست و. دا پاچا ډېر زيات ارام خوښوونکی او بېکاره و. پايله يې

له مرگ وروسته

له مرگه وروسته به انسان ته ټول هغه شيان رښخند ښکاري، چې په دنيا کې يې مهم گڼل او ټول ژوند يې ورپسې منډې وهلې

وروستی پایله

ماؤزي تنگ (۱۹۷۶ - ۱۸۹۳) شاوخوا تر دېرشو کلونو پورې د اته سوه ميليونه نفوس لرونکي يوه ستر هېواد ټولواک پاتې شو او بالاخره يې له دې نړۍ نه سترگې پټې کړې. په ۱۹۶۵ء کې نوموړي له اډگر سنو سره په خپله مرکه کې ويلي و: له نن نه زه کاله وروسته به مړ ټول، ان مارکس، انجلس او لينن هم رښخند او عبث ښکارو.

سره له دې چې ده دا خبره د سياسي او اقتصادي نظرياتو له پلوه کړې وه، خو ممکن صرف لس کاله وروسته به مرگ ورته ښودلې وي، چې دا خبره په يوه بل مفهوم کې هم سمه وه. له مرگ نه مخکې انسان د خپل پرمختگ لپاره يا د خپل شخصيت جوړونې لپاره چې هر څه کوي، له مرگ نه وروسته هغه ټول بالکل بې معنا شي. انسان ناڅاپي پوه شي، چې دلته خو د هغو شيانو هېڅ ارزښت نشته، چې ما تر ټولو ډېر مهم گڼلي وو او د هغو په ترلاسي کې مې ټول ژوند لگولی و.

چو اين لائی (۱۹۷۶ - ۱۸۹۸) د چين د سوشياलिست انقلاب (۱۹۴۹) نه دمخه د چيانگ کائي شيک ملگری و. خو وروسته يې له چيانگ نه لاره بېله کړه او د کمونيست چين لومړنی وزير اعظم شو. نوموړي په چين سربېره، په فرانسه، انگلستان، جرمني او جاپان کې هم زدکړې کړې وې. د چين پخوانی د دفاع وزير لن پياؤ په وروستيو کلونو کې د چو د ډېر پياوړي سيال او رقيب په حيث را پورته شو. خو چو په ۱۹۷۲ء کې پر پياؤ د باغي ټاپه ووهله او له خپلې مخې نه يې په ايسته کولو بريالی شو او د چين دوهمه درجه سړی شو. مگر چو خپل ځان د سرطان له ناروغۍ ونه شو ژغورلی او اتلس مياشتې په روغتون کې له تېرولو وروسته يې د جنوري په نهمه له دې نړۍ سره مخه ښه وکړه. چاؤ يوازې د يوه ماشوم پلار و، چې په کمکيني کې لا وفات شوی و.

هر څه به رښخند ښکاري

کوي؟» فرينکو ځواب ورکړ، «د اسپانيې حفاظت به خدای کوي.»

کيندنه پای ته نه ده رسېدلې
مورتي مروهيلىر (۱۹۷۶ - ۱۸۸۹)

مروهيلىر په سکاټ لينډ کې نړۍ ته راغى. دى د لرغونو اثارو عالم و. ده د انگلستان په درې تاريخي سيمو (سډني، ويرولاميم، ميډن كيسل) کې له کيندنو وروسته ډېر زياته شهرت پيدا کړ او د رومي لرغونپوهنې د متخصص په حيث وپېژندل شو. په ۱۹۴۴ء کې نوموړى د متحده هندوستان د لرغونپوهنيزې سروې د مشر په توگه وټاکل شو او د پاکستان او هندوستان په مختلفو تاريخي سيمو کې يې کيندنې وکړې، او د لرغونو اثارو اړوند ډېر نور مهم کارونه يې هم وکړل.

کله چې دى په هندوستان کې په دنده وگمارل شو، نو د دې ځای رسنيو د دې لپاره چې دى نا امله ثابت کړي، ويلي و، چې «دى د رومي لرغونپوهنې متخصص دى، نو د هندوستان د لرغونو اثارو په برخه کې به له موږ سره څه مرسته وکړي؟» خو د خپل لوړ استعداد له برکته ده دومره اهليت ښکاره کړ، چې د هند له وېش وروسته هم د هند د لرغونو اثارو د ادارې له لوري څو

هېڅ شى يې په کار را نه غلل

جنرال فرانسيسکو فرينکو (۱۹۷۵ - ۱۸۹۲)

شپږدېرش کاله د اسپانيې مطلق العنان ديکتاتور و او په خپل وروستي عمر کې په نهه ډوله مرگونو مرضونو مبتلا شو. د دوه دېرشو ډاکټرانو په څلورويشت ساعته موجوديت سربېره نوموړى پنځه هفتې په بستره کې وکړېده او په پای کې يې د نومبر په نولسمه خپله ساه ورکړه. د اسپانيې د کورنيو جگړو (۱۹۳۶ - ۳۸) په زمانه کې ده د هټلر او موسوليني په پوځي مرسته د هېواد په واک ولکه ټينگه کړې وه او د اسپانيې پاچا الفانسو ديارلسم په ۱۹۳۱ کې هېواد پرېښود او د تبېنتې لاره يې ونيوله. اوسمهال د فرينکو شهزاده لمسى کارلوز دى بورون بېرته د اسپانيې واکمن دى، چې په خپل ژوند کې يې لا خپل ځايناستى ټاکلى و.

د عام اسپانوي طبيعت برخلاف، په جنرال فرينکو کې دوه ډېر څرگند خاصيتونه وو. يو احتياط، بل نرمي. د فرينکو يو ځل د ماهيانو ښکار ته زړه وشو. په دې وخت کې په سمندر کې طوفان و. خلکو مشوره ورکړه، چې سمندر ته دې نه ور کوزېږي. خو دى په خپله خبره ولاړ و. مېرمنې دونا کارمينا هم ورته وويل، چې «که ته په دې څپو کې ډوب شوې، نو اسپانيه به څه

څو ځله هندوستان وغوښتل شو. تر دې چې له ازادۍ نه مخکې يې د خپلې څلور کلنې کاري مودې په جريان کې د پانډيجري په شاوخوا کې د آريکاميدو له کيندنې وروسته دا په ثبوت ورسوله، چې روميان هندوستان ته هم رسېدلي وو.

مروهيلر ډېر زيات خوارېکنس او مسؤليت منونکې سړې و. ده به يوه خبره کوله، چې
Every excavation is destruction
unless it is properly recorded.

«د کيندنې هر کوشش تر هغو پورې د بربادولو کار دی، تر څو يې چې د ثبتولو سمه چاره نه وي شوې.»

د ښاغلي وهيلر ټول ژوند د «کيندنو» ژوندليک ښکاري. ممکن دی به په دې فکر و، چې لا هم دی اصلي حقيقت ته نه رسېدلی. له ده نه يو ژوندليک پاتې دی، چې ده په خپله ليکلی او د دې ژوندليک لپاره يې ډېر بامعنا نوم غور کړی دی: STILL DIGGING يانې کيندنه دوام لري.

وخت يې نشته

کرشن باتيا (۱۹۲۵ - ۷۴) له هغو څو هندوستانيانو نه و، چې د هېواد په رسنيز ډگر کې يې د تحليلي ليکنې (Analytical

Writing) ډېر بې ساری مثال پرېښوده. باتيا د خپل ژوند وروستي اته کلونه په واشنگتن کې د هندوستان ټايمز د استازي په حيث تېر کړل. پر لس دسمبر ۱۹۷۴ء چې کله راډيو دا اعلان وکړ، چې د زړه د ناڅاپي درېدا له امله يې په واشنگتن کې خپله ساه ورکړه، نو خلک ډېر زيات حيرانه شول. ځکه چې د مرگ په وخت کې کرشن باتيا بالکل ښه روغ او پياوړی و او د پاڅه عمر هغه وروستي سرحد ته رسېدلی و، چې انسان له خپلو وړتياوو نه ډېره بريالی استفاده په کې کولی شي.

د ډاکټر تر راتلو دمخه

نرنجن سنگ طالب (۱۹۷۶ - ۱۹۰۱) په نوې ډيلي کې په خپل کور کې و. د چاپو يوه پياله يې وڅښله. وروسته يې په سينه کې درد محسوس کړ. سمدستي له نږدې کلينک نه ډاکټر را وغوښتل شو. ډاکټر يې چې کور ته را ورسېده، نو په تقدير کې يې همدومره ليکلي و، چې ناروغ وگوري او دا اعلان وکړي، چې طالب نور له مور سره نشته.

نرنجن سنگ طالب د پنجاب کانگرس مشر او د (راجيه سبا) غړی و. له دې نه مخکې دی د پنجاب د کابينې وزير هم پاتې شوی و. ده له سېهاش چندر بوس

تر دې چې دواړه له خپلو سترگو هم محروم شوو. د قاضي نذر الاسلام سترگې په ۱۹۴۲ کې د فالج د حملې له لاسه ختمې شوې. د کنډيکر سترگې له ډېرې مودې نه کمزورې شوې وې. له مرگ نه شاوخوا درې کاله دمخه دواړه پانده شوي وو.

په وروستيو کلونو کې له کنډيکر نه يوه خبريال پوښتنه وکړه، چې د سترگو له تلو وروسته څنگه احساس کوې؟ ده ځواب ورکړ،

I have adjusted myself in this new darkness.

ما خپل ځان له دې نوې تيارې سره عادت کړی دی.

سره هم مرسته کړې وه، چې له هندوستان نه جرمني ته وتښتي. چې بيا انگرېزانو ورباندې عدالتي قضيه هم وچلوله. په ۱۹۲۳ کې دی د پنجاب له صوبې نه هم وشړل شو.

نوې تياره

تېر ستمبر کې د دوو همزولو هنرمندانو د مړني خبرونه راغلل. يو د بنگال باغي شاعر قاضي نذر الاسلام (۱۹۷۶ - ۱۸۹۹) او بل د مرهتي ژبې ټولنيز ناول ليکونکی کنډيکر (۱۹۷۶ - ۱۸۹۸) وو. دواړو ډېر بې ساری شهرت او عزت وليده. مگر دواړه پرلپسې له ناروغيو او حادثاتو سره لاس و گرېوان وو.

اعلان [بدلونونو سره]

- که مو «الرساله» خوښه وي، نو حتمي به غواړئ، چې خپلو ملگرو او عزيزانو ته يې هم ورسوئ. څو اسانې لارې يې دا دي:
 - په ټولنيزو رسنيو (فېسبوک، واټساپ، ټيلېگرام...) او وېبسايټونو کې يې خپره کړئ.
 - د هغو ملگرو لپاره يې په کتابي بڼه چاپ کړئ، چې ډيجيټل مطالعه نه شي کولی.
 - د هغو ملگرو لپاره يې په غږيزه بڼه خپره کړئ، چې ليک او لوست نه شي کولی.

[ژباړن]

د لارډ ټامسن پېښه

مردان چنين کړند

لارډ ټامسن (۱۹۷۶ - ۱۹۲۳) په کاناډا کې دې نړۍ ته راغی. ده د ورځپاڼو چاپ او خپراوي د يوه کاروبار په حيث پيل کړ او په دې ډگر کې يې دومره کاميابي په برخه شوه، چې تر دې دمه به د ورځپاڼو د يوه تجار هم نه وي په برخه شوې. د کاناډا، برتانيا، امريکا او نورو هېوادونو تر سلو ډېرې ورځپاڼې د ټامسن د امپاير برخې وې.

ټامسن ډېر شريف سړی و. له اخلاقي پلوه هېڅ کله چا شکايت نه دی ور نه کړی. د مسؤل مديرانو د انتخاب په برخه کې به يې ډېره زياته کنجکاوي کوله، مگر کله به يې چې يو څوک د خپلې ورځپاڼې لپاره د مدير په حيث وگماره، بيا به يې په خپله کاري دايره کې هغه ته بشپړه خپلواکي ورکوله. تر دې پورې چې مسؤل مديرانو ته يې دا حق هم ورکړی و، چې پخپله د ټامسن په ضد هم مقالې ليکلی شي.

د ټامسن ژوندليک رسل بريډن ليکلی دی، چې Roy Thomson of Fleet Street نوم يې ورکړی دی. ليکوال ليکلي دي، چې د ټامسن يوازنی ضعف دا و، چې د «لارډ» د شاهي خطاب په ترلاسه کولو پسې ډېر زيات حريص و. خو دی پوه شو، چې په خپل هېواد کاناډا کې يې دا هيله نه شي پوره کېدلی. ځکه چې کاناډا د «لارډ» د خطاب ورکولو برتانوي طريقه ختمه کړې وه. نو ټامسن د برتانيې تابعيت واخيست.

دی باوري و، چې برتانيې ته له تلو وروسته به يې د لارډ کېدو خوب اړومرو په حقيقت بدل شي. خو دلته يې يو بل خنډ مخې ته ودرېده. له هرولډ ميکملن نه وروسته لارډ هوم د برتانيې وزيراعظم (۱۹۶۳-۶۴) وټاکل شو. د ټامسن د مشهور اخبار «ټايمز» د هغه وخت مسؤل مدير ډينس همليتن و. دی د ياد وزيراعظم له مقرري سره جوړ نه و. خو مسؤل مدير د خاموشه پاتې کېدو په ځای د زړه له اخلاصه د نوي وزير اعظم په ضد ليکنې پيل کړې.

د ټامسن لپاره دا ډېر زيات نازک حالت و. ده هڅه وکړه، چې خپل مسؤل مدير د خبرو له لارې قانع کړي، خو هغه چې له خپلې خبرې وا نه وښته، نو د مدير په ضد يې هېڅ ډول اقدام ونه کړ، بلکې په دې خبره يې دا مسئله ختمه کړه، چې دا ستا د کاري ساحې معامله ده. واک ستا په لاس کې دی، هر څه چې ليکې، ليکه يې.

د برتانوي تابعيت په اخيستو سربېره د ټامسن لپاره ظاهراً د «لارډ» کېدو امکان له نشت سره برابر شوی و. د ده ورځپاڼې پرلپسې د برتانوي وزير اعظم په ضد تنقيدي مقالې خپرولې. مگر وزير اعظم ډوگلاس هوم هم له ځانه ډېر لوړ ظرفيت وښوده. سره له دې چې دی په واک کې و، خو په خپل زړه کې يې د ټامسن په ضد د انتقام هېڅ ډول جذبي ته لاره ورنه کړه. او د هغه لپاره يې د لارډ لقب تصويب کړ.

همدا لوړ ظرفيت دی، چې افراد او ملتونه د پرمختگ لوړو هسکو ته رسوي.

د جاپاني سړي اسلام منل

دی په هانگ کانگ کې زېږېدلی. هملته یې زدکړې کړې. هندوستان ته هېڅ کله نه دی تللی او له دوه ویشت کلونو را هیسې په جاپان کې دی. همدلته یې له یوې جاپاني جینکې سره واده کړی. اوس مهال د سن لایف په نوم د بیمې د یوه شرکت اجنټ دی. ښاغلی احمد په انگریزي، اردو او جاپاني ژبو خبرې کولی شي. د ده له خولې پوه شوم، چې په کوېې (جاپان) کې د هندوستانی مسلمانانو شمېر شپېته او د روسي مسلمانانو شمېر تر سلو زیات دی. د کوېې مسلمانان تر اوسه پورې د جمعې او دوو اخترونو لمنځونه د هندوستانی کلب په ودانۍ کې ترسره کوي، خو شاوخوا له دوو کلونو نه دا هڅه پیل شوې، چې یو جومات باید جوړ شي. د جومات ټول لگښت اویا زره جاپاني ین اټکل شوی دی، خو تر اوسه پورې د دې کار لپاره د چنډې له لارې دیارلس زره ین را ټولې شوې دي. دا مبلغ هم هغو هندوستانی تاجرانو

مسیح محمد بدرالاسلام پنځه څلوېښت کاله پخوا جاپان ته تللی و. د هندوستان حکومت نوموړی د توکیو د بهرنیو ژبو په پوهنځي کې د اردو او فارسي استاد په حیث ګمارلی و. په دسمبر ۱۹۳۰ کې د بحري جهاز له لارې دی جاپان ته ورسېده او تر اپریل ۱۹۳۲ پورې هملته مېشت و. هغه وخت کې ده د جاپان د حالاتو او د خپل سفر د خاطراتو په هکله په څلور سوه مخونو کې یو کتاب «د جاپان سیاحت» لیکلی و، چې په ۱۹۳۴ کې د انجمن ترقي اردو (دکن) چاپ کړ. په کتاب باندې د خپرندويې ټولنې نوم «جامع برقی پریس ډیلي» لیکل شوی دی. دلته د دې کتاب یوه برخه راوړو.

«پر ۹ ستمبر ۱۹۳۱ یو هندوستانی مسلمان تاجر ښاغلی احمد توکیو ته راغلی و. له ما سره د لیدو لپاره زما کور ته راغی. د ده پلار د ناسک اوسېدونکی و او مور یې یوه چینایي ښځه وه.

د لگښتونو لپاره يې دوی په خپلو کې چنده سره اچوي، د چنډې پيسې دومره په ديانت او پوهې سره په مصرف رسوي، چې همېش څه نا څه پيسې پس انداز هم پاتې وي. د چنډې له پيسو نه يې يوه مطبعه هم جوړه کړې او په ترکي ژبه يوه درې مياشتنۍ مجله هم چاپوي. له قربان علي صاحب سره تر ډېره زموږ خبرې روانې وې.

په دايرة المعارف کې د اسلام په هکله د

مقالې ليکلو لپاره يوه جاپاني عالم اسلام

مطالعه کړ، له اسلام نه دومره متاثر شو،

چې اخريې اسلام قبول کړ

ده د خپلې ټولنې کيسې راته کولې. بيا يې له ځان سره په جومات او مدرسې را وگرځولو. همدلته په يوه خونه کې مطبعه وه. دلته قربان علي صاحب د خپلې مجلې «زاپون مخبري» څو گڼې او د خپلې مطبعې د انځوريزو پوست کارتونو يو يو سيټ موږ درې وارو ته ډالۍ کړ.

ورکړې دى، چې په کوبې کې خپل کاروبار لري. په هندوستان کې هم د چنډې غوښتنه شوې، خو تر دې دمه يو شى هم لاسته نه دي راغلي. د چنډې او جومات جوړولو لپاره يوه ټولنه جوړه شوې ده. ښاغلى احمد د دې ټولنې سکرتر دى. نو احمد صاحب په همدې موخه ټوکيو ته راغلى او له دولتي چارواکو سره د ليدو لپاره يې د «قربان علي آفندي» په نوم د يوه مسلمان روسي ليک راوړى، چې په ټوکيو کې د روسي مسلمانانو امام دى او له چارواکو سره ډېره زياته راشه درشه لري او بانفوذه سړى دى.

په لس ستمبر ښاغلى عبدالغني، ښاغلى احمد او زه د قربان علي آفندي ليدو ته ورغلو. آفندي د منځني عمر، چاغ او دروند سړى دى. ډېره توده او له اخلاصه ډکه ستړي مشي يې وکړه. له يوولسو کلونو په جاپان کې مېشت دى. په جاپاني ژبه ښې روانې خبرې کوي، خو په انگريزي ژبه نه پوهېږي. د ده له خولې پوه شوو، چې په ټوکيو کې د روسي مسلمانانو شمېر له يو نيم سلو نه زيات دى. دا خلک په قوم تاتاريان دي، خو د روسي سلطنت اوسېدونکي دي. د شوروي روسيې حکومت له هېواد نه تبعيد کړي. په جاپان کې دا خلک مزدوري او د لاس کارونه کوي. په زحمت او ديانت سره خپله مړۍ پيدا کوي او دا ټول په يوه کلي کې مېشت دي. د قربان علي آفندي له ډېرو هڅو وروسته يو جومات، يوه اسلامي مدرسه او يوه هديره جوړ شوي دي.

په سبا ماښام د آفندي صاحب کور ته ورغلو، په خوراکونو کې يې ډېر زيات تکلف کړی و. ډول، ډول ترکي او جاپاني خوراکونه د خوړو مېز ته را ورسېدل. ترکي خوراکونه ډېر زيات خوندور وو، او له هندوستانی او ايراني خوړو سره يې ډېر زيات نږدېوالی درلود. د خبرو په اوږدو کې آفندي وويل، چې تاتاري خلک غوښه، شات او چای ډېر زيات استعمالوي.

ډوډۍ ته د جاپان د وزير اعظم شخصي سکرتر هم را مېلمه و او په يوه خاص مصلحت يې را دعوت کړی و. پېژگلوي خو مو له ډوډۍ دمخه لا شوې وه. خو ډوډۍ چې وخوړل شوه، نو بيا مو د خپل مطلب خبرې ورسره وکړې. آفندي سکرتر صاحب ته د ښاغلي احمد د راتگ او په کوبې کې د وړانديز شوي جومات د جوړولو يادونه وکړه. او غوښتنه يې وکړه، چې موږ غواړو له وزير اعظم سره ووينو، تر څو حکومت هم په دې کار کې څه نا څه مرسته راسره وکړي، تاسو د ليدنې چاره راته وکړئ. او پخپله تاسې هم وزير صاحب ته سفارش وکړئ. هغه د دواړو خبرو ژمنه وکړه.

د جمعې په ورځ د لمانځه لپاره جومات ته ولاړو. پنځوس تنه لمانځه ته راغلي وو. هر يوه تر هيټ خولۍ لاندې يوه ورېښمينه گرده خولۍ هم په سر کړې وه. په لاندې پوړ کې او په زينو کې ډېر زيات مېخکي په دېوال لگېدلي وو. ټولو خپل هيتونه په هغو را ځوړند کړل او له گردیو خوليو سره په پورته منزل کې د لمانځه

لپاره را ټول شول. ځينو خلکو په لاندې پوړ کې اودسونه هم وکړل. له لمانځه وروسته له يو بل سره په لاس ستړي مشي وشوه. همدلته مو له يوه جاپاني سره هم ليدنه وشوه. هغه هم لمانځه ته راغلی و. يوه روسي مسلمان ښاغلي صابر جميل ماته او جاپاني مسلمان ته چې سبورو نومېده، د چايو بلنه راکړه. صابر صاحب جومات ته څېرمه په يوه کوچني ښکلي کور کې اوسېده. د صابر صاحب درنې مېرمنې عايشې د مېلمنو ډېره زياته خاطر داري وکړه.

له ښاغلي سبورو سره مو د اسلام په هکله خبرې اترې وشوې. او په خبرو کې پوه شوم، چې د اسلام کومې ځانگړنې دی خپل ځان ته ور جذب کړی و. ده وويل، چې له ده نه غوښتنه شوې وه، چې په جاپاني دايرة المعارف کې د اسلام په اړه يوه مقاله وليکي، نو په دې ترتيب ده د اسلام په هکله مطالعه وکړه. له مطالعې او څېړنې وروسته په ناغوښتلي ډول د اسلام حقانيت ورته روښانه شو. او له هېڅ ډول خارجي هڅونې پرته په اسلام مشرف شو.

ده وويل، چې د اسلام ډېرې زياتې ښېگڼې دي. خو دوو ښېگڼو يې ډېر زيات اغېز راباندې وکړ. لومړی توحيد او دوهم مذهبي رواداري. ښاغلی سبورو په توکيو کې يوازنی جاپاني مسلمان دی. په ده سربېره په ټول جاپان کې د گوتي په شمېر يو څو جاپاني مسلمانان دي. «د جاپان چکر / ۱۱۴-۱۱۱ مخ)

د فرصتونو بربادي

دا کار نه دی، د کار فرصتونه بربادول دي

په اوسني دور کې د اسلام د مصلحينو يوه لويه اجتهادي تېروتنه دا وه، چې دوی په دې فکر و، چې په کومو هېوادونو کې چې مسلمانان په اکثريت کې دي او سياسي اقتدار ورسره دی، هلته دوی په دې حالت کې دي، چې په هغو هېوادونو کې «د اسلامي قانون د نفاذ له غوښتنې نه خپل تحریک پیل کړي». دا د افسوس تر بريده غلط اټکل و، چې له عملي پلوه يې بله هېڅ پایله ورنه کړه، مگر دا چې په خپلو هېوادونو کې يې د مخالفو گوندونو په حيث غوغاوې وکړې او بيا له منځه ولاړل. حقيقت دا دی، چې د غيراسلامي اکثريت له لوري چې کومه مسئله په هغو هېوادونو کې موجوده ده چې هلته مسلمانان په اقليت کې دي، هماغه مسئله په هغو هېوادونو کې د نړيوالو حالاتو له لوري موجوده ده، چې هلته مسلمانان په اکثريت کې دي. بله دا چې په اسلامي هېوادونو کې پر ټولو دولتي ادارو هغه کسان ناست دي، چې زدکړې يې د غربي طرز په ادارو کې کړې دي، ځکه چې هماغوی د دې وړتيا لري، چې په اوسني عصر کې د يوه دولت چارې مخته يوسي، نو ځکه په اسلامي هېوادونو کې واکمنه طبقه هم له اسلام سره د طبيعي خواخوږۍ سره، سره فطرتاً دې ته غاړه نه ږدي، چې په خپلو هېوادونو کې د سوچه اسلامي حکومت د رامنځته کولو اعلان وکړي. په مثال کې يې مصر، پاکستان، انډونيشيا او داسې نور يادولی شو. په دې هېوادونو کې چې د اوسنۍ پېړۍ په منځنيو کلونو کې کوم اسلامي تحریکونه را پورته شول، هغوی له خپل ټول مقبوليت او پرمختگ سره، سره د اسلامي قانون په نفاذ کې خو برلاسي نه شوو، البته په يوه اسلامي هېواد کې د اوسېدو له امله په مؤثره طريقه د اسلامي دعوت د ترسره کولو لپاره چې کوم فرصتونه د دوی په لاس کې و، هغه هم د اختلافي او عکس العملي سياست په پایله کې له منځه ولاړل. قاضي ابو يوسف (۷۹۸-) او شيخ احمد سرهندي (۱۶۲۵-۱۵۶۴) چې په ترتيب سره د عباسي خليفه هارون الرشيد او مغلي پاچا جهانگير سره په گډه اسلام ته کوم خدمتونه وکړل، که د اوسنۍ زمانې اصلاح غوښتونکو هم په همدې تگلاره پل اخيستی وای، نو تر اوسه پورې به د دين د خپراوي او اسلامي غلبې هغه کار سرته رسېدلی و، چې موږ يې لا تر اوسه يوازې په هکله غور او فکر کوو.

ټوکه

ابن الرومي (۲۸۴-۲۲۱هـ) شاعر و. ده به د خلکو هجو ډېره وېله. د خليفه معتضد بالله وزير ابو الحسين قاسم بن عبدالله به تل په دې وېره کې وه، چې ابن الرومي يې هجو ونه وليکي او په خلکو کې يې ذليل او رسوا نه کړي. ابوالحسين ډېر بې رحمه وزير و. ده د دې ستونزې حل لاره دا وليده، چې دا ستونزه بايد له جرړو وايستل شي. يو ځل چې ابن الرومي د وزير په مېلمستيا کې ډوډۍ ته ناست و، نو وزير په پټه د ده په خوړو کې زهر ور گډ کړل. ابن الرومي چې څو زهرجنې مړۍ وخورې، پرې پوه شو او سمدستي له ډوډۍ نه پورته شو. له دې وروسته چې د دواړو ترمنځ کومې خبرې وشوې، هغه دا دي:

وزير: ابن الرومي! چېرته روان شوې؟

ابن الرومي: چېرته مې چې ته لېږل غواړې.

وزير: ښه گوره! هلته چې ورسېدې، نو په پلار مې سلام وايه.

ابن الرومي: خو زه په دوزخ باندې نه تېرېږم.

د اوسني عصر لويه مسئله څه ده؟

سرچينې ورسره دي: يو حواس او بل ځواک. د حواسو په ذريعه انسان د شيانو علم ترلاسه کوي او د ځواک په ذريعه انسان خپله اراده پر دې شيانو نافذوي او د ځان لپاره يې په گټورو توکو بدلوي. دا دواړه کارونه له لرغونو زمانو راهيسې ترسره کېږي. په پخوا زمانو کې د شيانو د علم لپاره له انسان سره يوازې هغه طبيعي ابزار وو، چې پنځه گوني حواس يې بولي او په خارجي

انساني تاريخ په دوو لويو دورو وېشلی شو – له ساينس نه مخکې دور؛ او له ساينس نه وروسته دور. نوی عصر په حقيقت کې د ساينسي دور يو بل نوم دی. دا دور په اوولسمه پېړۍ کې پيل شو او تر دوهمې نړيوالې جگړې پورې (۴۵-۱۹۳۹) خپل وروستي عروج ته ورسېده.

انسان چې کوم کارونه له ظاهري پلوه سرته رسوي، د هغه لپاره دوه طبيعي

شوه. د انسان لپاره دا ممکن شول، چې د خپل سفر د سرعت کچه تر بې بریده اندازې زیاته کړي. د ځمکې کومو وسایلو ته چې د دودیزو اېزارو په مټ لاسرسی شونې نه و، د هغو په ترلاسه کولو سره خپل کلي او ښارونه تر نا اټکله بریدونو پورې ښکلي کړي او د رغونې او ویجاړونې لپاره د مقدار او نوعیت له پلوه دومره ډېرو وسایلو ته لاسرسی ومومي، چې پخوانیو انسانانو به یې خوب هم نه و لیدلی.

خو د انساني تاریخ دومره لویه پېښه له غیر مستقیمو تاثیراتو پرته نه شوی پاتې کېدلی. دې پېښې ورو په ورو په انساني افکارو هم اغېزې وښیندلې، تر دې چې د نولسمې پېړۍ تر پایه پورې ټول بشري علوم له دې پېښې نه متاثر شوو. دین، اخلاق، فلسفه، قانون، اقتصاد، سیاست، لنډه دا چې هېڅ داسې علمي او فکري موضوع نه وه، چې ډېر ژور اغېز ته دې یې غاړه نه وي ایښې. طبعي ده چې دا اغېز یو طرفه و، ځکه فکري علومو پر ساینس هېڅ ډول اغېز ونه ښنده، او یوازې پخپله د ساینس د عمومي غلبې هدف وگرځېده.

ساینس په خپل ابتدايي شکل کې د فکري علومو موافق و، نه مخالف. انسان که د شمسي نظام د حرکت نقشه معلومه

نړۍ کې د تصرف لپاره خپل لاس او پښې ورسره وو او یا حیواني ځواک، مثلاً اوبښان، اسونه، فیلان، غویان او داسې نور. خو له دې ابتدايي طبیعي اېزارو وړ اخوا هم په ځمکه کې گڼ داسې شیان پراته وو، چې د دې شونتیا یې رامنځته کوله، چې د هغو په ترلاسه کولو سره انسان د خپلو حواسو او ځواکونو کچه لا ډېره لوړه کړي.

د ځواک لوړونې دغه عمل له نامعلومې زمانې را روان دی. د نابودو تمدنونو مطالعه راته وايي، چې په پخوا زمانو کې هم انسان په دې ډگر کې ډېر زیات پرمختگونه کړي دي. مگر د ماضي ټول پرمختگونه د ابتدايي طبیعي حدودو په دایره کې رامنځته کېدل. مثلاً د تیږو په ځای اوسپنه کارول یا څرخ لرونکې گاډۍ په حیواناتو پسې تړل او د سورلۍ لپاره استفاده ورنه کول. د اوسني دور برتري دا ده، چې په معلوم تاریخ کې یې لومړی ځل ځواک ته د «ماشین» حیثیت ورکړ او د فطري حواسو لپاره یې داسې میخانیکي او تخنیکي کومکي وسایل کشف کړل، چې زموږ د مشاهدې او تجربې وړتیا په لسگونه زرگونه ځله ډېرولی شي.

د دې کشف نېغه په نېغه گټه خو یوازې دا وه، چې د انساني تمدن لپاره د مادي پرمختگ یوه نوې پراخه دروازه پرانیستل

چې د دلایلو منطق ډېر په صراحت سره د ساینس په خوا کې دی، نو یقیني خبره ده، چې مذهب یو بې بنیاده شی دی. او په حقیقت کې له توهم پرستی او خرافاتو پرته بل هېڅ شی هم نه دی.

۲- دوهمه غلطې ساینسپوهانو یا لږ تر لږه هغو کسانو وکړه، چې د ساینس له ادرسه یې خبرې کولې. په طبیعي نړۍ کې د خپلو فتوحاتو له امله دوی ته دا وړانپوهاوی ور پیدا شو، چې دوی اوس په دې مقام کې دي، چې د ژورو فلسفیانو مسایلو په هکله هم خپل نظریات او تیورۍ وړاندې کولی شي. حال دا چې، هغسې چې وروسته پخپله د ساینس له وروستنیو کشفونو معلومه شوه، چې د طبیعي نړۍ په اړه د دوی مشاهدات او معلومات د فلسفې یا د فکري نړۍ د باریکو مسایلو په هکله د تیوریو او نظریاتو د ورکولو په خاطر اصلاً کفایت نه کوي.

دلته به موږ د خپلې مدعا د وضاحت لپاره د دواړو تېروتنو یو، یو مثال راوړو.

د ځمکې او لمر د حرکتونو په هکله په لرغوني یونان کې دوه نظرونه وړاندې شوي وو. یو د ارسطو نظر و، یانې دا چې ځمکه ولاړه ده او لمر شاوخوا ترې څرخېږي. دوهم د ارسطارکس نظر و، چې ویل یې ځمکه له

کړي، یا له اتومات ماشین نه استفاده وکړي، نو په دې کې له اخلاقي او انساني ارزښتونو سره د تصادم اړخ چېرته دی؟ مگر د ساینس له راتگ سره بعضي داسې خبرې هم مخې ته راغلې، چې ساینس یې له فکري علومو په تېره مذهب او اخلاقو سره مخالف او متصادم کړ.

۱- د دین پیروانو د ساینس له راتلو دمخه د خپلو دودیزو معلوماتو له مخې خپل یو فکري نظام پنځولی و. د ساینس کشفونه او موندنې چې را برسېره شوې، نو ښکاره شوه، چې په دې خبرو کې ډېری خبرې داسې هم دي، چې د ساینس له معلومې نړۍ سره هېڅ مطابقت نه لري. دا چې ساینس د خورا پرمختللو معلوماتي وسایلو په مټ خبرې کولې، نو په طبیعي ډول دا فکر رامنځته شو، چې سمه خبره هماغه ده، چې ساینس کړې وي. له دې پېښې سره د خلکو په سترگو کې دین بې اعتباره او بې باوره شو. دې مسئلې هغه مهال لا ډېر شدت ونیوه، چې کله مذهبي خلکو په تېره عیسویانو د خپلو دودیزو عقایدو د ساتنې لپاره د ساینس په خلاف ډېره سخته رویه ور خپله کړه. د هغوی له دې توند غبرگون نه خلکو دا پایله واخیسته، چې د مذهب او ساینس ترمنځ تصادم په حقیقت کې هم موجود دی او کله

لر نه را تاوېږي.

د عيسويانو په منځ کې د ارسطو نظريې ډېر زيات مقبوليت ومونده. ځکه چې د ځمکې د مرکزيت په نظريه کې ځمکې اساسي اهميت موندلی و او دا چې عيسويانو حضرت مسيح ته خدايي مقام ورکړی و، نو د دې لپاره دوی په دې گمان شوو، چې هماغه ستوری د شمسي نظام مرکز کېدلی شي، چې خداوند مسيح په کې زېږېدلی وي. تر دې چې د ځمکې د مرکزيت نظريه عيسوي عالمانو په خپل علم کلام کې هم شامله کړه. خو کله چې کوپرنیکس (۱۵۴۳-۱۴۷۳) د لمر د مرکزيت نظريه وړاندې کړه، نو په دې زمانه کې په اروپا کې د اقتدار واگې له عيسوي مشرانو سره وې. دوی د خپلې عقيدې د تحفظ لپاره د کوپرنیکس په خلاف د محکمې له لوري د سزا فرمان جاري کړ، ځکه د خدای د زوکړې سيمې ته د عادي سپارې حيثيت ورکول يو داسې جرم و، چې په هېڅ ډول د بنبلو وړ نه و.

خو دا اصلاً د روايتي عيسوي مذهب مسئله وه نه په حقيقي معنا کې د خدايي مذهب مسئله. نو مسلمانان چې په دغه ډول عقيدوي رېږو کې ښکېل نه وو، چې خپل پيغمبر ته د خدای درجه ورکړي، نو

هغوی د لمر د مرکزيت نظريه ډېره معقوله وليده او همدا نظريه يې ومنله او له مسلمانانو سره دا پوښتنه پيدا نه شوه، چې د لمر د مرکزيت نظريه له مذهبي لارښوونو سره ټکر لري يا نه.

«ارسطو ته له ټول درناوي سره، سره عربان د کایناتو په هکله د ارسطو پر نظرياتو باندې د تنقيد په برخه کې هېڅ زړه نا زړه نه شول. د ارسطو نظريه دا وه، چې ځمکه د اسماني ستورو مرکز دی او ټول ستوري له ځمکې نه را تاوېږي. د دې برعکس عربانو دې امکان ته غاړه کېښوده، چې ځمکه په خپل محور باندې د حرکت په خوا کې له لمر نه هم را تاوېږي.»

Edward McNall Burns
Western Civilization, P. 264

د ساينسپوهانو د تېروتنې يو مثال د علت او معلول په قانون کې موندلی شو. د شيانو له مشاهدې وروسته چې کله ساينسپوهان په دې خبره پوه شول، چې د پېښو تر شا تل د يوه علت او سبب لاس وي، مثلاً د اسماني اجسامو د حرکت تر شا د جذب او کشش قانون، يا د شنې زرغونې تر شا د باران له څاڅکو نه د لمر د وړانگو تېرېدل؛ نو دوی فکر وکړ، چې نور يې هغه سوال ته ځواب موندلی دی، چې فلسفه ورپسې له

زرگونو کلونو راهیسی «د کایناتي علت» په لټون کې سرگردانه وه. حال دا چې د کایناتي علت مسئله له ډېرو ژورو سوالونو سره تعلق لري او د ساینسپوهانو طبیعي مشاهده په هېڅ صورت هم د دې وړ نه وه، چې د دغه نازک او عمیق سوال د ځواب لپاره استفاده ورنه وشي. خو دوی بیا هم استفاده ورنه وکړه، او تر هغه بریده یې وکړه، چې نور له خالق نه د انکار تر ټولو لوی ثبوت په لاس ورغی. خو د شلمې پېړۍ په ابتدا کې پخپله ساینس داسې حقایق کشف کړل، چې له هغه وروسته د الحاد بنیادونه د همېش لپاره را ونړېدل.

دا په لنډو ټکو کې هغه فکري شالید و، چې په اوسني تاریخ کې هغه پېښه په کې رامنځته شوه، چې د مذهب او ساینس د تکر په نوم یې وبلله.

ساینس د اوسني عصر په هر اړخ باندې ډېر شدید او پراخه اغېز شیندلی دی او د علم په ټولو څانگو او د فکر په ټولو کونجونو یې سیوری غوړېدلی دی. خلکو چې اسلام په کوم دودیز قالب کې موندلی و، هغه له یوې مخې له منځه تللی و او هغه نوی ذهني ساخت چې د ساینس تر سیوري لاندې ورغېده، له هغه سره سم د اسلامي افکارو بیاکتنه او رغونه ونه شوه. پایله یې دا

شوه، چې د مسلمانانو نسلونه، نسلونه د تذبذب او فکري انتشار ښکار شول. دا په دې معنا نه ده، چې په هغه دور کې داسې خلک نه وو، چې اسلام یې له خپلو سینو سره ټینګ نیولی وو. بې له شکه چې داسې خلک وو او د میلیونو په شمېر کې وو. خو هغوی ته اسلام په دودیزه بڼه ور رسېدلی و، د شعور په سطحه کې یې نه و موندلی. د دې نقصان یوازنی پایله دا نه وه، چې خلک د ایمان هغې لوړې فکري سطحې ته ونه رسېدل، چې له هغه ځایه انسان د شاوخوا ټولې پېښې په داسې ډول د خپل شعور برخه گرځولی شي، چې هرې خوا ته د خدای مظاهر ور تر سترگو شي. بلکې له دې نه هم لوی اجتماعي نقصان یې دا و، چې په هغه دور کې چې د مسلمانانو کوم مذهبي رهبران را پورته شول، هغوی پخپله هم داسې وو، چې د خپل عصر په فکري ساخت کې خپل دین نه و ور رسېدلی، بلکې دین یې د ماضي په روایتی قالب کې موندلی و. له دې امله هغوی له نوي عصر سره سم د اسلامي اهدافو لپاره پلان گذاري ونه شوه کړای. په ډېر اخلاص خو په ډېرې ناپوهۍ سره دغو دیني رهبران مسلمانان په داسې لارو وځغول، چې ټول ارزښت یې یوازې ماضي کې وو او د اوسني

عصر په چوکاټ کې يې خپل ارزښت بايللی وو. هغوی د ماضي په تاريخ کې د حال ډرامه لوبوله، چې پايله يې صرف يوه دردناکه ماتې وه. دا چې دوی په هر سنگر کې ماتې وخوړه او دغه ماتې بالاخره د مايوسۍ، زړه ماتې او بې حوصلې توب پايله وزيږوله، نو ټول مسلمان ملت يې د مرگ خولې ته ورساوه.

په شعوري سطحه د دين د ترلاسي معنا دا ده، چې دين د خپل وخت د افکارو په مقابل کې د درېدو وړتيا ولري. د بدر (۶۲۴ز) په غزوه کې مجاهدينو وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ (انفال - ۶۰) په «توره» تفسير کړی و. خو که د شاملې (۱۸۵۷) مسلمانان هم د دې آيت همدا تفسير وکړي، نو وبه وايو، چې دوی قرآن کریم د خپل عصر مطابق نه دی موندلی. نن ورځ دغه آيت په «توره» تفسيرول، قرآن کریم د ماضي په ساخت کې ترلاسه کول دي. حال دا چې د تجديد معنا دا ده، چې قرآن د عصر په ساخت او نقشه کې وموندل شي. د افکارو د بيان لپاره د شعر او وعظ ژبه کارول، د اسلامي احياء د غورځنگونو سياسي جنبه ور خپلول، وعظونه او فتاوې د امت د اصلاح لپاره کافي گڼل، ټول د همدې روپې څرگندونې دي. په اوسني

عصر کې چې زموږ کوم اصلاح غوښتونکي را پورته شول، که هغوی خپل اسلامي شعور په عصري فکر او قالب کې موندلی وای، نو هغوی به پوهېدلی چې نن ورځ هغه کوم افکار او عوامل دي، چې په ټولنيزو علومو کې يې ټاکنوکی حيثيت خپل کړی دی او د هغو په مقابل کې د اسلام د احياء پلان او لرليد بايد څرنگه جوړ شي. له دوی سره يوازې د دوديزې عقيدې سرمايه وه. او له همدې سرمايې سره دوی د وخت سمندر ته ور ښکته شول، خو په بدله شوې زمانه کې دغه ډول ايماني جذبې نه دوی کوم چېرته رسولي شوی او نه يې ورسول.

په نولسمه پېړۍ کې دا خبره د لمر په څېر روښانه شوه، چې د مذهب دوديز قالب په عصري قالب کې نه ځاييږي او دغه مربع د عصر په هغه دايره کې د ځايېدو نه ده، چې د ساينس په پايله کې رغېدلې ده. په دې وخت کې اړتيا وه، چې ډېر په ژوره توگه دغه وضعيت ارزول شوی او يو نوی فکري قالب پنځول شوی وای، چې اسلام بېرته خپل اصلي حيثيت په کې موندلی وای. که په خپل وخت دا کار شوی وای، نو ساينس يا اوسنی عصر به نه يوازې د مذهب مخالف او رقيب نه گرځېده، بلکې د اسلام د تقويې سبب به گرځېدلی و او اسلام ته به يې نوی

ژوند ور بښلی و. خو داسې ونه شول. عیسویت چې په سیاسي اقتدار خپل تسلط له لاسه ورکړ، نو د ماډرنیزم په صورت کې یې له ساینس سره جوړجاړی او تفاهم وکړ. مسلمانان چې له حق دین نه برخمن وو، نو په دې موقف کې وو، چې په نوي تاریخ کې دغه مهمه دنده ترسره کړي؛ هغسې چې په نهمه میلادي پېړۍ کې یې په بغداد او قرطبه کې د خپل عصر د ساینس او فلسفې په مقابل کې ترسره کړې وه. خو له بده مرغه، دا هغه مهال و، چې مسلمانو ملتونو د زوال څپېره خوړلې وه، او نه هغه پخوانۍ حوصله په کې پاتې وه او نه له فکري لوړتیا برخمن وو. بله دا چې د عصري اقتصاد په نړۍ کې د محرومیت له لاسه دوی د دې جوگه هم نه وو، چې دغسې یوه اغېزناک کار ته دې اوږې ورکړای شي. د خپلې پس ماندگۍ له امله مسلمانانو ان دا هم ثابت نه کړه، چې دوی د خپل عصر په مسئلې سم پوه شوي دي. دا خو ایسته کېږده، چې له دوی دا تمه وشي، چې دغه مسئله یې ژوره ارزولې او د ژوند په نوي ساخت کې یې مذهب ته د هغه اصل مقام ور بښلی وای.

اوسنیو حالاتو زموږ لپاره دوه ډوله مسائل را پورته کړي، یو فکري او بل عملي.

د لومړنۍ ډلې په اړه مهم ترین کار دا دی، چې د اسلام عقاید او احکام د استدلال په عصري اسلوب کې ترتیب شي، تر څو اسلام خلکو ته د «نن ورځې شی» ښکاره شي. نه دا چې لوستونکی وانگېري، چې دا د هغې زمانې شیان دي، چې انسان لا په قبیلوي ټولنه کې خپلې ساوې لندولې. له نوي یا عصري اسلوب نه مراد دا دی، چې د لیکنې اسلوب او د استدلال مواد دواړه د نویو علمي معیارونو مطابق وي. په اوسنۍ زمانه کې د لیکنې اسلوب په بشپړ ډول بدل شوی دی. په پخواني دودیز اسلوب کې به واعظانه طرز غالب و. اوسمهال ساینسي او تحلیلي اسلوب د خوښې وړ گرځېدلی دی. پخوا به فکر دا و، چې د عبارت په منځ کې د شعرونو راوړل، د لفاظۍ زور ښودل، یا مسجع عبارتونه لیکل پخپله د لیکنې ارزښت وړ لوړوي. اوس دا ټول شیان د عیب وړ گڼل کېږي. د ادب په پخواني تصور کې د غشي او خنجر غونډې جملې، مخاطب ته تېز تېز ځوابونه وړ غبرگول، او جذباتي ډوله عبارتونه ډېر زیات د خوښې وړ اسلوب وو. خو اوس دا ټول شیان د علم له شان او مقام سره خلاف گڼل کېږي. په پخواني ذوق کې مبالغه آمېزه کلمو، رنگینو ترکیبونو او استعارو او

شمېره کتابونه لیکل شوي دي. په دې کې یې ډېر شمېر کتابونه په خپل ځای ارزښتناک هم دي. خو د اوسني عصر له مخې د هغو افادیت مازې جزوي غوندې دی ځکه چې زیاتره کتابونه یوازې د واعظانه نثر بېلگې دي. د استدلال په ساینسي طرز کې لیکنې کار لا هم زموږ په خوا کې تقریباً د صفر په درجه کې ولاړ دی. همدا وجه ده، چې زموږ تعلیم یافته ځوان آن په اسلام باندې د پوهېدو لپاره هم د ختیځپونانو کتابونه لولي، چې سره له دې چې زموږ په نزد به غلط وي، خو د خپل طرز او اسلوب له مخې له عصري معیار سره برابر وي. د مسلمانو لیکوالو کتابونه د ننني مسلمان ځوان ذهن نه شي تسکینولی.

د عملي مسایلو فهرست، چې د حل کولو لپاره یې د وخت په سیاسي نظام کې بدلون ضروري دی، ډېر اوږد دی. د وخت سیاسي نظام، له ملي او بین المللي دواړو پلوه، له یوه سره په ناڅځایي بنیادونو ولاړ دی. د دغه نظام د قالب دننه د دین په اجتماعي قوانینو عمل کول ناشونی دی. خو په دې برخه کې د اسلام ښودلې تگلاره له هغې لارې سره له یوې مخې فرق لري، چې عموماً یو انقلابي رهبر یې غوره کوي.

په اوسنۍ زمانه کې اسلامي غورځنگونو د

تشبیهاتو ته د ادب د کمال په سترگه کتل کېدل. خو اوسمهال یو تعلیم یافته بنیاد د دغه ډول لیکنو لوستل هم لا نه خوښوي.

همدا حال د موادو هم دی. په پخوا زمانو کې د یوې خبرې د ثابتولو لپاره دا کافي وه، چې انسان د خپل لیدلوري په ملاتړ کې یو مثال وړاندې کړي او یا یو حکایت تېر کړي. خو اوس دې خبرې خپل اعتبار بایلی دی، چې یو شخص دې په دغه ډول شیانو خپله خبره ثابته کړي. په پخوا زمانو کې د یوې حوالې لپاره عددي دقت یا د پېښې تعین اړین نه بلل کېده، خو د اوسني ذوق لپاره هغه وینا بې معنا وي، چې ټاکلې او مشخصه ژبه په کې نه وي کارول شوې. په پخوانۍ طریقه کې د استدلال بنیاد په ټوله کې په قیاسي منطق ولاړ و. خو اوسمهال قیاسي منطق خپل ارزښت له لاسه ورکړی دی. اوس په تاریخي، مشاهداتي او تحلیلي اسلوب کې د خبرې ثابتولو ته د ثبوت نوم ورکول کېږي. په پخواني طرز کې به انسان مناظره کوونکی او مبلغ و او د وکیل په څېر به یې په برېښ انداز کې له خپل لیدلوري خبرې کولې. خو اوسمهال بې پرې او غیرشخصي تحلیل ته د معیاري طرز په سترگه کتل کېږي.

په تېرو سلو کلونو کې زموږ په خوا کې بې

دې حل لاره دا راويستلې، چې د شته نظام گربوانه ته لاسونه ور واچوئ. دوی په دې نظر دي، چې که چېرته اجتماعي اسلام ته مو لاسرسی نشته، نو د هغه د ترلاسي لپاره خو مو مرگ په وس کې شته، نو بيا ولې د «بې ايمانه» ژوند په ځای «با ايمانه» مرگ ته لومړيتوب ور نه کړو؟

د دې خطرناک وړانپوهاوي وجه دا ده، چې په اوسني عصر کې د امت مصلحين په دې خبره پوه نه شول، چې د اجتماعي (سياسي) اسلام لپاره د هلو ځلو د پيل نکته اجتماعي اسلام نه دی، بلکې دعوت او تبليغ دی. زموږ د کار پيل د اسلامي نظام د قيام لپاره له مخامخ اقدام څخه نه پېلېږي، بلکې د دين د اساساتو په لور له دعوت او تبليغ نه سرچينه را نيسي. په مکه کې چې کله نبي کریم ص ته د اسلامي جد و جهد امر وشو، نو دا نه و ورته ويل شوي، چې د مکې په پارلمان (دارا الندوه) کې د استازولۍ غوښتنه وکړه يا د کعبې په توليت باندې د غلبې هڅه وکړه. بلکې د توحيد او انساني ورورگلوۍ پورې اړوند ساده لارښوونې پرې

نازلې شوې او امر ورته وشو، چې همدا خبرې خلکو ته تبليغوه. او له دې وړ اخوا، هغه شيان چې د ترلاسي لپاره يې سياسي انقلاب ضروري دی، د هغو په اړه ورته امر وشو، چې د غرض کولو په ځای پر هغو صبر او زغم ولره او تر هغه وخته په تمه شه، چې الله تعالى په حالاتو کې داسې بدلون را ولي، چې د نورو مسايلو حل لاره په کې راووخې. (يونس - وروستي ايتونه) په دې برخه کې د اسلام اصول دا دی، چې د امکان په دايره کې په دين عمل وکړئ او دعوتي هلې ځلې پيل کړئ، او پاتې چارې په متوقع الهي نصرت ور وسپارئ. د دعوت او تبليغ له حکم وروسته د دې خبرې وَلَرَبَّكَ فَاصْبِرْ (مدثر) معنا همدا ده، چې د ديني اساساتو په لور د سوله ييز تبليغ او غيراسلامي تسلط له کبله چې کومې ستونزې او رېږې در پېښېږي، نو پر هغو صبر وکړئ، همدا د ټولو انبياوو تگلاره وه او همدا بايد نن ورځ د هغو خلکو تگلاره وي، چې په مخالف چاپېريال کې د اسلام د احياء لپاره راپورته کېږي.

انگېزه يې دنياپالنه ده

د دې انگېزه دنيوي ده نه ديني

څښتن وي، خو زکات نه ورکوي، نو ټول مال يې ورته حرامېږي، تر هغو چې له قاعدې سره سم زکات يې نه وي ورکړی. آيا د دې مسئلې له بيانولو وروسته ټولو مسلمانانو له خپلو مالونو هر کال زکاتونه وايستل؟

علماوو په وار وار مسلمانانو ته د شريعت دا حکم ښودلی دی، چې د يوه مسلمان لپاره د بل مسلمان ځان، مال او ناموس حرام دی. نو آيا داسې وشول، چې هر مسلمان دې د بل مسلمان ورور ياد شيان د خنزير غوندې حرام حلال گڼلي وي او ځان دې يې ترې ساتلی وي. علماوو څو څو ځله په خپلو ويناوو او ليکنو کې ويلي دي، چې «د مرستې طلب» يوازې له الله تعالى نه پکار دی. غير الله ته چيغې وهل، يا د مرستې لاسونه ورته لپه کول مطلق حرام دی. آيا له دې وروسته ټولو مسلمانانو له غيرالله نه مرسته غوښتل پرېښودل او يوازې خدای ته يې د هيلو لمنې وغوړولې او د هماغه لور ته يې ور ودانگل؟

يوه ښاغلي په ډېره تونده ژبه وويل، «مولوي صاحب، دا تاسې ملايان په خپلو ديني مسؤليتونو کې بالکل پاتې راغلي ياستئ.» «ولې؟»

«تاسې تر اوسه پورې خلکو ته دا ونه شو ويلي، چې د نفوسو کنټرول روا دی که ناروا. يو ملا وايي، چې روا دی. بل وايي چې ناروا دی.»

نن ورځ دغه ډول خبرې ډېرې زياتې اورېدل کېږي. آيا د دې وجه دا ده، چې له خلکو سره د خپل ژوند په معاملاتو کې په روا او ناروا د پوهېدو فکر ډېر شوی دی؟ او غواړي، چې په دې مسئله کې د اسلام دقيق حکم معلوم کړي او په صفا زړه سره عمل ورباندې وکړي؟

د تجربې له مخې ويلي شو، چې خبره داسې نه ده. له دې نه مخکې بې شمېره علماوو په يوه خوله په ښکاره ټکو کې گڼې فتاوې ورکړې دي. مثلاً دا چې د نصاب په څښتن باندې هر کال له خپل مال نه زکات ورکول فرض دي. که يو کس د نصاب

قناعت شفيق احمد، انباله - ډيلي

ويل کېږي، چې مالک دینار رح د رابعه بصري رح حضور ته ورغی او ویې لیدل، چې په رابعه په ماته کوزه اودس کوي. یو زوړ لیمڅی یې بستره ده او د تکیې په ځای کې یې تېره ورته ایښې ده. له ډېره درده یې رابعې ته وویل:

«اې رابعې! زه له شتمنو خلکو سره راشه درشه لرم. که ستا اجازه وي، نو ستا یاده ورته وکړم؟»
 رابعه بصري ځواب ورکړ: «آیا هماغه یو خدای ټولو ته روزي نه ورکوي؟ آیا له هغه نه دروېشانو ته روزي ورکول هېر شوي او یوازې شتمنو ته یې روزي ورکول په یاد دي؟»
 مالک دینار رح وویل: «نه.»

رابعه بصري ځواب ورکړ: «نو بیا یې ور یادولو ته څه اړتیا ده؟»

ذهنیت هېڅ ارزښت نه ورکوي، په هغو کې دوی په شرعي حکم هم پوهېدو ته هېڅ اړتیا نه ویني.

راځئ یو مثال یې وگورئ. له ازادۍ وروسته حکومت فیصله وکړه، چې په دولتي تعلیمي مرکزونو کې به سیکولرې زدکړې کېږي او د یوه خاص مذهب تعلیم او تربیه به په کې ممنوع وي. دا څومره مهمه مسئله وه. خو په دې هکله په مسلمانانو کې هېڅ خاصه نارامي جوړه نه شوه. ولې؟ ځکه چې د دې پرېکړې له امله د دوی دنیاپاله ژوند ته نېغ په نېغه کومه ستونزه نه جوړېده. له دې پرېکړې سره خو د آخرت د خرابېدو وېره وه نه د دنیا. او چې دنیا دې سلامتې وي، نو بیا پرېشانېدو ته څه اړتیا ده؟

دغه ډول بې شمېره مثالونه دا ښيي، چې د علماوو له څرگندو فتواوو سره سره هم خلکو د شریعت د احکامو هېڅ باک نه دی وړی. او د ژوند څرخ یې په خپل حال روان دی. نو بیا څه وجه ده، چې د نفوسو د کنټرول په معامله کې خلک دومره نارامه دي، چې شریعت یې باید لاسنیوی وکړي.

د دې وجه د خلکو دنیاپرستي ده، نه آخرت پسندی. په اصل کې د اولاد دارۍ هیلې په دې مسئله کې خلک جذباتي کړي دي، نه د شریعت دارۍ جذبې. هغه مسایل چې په هغو کې دوی د خپلې دنیاپالنې د ذهنیت له امله په شوق راغلي وي، په هغو کې دوی شریعت هم له ځان سره د یوه تائیدوونکي عنصر په توګه ور ګډول غواړي او کومو معاملاتو ته چې د دوی دنیاپاله

د اختلاف زیانونه

خپلمنځي جگړه له اسمانه راغلي مرسته بېرته ستنوي

په اسلام کې اتفاق او یو والی ډېر زیات اهمیت لري. د دې تر ټولو نازک اړخ دا دی، چې هغه مسلمانان ډله له الهي نصرت نه بې برخې کېږي، چې افراد یې په خپل منځ کې له یو بل سره لاس و ګرېوان وي. په حدیث کې راغلي، چې د لیلة القدر د تعینولو علم یوازې د دې لپاره بېرته واخیستل شو، چې په مدینه کې دوه مسلمانان سره په جنگ شوي وو.

«عن عباده بن الصامت قال خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَنَا بَلِيَّةَ الْقَدْرِ فَتَلَاخَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ: خَرَجْتُ لِأُخْبِرَكُمْ بَلِيَّةَ الْقَدْرِ، فَتَلَاخَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ، فَرُفِعَتْ»

عباده بن صامت وايي، چې رسول الله ص یوه ورځ ووت چې موږ په لیلة القدر خبر کړي چې په کومه ورځ ده. په دې وخت کې دوه مسلمانان (د پور له امله) سره په جنگ شول. نو نبي کریم ص وفرمایل: زه د دې لپاره ووتم، چې تاسې ته د قدر د شپې احوال راوړم. خو پلانکی او پلانکی په خپلو کې په جنگ شول، نو د لیلة القدر علم بېرته اسمانونو ته هسک شو.

ابن کثیر لیکي، «له دې حدیث نه ښکاري، چې اسلام جنگ او جگړې ته په څومره بده سترګه ګوري، تر دې چې د جنگ له امله لوی، لوی برکتونه بېرته اخیستل کېږي.»

د ملت تعمیر

د مصر سلطان صلاح الدین (۱۱۹۳-۱۱۳۷) او د هندوستان سلطان تیپو (۱۷۹۹-۱۷۵۱) دواړه د ایماني جذبې، شجاعت او جنگي وړتیاوو له مخې د یوې کچې خلک وو. دواړه له «غربي ځواکونو» سره مخ شول. خو صلاح الدین د فلسطین فاتح شو حال دا چې د تیپو په برخه کې یوازې دا لیکل شوي و، چې له خپل حریف نه ماتې وخوري او د شهادت کاسه په سر واړوي. د دې فرق ترشا هېڅ کوم جادويي راز نه و، بلکې یو ډېر ساده حقیقت دی: سلطان تیپو اتلسمه پېړۍ وموندله او دا هغه مهال و، چې په جگړه ییز ډګر کې د غرب سکه چلېدله.

غرب د خپلو دوديزو لاسي وسلو په ځای ډېرې غوره لږ ویشتونکې وسلې ایجاد کړې وې او په بحري ځواک یې بشپړه غلبه موندلې وه. د دې برعکس سلطان صلاح الدین ته په دوولسمه پېړۍ کې د فعالیت فرصت په لاس ورغلی و او دا هغه وخت و، چې مسلمانانو په جگړه ییز صنعت کې د نړۍ رهبري کوله. په دې زمانه کې په شام، مصر او عراق کې گڼې داسې کارخونې وې، چې د هغې زمانې د نړۍ تر ټولو غوره جنګي وسایل به په کې جوړېدل. په عباسي دور کې د رومي بریدونو په دفاع او د صلیبي جگړو په دور کې د اروپایي قومونو د یرغلونو په مخنیوي کې د دغو وسلو ډېر لوی لاس وو. په تېره د صلیبي جگړو په زمانه کې په دې سیمه کې جنګي صنعت ډېره زیاته وده وکړه. تر دې چې د صلیبي جگړو په زمانه کې به چې د سولې وقفه راغله، نو د اروپا خلکو به خاص د وسلو د اخیستو لپاره د شام او مصر بازارونو ته مخه را کوله. تر دې چې په دې زمانه کې مسلمانو علماوو له ناچارۍ دا فتوا ورکړه، چې په عیسویانو باندې د وسلو پلور حرام دی، ځکه چې له موږ نه اخیستې وسلې به بېرته زموږ په ضد کاروي.

همدا هغه ځواک دی، چې په قرآن کې ورته مرهبه ځواک (انفال- ۶۰) ویل شوي دي او حکم شوی دی، چې دغه ځواک تر دې بریده ترلاسه کړئ، چې په نورو باندې مو رعب او دبدبه کېږي.

د مرهبه (وېروونکي) ځواک دوه درجې دي. یو هغه چې په ټولو مسلمانانو پورې تعلق نیسي او هره مسلماننه ډله تر خپله وسه د هغه د ترلاسي لپاره هلې ځلې کولی شي. بله درجه یې هغه ده، چې په یوې داسې اسلامي ټولنې پورې تعلق نیسي، چې په واک او اقتدار کې وي. په اوسنۍ زمانه کې دا دواړه ځواکونه په څه معنا دي او په څه ډول یې ترلاسه کولی شو، د دې پوښتنو د وضاحت لپاره به موږ د جاپان او روسیې مثالونه ورکړو.

په دوهمه نړیواله جگړه (۱۹۳۹-۴۴) کې چې جاپان ماتې وخوړه او د جاپان له بې وسلې کولو وروسته امریکایي پوځونو په دې هېواد منګولې خښې کړې، نو د جاپان لپاره د نظامي او سیاسي هلو ځلو ټولې دروازې وتړل شوې. په دې شېبه کې د جاپان امپراتور هیروهیتو (۱۹۰۱-) یوه وینا وکړه او ویې ویل «موږ باید نه زغمېدونکي وزغمو، تر څو د جاپان د راتلونکو نسلونو د بیارغونې چاره وکولی شو.» نو په هغه وخت کې جاپان په غیر سیاسي ډګرونو

کې د پرمختگونو لاره ونيوله. خپلو ښوونکو ته يې د وزیرانو او قاضيانو صلاحیتونه ورکړل تر څو تعلیمي معیار خپلو وروستیو هسکو ته ورسوي. رښتیا ته يې دومره ترقي ورکړه، چې نن ورځ په ټوله نړۍ کې تر ټولو ډېر چاپېدونکی اخبار جاپاني اخبار دی. په ساینس او ټکنالوژي کې يې دومره کمال پیدا کړ، چې د خامې اوسپنې له نشتوالي سره سره د نړۍ تر ټولو لوی ماشین (سوپر ټینکر) جاپان جوړوي. خپل تولیدات يې د کیفیت له پلوه دومره لوړ کړل، چې په یو تولید کې يې نقص صفر درجې (zero defect) ته راټیټ کړ. ملي احساس او نظم او دسپلن ته يې دومره وده ورکړه، چې نن ورځ د نړۍ بل هېڅ قوم په دې برخه کې له جاپان سره ښکر نه شي جنگولی. دا پرمختگونه سره له دې چې په ښکاره معنا غیر نظامي او غیر سیاسي وو. خو دا پرمختگونه دومره زورور ثابت شوو، چې له هغه وروسته امریکا له جگړې او مقاومت پرته د جاپان له خاورې نه خپل پوځونه بېرته ور وغوښتل.

د رغونې او پرمختګ دا ډګر، تر خپله وسه د هرې مسلماني ډلې لپاره پرانیستی دی، هغه که په اقلیت کې وي یا په اکثریت کې. واکمنه ډله وي یا بې واکه ډله. د همدې پرمختګونو له امله د افریقا په ګڼو هېوادونو کې وضعیت دا دی، چې د هېواد په نفوسو کې مسلمانان په اکثریت کې دي، خو له عملي پلوه په سیاست او نورو ټولنیزو بخشونو باندې عیسویانو ولکې ټینګې کړې دي. ځکه هغوی په علم او ساینس، ټکنالوژي او صنعت او نظم او دسپلن کې له مسلمانانو نه ډېر مخکې دي. مثلاً د نایجریا په نفوسو کې د مسلمانانو شمېر ۶۵ سلنه دی او عیسویان یوازې ۲ سلنه دي. خو په ۱۹۴۷ کې د هغه ځای په پنځلس کسيزه کابینه کې پنځه مسلمان وزیران وو او لس عیسوي وزیران. د دې فرق وجه په زدکړو کې د عیسویانو برتري او د مسلمانان وروسته والی دی. په دولتي ښوونځیو کې د مسلمانو زده کوونکو شمېر له ۲۵ سلنه څخه نه لوړېږي. د لوړو زدکړو په ډګر کې تناسب لا ډېر راټیټېږي، خو په عیسوي زده کوونکو سره له دې چې دوی په هېواد کې دوه سلنه دي، ټولې تعلیمي ادارې ډکې وي.

له یوې بلې زاوېې يې ښه مثال روسیه ده. له دوهمې نړیوالې جگړې وروسته امریکا د خپلې سیالې شوروي روسیې په ضد یوه طرحه جوړه کړه. د دغې طرحې له مخې، د روسیې له سرحدې هېوادونو سره يې تړونونه وکړل او هلته يې خپلې پوځي اډې جوړې کړې تر څو روسیه په خپل ورغوي کې را ټوله کړي. ناټو (NATO)، سیتو (CEATO) او سنتو

(CENTO) همدغه ډول معاهدې وې، چې امريکا خپله جنگي ماشينري له اتلانتيک نه واپروله او اروپا، شمالي افريقا او اسيا ته يې ورسوله. او په دې ډول د خپلو لسگونو نظامي اډو له لارې د دې جوگه شوه، چې کمونيستي نړۍ د هغې له پولو نه خپل هدف وگرځولی شي. د دې معنا دا وه، چې روسيې خو بايد په خپل دښمن باندې د وار کولو لپاره د ځمکې څلورمه برخه واټن لنډ کړی وای، خو امريکايي اډې د روسيې پولو ته دومره نږدې وې، چې له پنځو تر لسو دقيقو پورې يې د شوروي روسيې ټول مهم ځايونه په نښه کولی شوی.

اوس روسيې دا کار وکړ، چې د ساينسپوهانو يو پوځ يې په دې هدف وگماره، چې داسې تېز رفتار ولسې ايجاد کړي، چې د ماسکو واکمن له خپل هېواد نه دننه د امريکا هدفونه په نښه کړای شي. په سپتمبر ۱۹۵۹ کې چې د ليونک ۲ فضايي توغندی له اټکل سره سم سپورمۍ ته ورسېده، نو دا د دې خبرې په پټه خوله اعلان و، چې د دوی څېړنه بريالۍ شوې ده. له ځمکې نه تر سپورمۍ پورې فاصله له روسيې نه تر امريکا پورې د فاصلې په نسبت پنځوس چنده زياته ده. نو دغه تېز رفتار توغندی چې د ماشينونو صندوقه سپورمۍ ته رسولی شي، نو د بمونو توپونه هم په لرې هېوادونو غورځولی شي. د لرواټنه کنټرول کومه وړتيا چې په فضايي پرواز کې ښودل شوې وه، هغه د دې خبرې د ثبوت لپاره کافي وه، چې اټومي بمونه او هايډورجني بمونه هم په لرې ځمکنیو هدفونو باندې په ډېر دقيق ډول غورځول کېدای شي. د دغه ايجاد صحنې ته راتلل و، چې د امريکا ټوله نظامي طرحه او تگلاره د شگو د محل غوندې په ځمکه را نسکوره شوه.

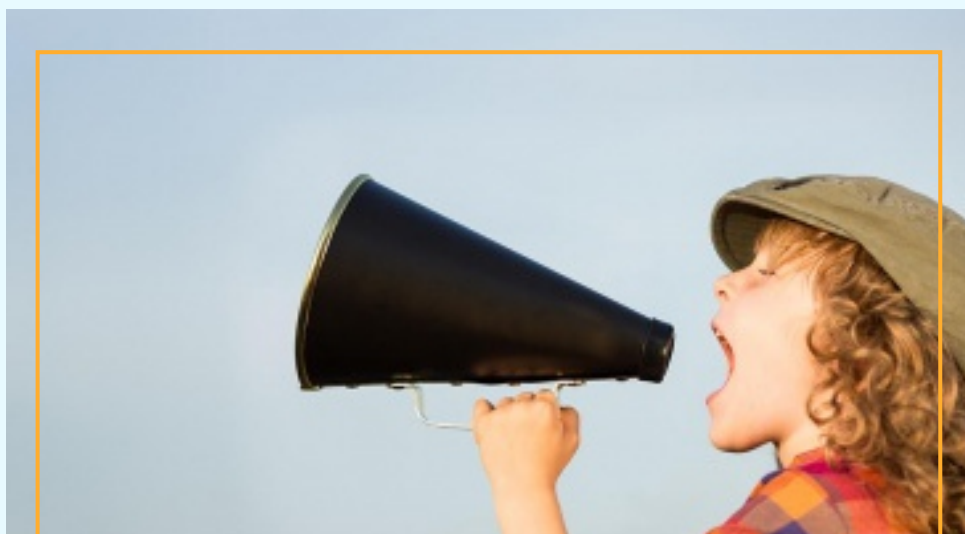
روسيې ته ځمکنی چيلنج ورکول شوی و. خو روسيې ورته اسماني حل لاره را وايستله. له دې معلومه شوه، چې په دې دنيا کې د پرمختگ لپاره هېڅ حد نه دی ټاکلی. حقيقت دا دی، چې په دې کاینات کې الله تعالی د ځواک او قوت بې شمېره امکانات ايښي دي او چې حوصله او همت درسره وي، نو د هرې ستونزې لپاره داسې برتره حل لاره موندلی شو، چې د دښمن ټولې هڅې او دسيسې د بطل ما کاناو يعملون (اعراب- ۱۱۸) مصداق وگرځي.

سره له دې چې په دې دنيا کې د ايمان د خاوندانو اصلي دنده دعوت او تبليغ دی، خو دا هم حقيقت دی، چې دا دنيا يوه مادي دنيا ده، او دا واقعيت دی، چې دلته د حق مخالفت کوونکې ډلې هم تل موجودې وي. نو پر مؤمنانو لازمېږي، چې هغوی د مادي اسبابو د

ترلاسي لپاره هم تر وسه وسه پوره هلې ځلې وکړي. نبي کریم ص د نبوت په دیارلسم کال له مکې نه په خورا نشتو امکاناتو هجرت وکړ. خو له هجرت نه لس کاله وروسته یې چې کله د مکې د فتحې لپاره حرکت وکړ، نو یوې خوا ته یې تبلیغي هڅې دومره زیاتې خورې شوې وې، چې لس زره مېړني ورسره ملګري وو. او بلې خوا ته یې د چمتووالي حال دا و، چې دوه زره جنگیالي یې په داسې ډول په زغرو کې پوښلي وو، چې یوازې سترګې یې ښکارېدلې (لا یری منهم سوی الحدق، طبری).

په اوسنۍ زمانه کې په دې سنت باندې د عمل کولو اهمیت تر پخوا لا ډېر زیات شوی دی. نن ورځ په جنگونو کې د انساني مټو په ځای د ماشین ارزښت دومره ډېر شوی دی، چې د پوځي نسلونو لرغونې تصور اوس د ماضي افسانه ګرځېدلې ده. دغه راز اقتصادي سرچینو په اوسنۍ زمانه کې دومره پراختیا موندلې ده، چې ټول انساني ژوند یې تابع شوی دی. په لرغونې زمانه کې دعوت او تبلیغ له اقتصاد سره نېغه په نېغه کومه اړیکه نه لرله، خو که نن ورځ تاسې وغواړئ چې «قلم» د دعوت او تبلیغ لپاره وکاروئ، نو له لویو اقتصادي وسایلو پرته یې اصلاً په اغېزناکه بڼه نه شی کارولی. بیا چې کله دې واقعیت ته وګورو، چې نور ادیان د الوتکو او راډیوګانو له لارې د خپل دین تبلیغ کوي، نو دغه اقتصادي ضرورت سلگونه چنده نور هم لوړ شي. دغه راز د شخصي اړتیاوو لپاره هم نن ورځ د اقتصادي وسایلو اهمیت له تېرو ټولو زمانو نه ډېر شوی دی. نن ورځ د انسان واقعي اړتیاوې دومره ډېرې شوې دي، چې د لرغوني طرز افسانوي ژوند تېرول اوسمهال اصلاً ممکن نه دی.

د مسلمان اصلي مسؤولیت د دعوت او تبلیغ مسؤولیت دی. خو پورتنی علتونه د دې غوښتنه کوي، چې د تبلیغ په خوا کې اقتصادي هلې ځلې هم په پوره معنا ترسره شي، تر څو مسلمانان په معاصر اقتصاد کې هم خپله حقه برخه ترلاسه کړي، له انفرادي پلوه هم او له ملي پلوه هم.

آواز

آواز: د فطرت هیښوونکې پدیده

به ډېر صفا واورئ. خو که له فانوس نه ټوله هوا وباسو او سر یې ور بند کړو او بیا گنتی وغږوو، نو تاسو به د ښیښې دننه د گنتۍ غږ بدل په سترگو وینئ، خو آواز به یې نه اورئ. ځکه چې د گنتۍ د غږېدو له امله چې کومې خپې سازېږي، د هغه لپاره د ښیښې دننه هوا نشته، چې دغه آواز ورسره را واخلي او ستاسې تر غوږونو یې در ورسوي.

خو د راډیويي پیغام رسونې لپاره د هوا وسیله کفایت نه کوي. ځکه چې د هوا له لارې زموږ آواز په پنځو ثانیو کې یوازې یو میل واټن وهي. د دې معنا دا ده، چې د هوا وسیله یوازې په نږدې چاپیریال کې د

موږ چې خبرې کوو، نو زموږ آواز د غږیزو څپو په بڼه په هوا کې داسې سفر کوي لکه د اوبو په سطحه چې خپې جوړېږي او همداسې پسې زیاتېږي. د دې لپاره چې د یوه کس د خولې آواز تر تاسو در ورسېږي، نو باید ترمنځ مو هوا موجوده وي. که د هوا دغه منځنۍ وسیله نه وي، نو دوه خوا په خوا ناست کسان به د خبرو په وخت کې د یو بل د شونډو خوځښت ویني، خو د یو بل آواز به نه اوري.

په دې خبره به په یوه مثال کې ځان پوه کړو. د ښیښې په فانوس کې برېښنايي گنتۍ کېږدئ او بیا یې وغږوئ. د گنتۍ آواز

خبرو اترو لپاره گټوره ده او زموږ اواز تر لرې واټن پورې نه شي رسولی. دا خبره په دې ډول وگورئ، چې که چېرته موږ غواړو، چې له هندوستان نه خپل اواز امریکا ته واستوو، نو د هوا په سرعت سره به ستاسو اواز خپل هدف ته په اوو ساعتونو کې رسېږي. ښکاره ده، چې له هغه لوري نه به هم د ځواب راتلو ته همدومره وخت پکارېږي. یانې له نوې ډیلي نه چې یو کس په نیویارک کې مېشت خپل ملگري سره په ټلیفون خبرې کوي، نو د پورتنۍ سرعت له مخې به د یوې جملې د ځواب اورېدو لپاره به د نوې ډیلي شخص څوارلس ساعتونه انتظار تېروي.

که اواز یوازې د هوا له لارې لاره وهلی، نو بیا یې له یوه ځایه بل ځای ته رسول ناشوني و. خو طبیعت د دې هدف لپاره موږ ته یوه بله خورا چټکه وسیله هم را پېرزو کړې ده. دغه وسیله رڼا یا برقي څپې دي، چې سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۸۶۰۰۰ میله نه هم ډېر دی. په راډیويي پیغامونو کې له همدغې وسیلې نه کار اخیستل کېږي.

کله چې وینا وال د راډیو په خونه کې له مایکروفون سره نږدې اواز تولیدوي، نو مایکروفون اواز ورسره اخلي او په برقي څپو یې تبدیلوي او د تار په وسیله یې سمدستي د نشر آلې «ټرانسمیټر» ته ور استوي. د نشر آلې ته چې اواز ورسېږي، نو دغه څپې په اهتزاز بدلېږي او په فضا کې بېرته هماغه اهتزازونه تولیدوي چې د وینا وال د خبرو له امله پیدا شوي وو. په دې ډول هغه اواز چې په پنځو ثانیو کې به یې یو میل لاره وهله، په برقي څپو بدلېږي او سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۸۶۰۰۰ میله ته رسېږي. په دې ډول اواز د یوې ثانیې په اتمه برخه کې په ټوله دنیا کې خپېږي، ځکه چې د ځمکې ټول محیط یوازې ۲۵ زره میله دی. همدغه چټکې بې سیمه څپې دي، چې زموږ د راډیو ترلاسه کوونکې دستگاه یې اخلي او بېرته یې په لوړ اواز باندې راته تکراروي. په دې ډول د میلیونو په واټن کې زېږېدلی اواز له کوم ځنډ پرته زموږ تر غوږونو را رسېږي.

د عربي اوونيزې تبصره

د مصري راډيو اوونيزې مجلې الاذاعة والتليفزيون (۱۷ جون ۱۹۶۷) د مولانا وحيد الدين خان پر تازه چاپ شوي عربي كتاب «الاسلام و العصر الحديث» يوه تبصره خپره كړې، چې دلته به يې موږ لنډيز ولولو. دغه ډول تبصرې د عربي نړۍ په شاوخوا ټولو مشهورو ورځپاڼو او رسالو كې ډېرې زياتې خپرې شوې دي. دا تبصرې راته وايي، چې ټوله اسلامي نړۍ نن ورځ د يوه نوي اسلامي دعوت په انتظار كې ده، يو داسې دعوت چې يو پلو په مسلمانانو كې له نوي سره ايماني جذبه وروزي او بل پلو ته تر قومونو پورې د خدايي پيغام د رسونې لپاره پلان او طرحه جوړه كړي.

هغو څو قلموالو څخه دى، چې په گوتو يې شمېرلى شو، هغه چې د ځان لپاره يې ډېره پېچلې لاره ټاكلې ده، ځكه چې مولانا نه يوازې د قلم خاوند دى، بلكې له مفكرانه استعداد او وړتياوو هم برخمن دى. دا پېچلې لاره له هغو ننگونو سره د مبارزې لاره ده، چې اسلام ته له دننه او بيرونه دواړو اړخونو وړ پېښ دي.

تر بحث لاندې كتاب تر شپېتو مخونو ډېر نه دى او عام لوستونكى يې له يوه ساعت نه هم په كم وخت كې لوستلى شي. مگر يو عالم لوستونكى يې چې لولي، نو بيا به يې د پوهېدو لپاره څو ورځې وخت پكار وي. ځكه چې دا كتاب د حجم له پلوه كوچنى دى، خو د كيفيت له اړخه ډېر

د هند اسلامي مفكر علامه وحيد الدين خان پېژندنې ته هېڅ اړتيا نه لري. نوموړي تر دې مخكې د اسلامي كتابونو نړۍ ته د «الاسلام لا يتحدى»، «الدين فى مواجهة العلم» او «حكمة الدين» په څېر كتابونه وركړي دي. مولانا زموږ د گڼو هغو اسلامي ليكوالو له ډلې څخه نه دى، چې يوازې د قلم زور ورسره دى او همدومره يې په وس كې دي، چې زرگونه پاڼې تورې كړي او لسگونه كتابونه وپنځوي. داسې كتابونه چې كتابتونونه خو پرې ډكېږي، مگر زموږ په زړونو كې د يوه تحريك او خوځښت باعث نه گرځي او نه په هغو مسلمانو زليانو كوم اغېز شيندي، چې د سنجيده اسلامي فكر تنده ورسره وي. نوموړى ستر مفكر له

زیات ژور سوچ غواړي، ځکه چې په کتاب کې په ډېرو مهمو سوالونو بحث شوی دی. پر دې سوالونو له دې نه مخکې هم بحثونه شوي دي، خو په دې کتاب کې چې نوې خبره ده، هغه د کتاب د مفکر تگلاره او روش دی، چې موضوعي او مجرد دی او دغه راز پر عقلي منطق ولاړ دی، نه پر هغو دیني جذباتو چې زموږ د متعصبو او تنگ نظره اسلامي لیکوالو پر محدودو افکارو غالب وي.

نوموړي ستر اسلامي مفکر یوازې په پر هغو اسانو دیني حوالو اکتفا نه ده کړې، چې عموماً په مسایلو باندې د بحث په وخت کې تکیه پرې کېږي. بلکې د نړۍ اوسني فکري تحریکونه یې وړ مطالعه کړي، په تېره هغه تحریکونه چې له اسلامي فکر سره ټکر لري. مولانا د دغو تحریکونو نیمگړتیاوې د استدلال په هماغه معیار روښانه کړې دي، چې د دغو تحریکونو په نزد د اعتماد وړ معیار دی. په دې ډول نوموړی ستر مفکر په دې توانېدلی دی، چې په عامه انساني سطحه کې د اسلامي فکر لپاره ځای ومومي.

تر تبصرې لاندې کتاب «الاسلام والعصر الحديث» چې زموږ په لاسونو کې دی او د قاهرې «المختار الاسلامي» خپرندويې ټولنې چاپ کړی دی، په ټوله معنا یوه ژوره څېړنه ده. دې کتاب موږ دې یقین ته یو گام نور هم وړاندې کړو، چې د مسلمان مفکر علامه وحید الدین خان امتیاز دا دی، چې دی چې څه لیکي، لومړی یې پلان ورته جوړوي. خپل فکري منهج او تگلاره ورته ټاکي، تر څو خپلې مطلوبې پایلې ته ورسېږي، چې د دې تگلارې پایله په درې برخو کې را ښکاره شوې ده: لومړۍ، د اسلام له ننګوونکو او په نښه کوونکو افکارو سره مبارزه. دوه، د هغو افکارو ځپل چې د اسلام دننه یې لاره کړې او د غفلت په زمانو کې د اسلام لپاره ازمايښت وگرځېدل. درې، اسلامي فکر په نوي طرز داسې ترتیبول، چې هغه مقام ته ورسېږي، چې حق یې دی او د دې جوگه شي، چې د هغه رښتوني دین استازولي وکړي، چې الله تعالی د خپلو بندګانو لپاره خوښ کړی دی.

هغوی صحافت ته د سپک مسلک په سترګه کتل

شیخ علي يوسف د نولسمې پېړۍ مصری ادیب و او د «الموید» عربي جريدې مسؤل مدیر و. يوسف له مصری مېرمنې سره واده وکړ، چې نوم یې صفیة السادات و. مېرمنې یې په صوفي کورنۍ پورې تعلق درلوده او د خپل پلار له اجازې پرته یې له شیخ علي يوسف سره واده کړی و. وروسته یې چې کورنۍ پوه شوه، چې د لور مېرمن یې صحافي (خبريال) دی، نو دا خبره یې د خپلې کورنۍ د نوم او عزت خلاف ولیده چې د دوی لور دې د یوه داسې سپک مسلک له سړي سره واده وکړي. دوی په نجلی فشار راوړ او دې ته یې راضي کړه، چې په محکمه کې د بېلتون عریضه وکړي، په دې چې مېرمن یې د شریعت مطابق کفو (سیال) نه دی او د صحافت په څېر ناوړه مسلک کې کار کوي. دا قضیه د قاضي شرح (شیخ ابو خطوة) عدالت ته وړاندې شوه او قاضي د قضیې له اورېدو وروسته پرېکړه وکړه، چې یو شخص چې صحافي وي، هغه د یوې درنې کورنۍ کفو نه دی او شیخ علي يوسف او د هغه مېرمنه یې سره جلا کړل.

سید جمال الدین افغاني (۱۸۹۷-۱۸۳۸) چې کله په آستانه (ترکیه) کې و، نو له شیخ حسین الجسر (۱۹۰۹-۱۸۴۵) سره یې ملاقات وکړ. شیخ جسر په خپله زمانه کې د شام له لویو علماوو څخه و. د تصادف له مخې د دواړو لیدنه په المابین (سلطاني سرای) کې وشوه. جمال الدین پر شیخ جسر نیوکې شروع کړې. شیخ هم په ځواب کې یو څه وویل. له هغه وروسته جمال الدین افغاني په لوړ اواز خبرې پیل کړې. شیخ حسین جسر ورته وویل، ورو غږېږئ، هسې نه د المابین خلک یې واوري، چې زه صحافي یم او مجلو ته لیکنې کوم. د دې خبرې په اورېدو جمال الدین افغاني نور هم غوسه شو او ویې ویل: ولماذا یا استاذ تحاذر هذا و تأبی الانتساب الی الصحافة (تاسو ولې ډارېږئ او ځان ته د صحافت له منسوبولو ولې انکار کوئ) صحافت ډېر ښه کار دی. زه پخپله هم صحافي یم. له پارس نه مې د «العروة الوثقی» په نوم یوه رساله را ایستې وه. شیخ جسر یې دا خبره ونه منله او ویې ویل: ان مثله فی انتسابه الی علم الدین یزری به فی نظر الناس الاشتغال بالصحافة.

ژباړه: د ده (شیخ جسر) په څېر کس چې د دینپوهنې له ادرسه پېژندل کېږي، چې په صحافت کې لاس ولري، نو دا به یې د خلکو له سترگو وغورځوي.

يو ملاقات

په هغو کې يو د يادونې سړی کښن جیونت راؤ پتيل (زوکړه ۱۹۴۳) دی. پتيل د چایا ستوديو په نوم د عکاسۍ دوکان لري. مورنۍ ژبه يې مرهټي ده. په هندي ژبه هم ښې روانې خبرې کوي. په هندي ژبه کې يې گڼ اسلامي کتابونه لوستي دي. د قرآن کریم هندي ترجمه هره ورځ مطالعه کوي. څلور ځله يې ټوله ترجمه خلاصه کړې او اوس يې پنځم ځل پيل کړې.

د ۲۶ جولای په ماښام موږ د ده په فصلونو کې ورسره ناست وو. د ورښتونو موسم و، نو هره خوا سرسبز او زرغونه وه. له شنو کروندو د لرې غرونو منظرې د سيمې ښکلا لا ډېره کړې وه. پتيل ته مې وويل «ماشاءالله ستاسې فصل له شاوخوا ټولو فصلونو ډېر بهتر دی.» ده ځواب راکړ، چې «دا د خدای راکړه ده، که نه وي موږ کوم خاص کوشش نه دی ورته کړی.» يوه بل ملگري چې په دې وخت کې له موږ سره ناست و، هغه وويل، چې کښن پتيل صاحب هر کال له خپلو حاصلاتو نه عشر ورکوي. دا د هماغه برکت دی.» ملگري چې خبره پوره کړه، نو کښن پتيل صاحب هم وخنډل او د هغه خبره يې تائيد کړه.

ناندېر، له وېش نه مخکې د حيدر آباد رياست برخه وه. خو اوس د مهاراشتر په ولسواليو کې راځي. له ډيلي نه ۱۶۵۰ کيلومتره لرې په دې سيمه کې که تاسو د ماضي نښې نښانې ليدل غواړئ، نو په ورځنيو فعاليتونو کې به هېڅ ځای هم په نظر در نه شي. د دې سيمې ماضي يوازې د يوې تېرې افسانې په ډول اورېدلی شئ. له دې نه هم عجيبه خبره دا ده، چې دلته داسې خلک خو ډېر دي، چې بې رحمه حال د خپلو محروميتونو مسؤل گڼي، خو د داسې خلکو لټون يوه بې گټې هڅه ده، چې د ژوند له دې حقيقت سره دې اشنا وي، چې حال په اصل کې د ماضي بل نوم دی. افراد وي که ملتونه، په خپلو راتلونکو ورځو کې هماغه څه رېښي، چې په تېرو ورځو کې يې تخم ورته شيندلی وي.

ما د جولای ۱۹۷۵ء وروستۍ او د اگست لومړنۍ اوونۍ په همدې سيمه کې تېره کړه. له ناندېر نه په ۵۰ ميله واټن کې يو کلی د مکپر په نوم دی. دا کلی له حيدر آباد نه يو نيم سل کيلومتره لرې موقعيت لري. په مکپر کې مې له ډېرو خلکو سره وليدل، خو

د قرآن کریم په تړاو د یوې پوښتنې په ځواب کې ده وویل، چې ماته په قرآن کریم کې د اعتراض وړ کوم څه په نظر نه دي راغلي. ټولې ښې خبرې دي. که انسان دغه خبرې وړ خپلې کړي، نو ژوند به یې ورسره جوړ شي. خو ما ورته وویل، چې د اعتراض په ډول نه، خو ممکن د پوښتنې په ډول مو په ذهن کې ځینې خبرې وي، تاسې هماغه رامنځ ته کړئ، چې خبرې پرې وکړو.

د هغه یوه پوښتنه دا وه، چې عبادت لمانځه او روژې ته ویل کېږي یا عمل ته؟ ما وویل، چې عبادت اصلاً د لمانځه او روژې نوم دی. خو کله چې د انسان په ژوند کې په سمه معنا لمونځ او روژه شامل شي، نو بیا یې په اخلاقو او معاملاتو کې هم په حتمي ډول څرکونه را ښکاره کېږي. له دې اړخه عمل هم د عبادت په تقاضاوو کې راځي. ده د ځینو اسلامي کتابونو په حواله وویل، چې ما لیدلي دي، چې لمونځ د عملي ژوند تربیه او رزونه ده. ما وویل، چې د دې معنا دا ده، چې لمونځ د انسان له اصلي ژوند نه بېل شی نه دی. یو انسان چې په واقعي معنا لمونځ گزاره شي، نو د دې یوه فایده دا هم وي، چې په درون کې یې داسې طبیعت را زرغون شي، چې له

بدیو یې کرکه کېږي او ښکيو ته یې تمایل زیاتېږي. پاتې شوه دا چې د لمانځه اصلي حقیقت څه شی دی، نو لمونځ الله تعالی ته د نږدېکت نوم دی. هغسې چې د قرآن کریم په شپږ نؤیمه سوره کې به تاسې لیدلي وي. دا خبره په قرآن او حدیث کې هم راغلې ده او له تجربې نه هم داسې ښکاري، چې کله انسان په سجده کې سر ږدي، نو داسې معلومېږي، چې بیني خدای ته ور نږدې شوی دی. دغه د نږدېکت احساس له بل هېڅ شي هم نه ترلاسه کېږي. او تاسې پوهېږئ، چې د یوه بنده لپاره تر ټولو لوی شی همدا دی، چې خپل څښتن ته ور نږدې وي.

د سوره مایده د نهه شپېتم آیت په هکله یې پوښتنه وکړه، چې له دې آیت نه خو همدا خبره راوځي، چې له مسلمانانو پرته یهودان او عیسویان او داسې نور هم نجات موندونکې ډلې دي. دغه راز د سوره حج له څلوېښتم آیت نه دا څرگندېږي، چې له جوماتونو پرته په کلیساوو او نورو ځایونو کې هم د خدای نوم اخیستل کېږي، قرآن هم د دې خبرې پخلی کوي.

د لومړني آیت په حواله مې ورته وویل، چې دلته چې کومه خبره شوې ده، هغه دا

ده، چې نجات او ژغورنه په کومې ډلې يا نسل پورې تعلق نه لري. که مسلمانان ډله وي يا يهودي يا عيسوي، فرق نه کوي. بلکې تعلق يې په عمل پورې دی او عمل دې ته ويل کېږي، چې انسان په خدای ايمان راوړي، په آخرت يقين ولري او د صالحو اعمالو ژوند غوره کړي. په دې آيت کې اصلاً د يوې خاصې ډلې د نجات نفي شوې او عقیده او چلند د نجات وسيله ښودل شوي دي. دغه راز په دې بل آيت کې مسئله دا نه ده، چې د خدای رښتيني ذکر چېرته کېږي. په دې آيت کې اصلاً د الله تعالی دا قانون ښودل شوی دی، چې الله تعالی يوه ډله د تل لپاره په واک او اقتدار کې نه پرېږدي. که داسې ونه شي، نو په واکمنه طبقه کې د اجاره دارۍ ذهنيت پيدا کېږي او د هغوی ظلم به دې آن ته زيات شي، چې نه يوازې خپل سياسي مخالفين به ووژني، بلکې د معاشري بې ضرره طبقې به هم تر پښو لاندې کړي، تر دې چې په عبادت خونو کې په پټه خوله د الله تعالی ذکر کوونکي وگړي هم.

ده، چې نجات او ژغورنه په کومې ډلې يا نسل پورې تعلق نه لري. که مسلمانان ډله وي يا يهودي يا عيسوي، فرق نه کوي. بلکې تعلق يې په عمل پورې دی او عمل دې ته ويل کېږي، چې انسان په خدای ايمان راوړي، په آخرت يقين ولري او د صالحو اعمالو ژوند غوره کړي. په دې آيت کې اصلاً د يوې خاصې ډلې د نجات نفي شوې او عقیده او چلند د نجات وسيله ښودل شوي دي. دغه راز په دې بل آيت کې مسئله دا نه ده، چې د خدای رښتيني ذکر چېرته کېږي. په دې آيت کې اصلاً د الله تعالی دا قانون ښودل شوی دی، چې الله تعالی يوه ډله د تل لپاره په واک او اقتدار کې نه پرېږدي. که داسې ونه شي، نو په واکمنه طبقه کې د اجاره دارۍ ذهنيت پيدا کېږي او د هغوی ظلم به دې آن ته زيات شي، چې نه يوازې خپل سياسي مخالفين به ووژني، بلکې د معاشري بې ضرره طبقې به هم تر پښو لاندې کړي، تر دې چې په عبادت خونو کې په پټه خوله د الله تعالی ذکر کوونکي وگړي هم.

«حضرت اسود چې خلک يې په حج کې ښکلوې، دا څه شی دی، ځکه چې په قرآن کریم چې د حج کوم احکام راغلي دي، په هغو کې د حضرت اسود هېڅ يادونه نشته.»

بيا دا خبره يوازې تر حجر اسود پورې محدوده نه ده، حقيقت دا دی، چې د مؤمن په ژوند کې داسې فرصتونه ډېر خلې بلکې هره ورځ پېښېږي، چې کله خپل سر په سجده کې ږدي، نو د ځمکې هغه ټوټه ورته «حجر اسود» گرځي، چېرته يې چې د خدای په ځمکه تندي ايښی وي. په دې وخت کې دی داسې احساسوي، چې خپل

چې حضرت مريم ته به چې حضرت زکريا راغی، نو تل به يې د هغې په خوا کې رزق مونده. دا رزق به کومه اسماني مېوه وه؟»

«په عوامو کې همدا مشهوره ده، چې اسماني مېوه به وه. مگر پخپله په آيت کې د دې خبرې ترديد موجود دی. په آيت کې ويل شوي دي، چې وکفلها زکريا يانې د حضرت مريم کفالت او پالنه به حضرت زکريا کوله. اوس ښکاره ده چې کله يې کفيل او د حضرت مريم د اړتياوو مسؤليت پخپله د حضرت زکريا په غاړه و، نو له آسمان نه د خوړو راتلو ته څه اړتيا وه؟ له آسمان نه مرسته هېڅ کله هم په غوښتلي يا ناغوښتلي ډول نه راځي، بلکې يوازې د واقعي اړتيا په وخت کې او په خورا ځانگړو حالاتو کې راځي.

دا رزق په حقيقت کې د معرفت رزق و. کله چې په انسان کې د ايمان رڼا وځلېږي او له خپل ټول وجود سره خدای ته ور ړنگ شي، نو ټوله دنيا ورته د علم او معرفت په دسترخوان بدله شي. په هره پېښه او مشاهده کې يې خدايي انوار سترگو ته درېږي. اروا ته يې د اعلى رزق خواږه ور رسېږي. د حضرت مريم په خبرو کې حضرت زکريا د همدې «رزق» نندارې ليدلې وې.

سر يې د خدای په پښو کې ايښى دى. تر دې چې دغه کيفيت کله نا کله دومره په شدت ورباندې غالب شي، چې زړه يې غواړي، چې هېڅ کله خپل سر راپورته نه کړي. دغه راز کله نا کله داسې هم کېږي، چې انسان د ونې يوې شنې پاڼې ته گوري، يا ښکلى گل يې مخې ته راځي، نو د خدای په ياد او محبت کې يې داسې جذبه را پارېږي، چې پاڼه او گل ورته د خدای په ننداره بدلېږي او په خپلو لمبو يې لگوي. په خدای پورې د وصلت او د هغه د پښو ښکلولو همدا جذبه چې د مؤمن په ژوند کې په يو نه يو ډول ځان ښکاروي، د حج په وخت کې د حجر اسود د ښکلولو يا په غلاف پورې د نښلېدو په ډول ځان څرگندوي. حجر اسود د مؤمن د عادي او روزمره ژوند يوه تجربه ده، نه کوم مرموز شى دى او نه کوم جلا او ځانگړى شى. سره له دې چې عام انسان له همدې خاصې تېرې هغه کيفيت وړي، چې په کعبې کې لگېدلې ده. خو هغه خلک چې له خدای سره يې ژوره اړيکه جوړه شوې وي، د هغو نظر له تعيناتو ډېر زيات لوړ شوى وي. د هغو لپاره د ځمکې هره ذره حجر اسود او د ونې هره پاڼه د کعبې غلاف وي.

«د سوره آل عمران په ۳۷ آيت کې راغلي

زاويې په كایناتو غور کوي، هغوی په کایناتو کې د ایمان او معرفت بې سارې خزانې ور ټولوي. تر دې چې د مشاهدې وروستي مقام ته چې ورسېږي نو ناڅاپي یې له خولې را ووځي، چې کتابونه یوازې دوه دي: قرآن او کاینات.

«د قرآن کریم په ۳۳ سورت کې ویل شوي دي، چې په یو څوک په زوی ولی نیول غلط کار دی. په بل ځای کې په قرآن کریم کې راغلي چې یو کس چې خپلې ښځې ته ووايي، چې ته طلاقه یې، نو هغه ښځه پرې طلاقېږي.» په دې پوښتنو پسې یې زیاته کړه «قرآن یو ځای وایي، چې په زوی ویلو سره څوک د چا نه زوی کېږي. په بل ځای کې له خولې نه د یو څو کلمو په ویلو سره د یوه سړي ښځه، نور د هغه ښځه نه پاتې کېږي.»

ما ورته وویل، چې دا پوښتنه زما لپاره نوې ده، د دې ځواب به سبا درکړم. په سبا ورځ مې ورته وویل، چې په دواړو مثالونو کې فرق دی. د ښځې مسئله دا ده، چې په نکاح کې د ایجاب او قبول له لارې یوه ښځه د چا مېرمنه کېږي. د دې معنا دا ده، چې دغه اړیکه د الفاظو له لارې جوړېږي، نو ځکه یوازې په الفاظو ماتېدلی

«په قرآن کې بیا بیل ویل شوي، چې په ځمکه او آسمان غور وکړئ، آیا د دې معنا دا ده، چې قرآن غواړي، چې خلک دې ساینسي علوم ولولي؟»

ما ورته ویل، دا سمه ده، چې ساینس د ځمکې او آسمانونو علوم دي، او دا هم سمه ده، چې د ساینسي علومو په مټ د خدای معرفت زیاتېږي. مگر تر کومه چې د قرآن د دغه ډول لارښوونو خبره ده، نو له دې نه مراد په مشهوره معنا ساینسي علوم نه دي. بلکې د ځمکې او آسمانونو په آیاتونو (ښو) باندې غور کول ترې مراد دي. د ځمکې او آسمان ساینسي مطالعه او د ځمکې او آسمان په ښو غور کول، په دې دواړو کې ډېر زیات فرق دی. ساینسي مطالعه خو یا مجرد مطالعه وي یا افادي مطالعه. همدا وجه ده، چې د ساینسپوهانو ټوله توجه پر تخنیکي اړخونو را ټوله وي. د دې برعکس قرآن غواړي، چې د ځمکې او آسمان په نظام کې بې شمېره د درس او عبرت اړخونه پراته دي، پر هغو دې خلک غور وکړي. دا حقیقت دی، چې په څه ډول چې الله تعالی په قرآن کریم کې د خپل علم درې پرانیستې دي، په همدې ډول یې په کاینات کې هم د خپل معرفت سپرغی خورې کړې دي. هغه خلک چې له دې

دي. كه هغه له رابرت سن نوم سره له دې نړۍ نه سترگې پټې كړي، نو آيا نجات به يې په برخه شي كه نه؟»

ما وويل، چې په آخرت كې د نجات تعلق په نوم يا اعلان پورې نه دی. حنظله د يوه مسلمان صحابي نوم هم و او حنظله بن ابو سفيان يو كافر و، چې په بدر كې ووژل شو. د رسول الله ص له بعثت نه وروسته چې كومې پېښې رامنځته شوې، په هغو كې پيغمبر عليه السلام يوازې د ځينو كسانو نومونه ور بدل كړل. مثلاً د يوه كس نوم عبد شر و. پيغمبر عبد خير نوم پرې كېښود. په دې سربېره، له پيغمبر عليه السلام نه مخكې چې كوم نبیان په نورو قومونو او نورو ژبو كې راغلي وو، د هغوی يا د هغوی د ملگرو نومونه عربي نه وو، بلكې د هغوی په خپله ژبه او يا د رواج مطابق و. حقيقت دا دی، چې د نجات معامله په ټوله كې د خدای او بنده ترمنځ معامله ده. د نجات لپاره اصلي شی ايمان دی، خو د ايمان ځينې نښې بايد په دې دنيا كې هم وليدل شي. ځينې خلك رسول الله ص ته راغلل. هغوی وويل، چې موږ پر تاسې ايمان راوړو، خو نه زكات وركوو او نه لمونځ كوو. نبي كريم ص وفرمايل: لا خير فی دين لا ركوع فيه (په هغه دين كې هېڅ ښېگڼه نشته، چې د

هم شي. خو د زوی مسئله له دې نه مختلفه ده. زوی د زېږېدو له لارې نړۍ ته راځي. نو ځكه د الفاظو له لارې نه كوم څوك د چا زوی كېدلی شي او نه په الفاظو هغه د چا له زوی ولۍ وتلی شي.

«په مسلمانانو كې هغه خلك چې مازې په مسلمانانه كورنۍ كې نړۍ ته راغلي، خو په عمل كې يې اسلام نشته، هغوی په حقيقت كې د كافرانو په څېر دي. نو بيا تاسو داسې خلكو ته ولې مسلمان وايئ؟ ولې په څرگنده د هغو د كفر خبره نه كوی؟»

ما وويل، چې اسلام په آخرت پورې تعلق لري، هلته چې چاته څه رسېږي، هغه د حقيقت په بنياد ور رسېږي، نه مازې د شهرت او نوم په بنياد. پاتې شوه د دې دنيا خبره، نو دلته له دې پرته بله عملي لاره نه پاتې كېږي، چې هغه شخص مسلمان وگڼو، چې پخپله ځان ته مسلمان وايي. كه موږ داسې ونه كړو، نو په ټولنه كې به لويه گډوډي جوړه شي، د هغوی د اصلاح لپاره خو موږ هر څه ويلي شو، مگر د هغو په سر له ځانه قاضيان خو نه شو جوړولی.

«د يوه كس نوم رابرت سن دی، خو په خدای او رسول ايمان لري او ټولې هغه خبرې مني، چې په اسلام كې ښودل شوې

ولگول شي، چې قانون ټاکلي دي.

هغه وويل، چې زه غواړم عکاسي پرېږدم او کومه بله دنده وکړم. ما ترې د کار بدلولو علت وپوښته نو ويې ويل، چې ما په دې کار کې کافي پيسې وگټلې او اوس هم په دې مسلک کې زما لپاره ډېر زيات فرصت شته. خو اوس داسې ښکاري، چې نور زه د دې کار وړتيا نه لرم. د عکاسي په مسلک کې د برياليتوب لپاره نمايشي ذهنيته او ابن الوقتي ډېره ضرور ده. خو اوس زما مزاج بدل شوی دی او ساده ژوند او روا کاروبار کولو ته مې زړه شوی دی. او له دغه ډول ژوند سره د عکاسي مسلک نه پخلا کېږي. نو ځکه مې اوس سوچ کړی دی، چې د خپل اوسني دوکان په سر څو خونې جوړې کړم او د عکاسي کار د بل چا په شراکت کې پورته خونو ته انتقال کړم او لاندې د ځان لپاره د خوراكي دوکان پرانيزم.

خدای لپاره ټيټېدل په کې نه وي. (بنده چې له زړه نه خدای مني، نو پکار ده، چې په بدن، مال او اړيکو کې يې هم خدای پرستي ځان وښيي. بل انسان دې زما په ايمان او خدای پرستي نه پوهېږي، هېڅ مشکل نه لري، خو خدای خو بايد پوه شي. د خدای په مخکې خو يې بايد په هر حال کې اظهار وشي، هغه که د پردې تر شا په پټه هم وي.

«عشر بايد چاته ورکړو؟»

ومې ويل عشر او زکات يو ډول اجتماعي ماليه ده او د ورکړې اصلي طريقه خو يې دا ده، چې يوه اجتماعي اداره وي چې هغه يې ټوله کړي او په ټاکلو ځايونو کې يې ولگوي. خو دا چې نن ورځ دغسې اداره وجود نه لري، نو د دې يوازنی طريقه همدا کېدلی شي، چې د خپلو معلوماتو مطابق په اړمنو ووېشل شي او يا په هغو مصرفونو کې

سوال او ځواب

بيان كړی دی، هغه سل په سلو کې سم دی. دا واقعیت دی، چې هېڅ بریا هم له خطر منلو پرته نه راځي. خو له آیت نه چې تاسو کومه معنا اخیستې، هغه د آیت له اصلي معنا سره برعکس ده. پوره آیت داسې دی: وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ. (بقره- ۱۹۵)

ژباړه: او د الله په لار کې لگښت وکړئ او په خپل لاس ځان په هلاکت کې مه غورځوئ.

د دين په لاره کې د ځان او مال لگښت کول، په خپلو شخصي اړتياوو کې له کمښت منلو پرته امکان نه لري. نو ځکه ويل شوي دي، چې که ان په خپل شخصي لگښتونو کې هم کمی کوئ، وبې کړئ. خو د دين لپاره خپلې هلې ځلې په هر حال کې جاري وساتئ. ځکه چې کله د اجتماعي ژوند ستنې ونړېږي، نو فرد هم خپل ځان له بربادۍ څخه نه شي ژغورلی. نو ځکه په هغو لارو کې لگښتونه کوئ، چې اجتماعي ژوند ورسره پياوړی کېږي.

د دې آیت په هکله د حضرت حذیفه او حضرت ابو ایوب انصاری یو روایت د

سوال: په قرآن کریم کې راغلي چې «په خپل لاس ځان په هلاکت کې مه غورځوئ.» دا آیت ډېر عجیبه ښکاري. ځکه په ښکاره خو په دې آیت کې د هلاکت او خطر له لارې نه د ځان ساتنې لارښوونه شوې ده. خو هلاکت خو همدا دی، چې انسان د خطراتو له لارې وډار شي او خطر ته غاړه ور نه کړي. د فرد خبره وي یا د قوم، ټول لوی پرمختګونه د هغه چا په لمنه کې ور لوېږي، چې ځان ستونزو او مشکلاتو ته ورکړي او د اقدام کولو حوصله ولري. د ژوند دغه حقیقت اسماعیل میرټي ډېر په ښکلي انداز کې په دوو شعرونو کې رانغاړلی دی:

ازاده ژباړه: یوه ورځ د اسونو لوبه وه. څوک په خپل ترکی او څوک په تازي اس سپور و. څوک چې زړه نا زړه شو او ووېرېده، هغه همدلته پاتې شو. خو چا چې پونده ورکړه، هماغه له کرښې واوښته.

د یوه قوم مفکوره چې دا وي، چې «له خطرونو خپله لمنه در ټوله کړئ.» هغه قوم هېڅ کله لوړو بریاوو ته نه شي رسېدلی.

ځواب: د ژوند کوم حقیقت چې تاسې

خلک ملگري شوي دي. که موږ څو تنه په جنگونو کې له نبي کریم ص سره لاړ نه شو، نو خپله اقتصادي وضعه سمولی شو او له کور کلي نه د ډېرې مودې لپاره د بهر پاتې کېدو له امله مو چې کورونه پکو شوي دي، د هغو جبيره به هم وکړو. نو په دې وخت کې الله تعالى دا آيت نازل کړ. او خبردارۍ يې ورکړ، چې له دغه ډول لگښتونو نه لاس لنډول د هلاکت سبب دی، نو خپل ځان په دې هلاکت کې مه غورځوئ. او د دين لپاره د ځان او مال لگولو ته دوام ورکړئ.

دا آيت له خطراتو او ستونزو سره سره بنده د الله په لاره کې اقدام کولو ته هڅوي. نه دا چې انسان له خطراتو او ستونزو نه وارخطا شي او په دې لاره کې له اقدام کولو نه لاس واخلي.

حديث په کتابونو کې نقل شوی دی، چې د دې آيت ټول مفهوم ډېر ښه روښانوي. د دوی په نزد ځان په هلاکت کې غورځول دا معنا لري، چې له خپل مال او عيال سره په کور کېنې او له جهاد نه لاس واخلي. (التهلكة الاقامة في الاهل و المال وترك الجهاد - كشاف)

بخاري له حضرت حذيفه نه د دې آيت لنډ شان نزول هم را نقل کړی دی او صراحت يې د حضرت ابو ايوب انصاري په حديث کې بيان راغلی دی، چې ابو داؤد، ترمذي، حاکم، نسائي، ابن حبان او داسې نورو روايت کړی دی او حاکم د شيخينو د شرط له مخې صحيح بللی دی. حضرت ابو ايوب انصاري فرمايي، چې موږ انصارو چې کله د نبي کریم ص په ملگرتيا کې څو غزوې وکړې، نو يوه ورځ له موږ نه ځينو کسانو په خپلو کې پټه مشوره وکړه، چې اوس خو له رسول الله ص سره ډېر زيات

په امریکا کې مذهب

Americans turning religious

د ساینس او صنعت پرمختګونه بنده له خدایه نه لرې کوي

شوی دی.

په راپور کې دا هم ویل شوي دي، چې د دنیا په مختلفو برخو کې کومې کومې مذهبي عقیدې شته او د هغو د ژوند او بود و باش طریقې څه دي. گیلپ انټرنیشنل دا سروې د چارلس ایف خیریه مؤسسې په غوښتنه کړې وه.

په راپور کې راغلي دي، چې د امریکا ولس په ټولو صنعتي هېوادونو کې تر ټولو ډېر مذهبي ولس دی. په مذهب باندې د عقیدې د ختمېدو تمه له ځینو اروپایي هېوادونو او د دنیا له بعضي نورو قومونو کېدلی شي. خو د امریکا پرتلنه صرف د افریقا او لرې ختیځ له

په عامه توګه یوه خبره مشهوره ده، چې امریکا یو سیکولر او شکاکي قوم دی. خو د گیلپ پول له لوري له دوو کلونو ارزونې وروسته چې کوم معلومات مخې ته راغلي، هغه دا خبره ردوي. دې څېړنو وښودله، چې د امریکا خلک تر غیر عادي بریده مذهبي خلک دي او دا هېواد په واقع کې د روحانیت د احیا په یوه نوي پړاو کې دی.

د امریکا ۹۴ سلنه خلک په خدای اعتقاد لري. ۶۹ سلنه خلک یې له مرګ نه وروسته په ژوند عقیده لري. دا موندنې په هغه راپور کې راغلې، چې له واشنګټن نه د «Religion in America» په نوم خپور

وضعیت ډېر بدل شوی دی، د امریکایي ولس ۵۶ سلنه وگړو د دې سروې پر مهال ویلي، چې مذهبي عقیده «ډېره مهمه» ده. دېرش سلنه خلکو «تر مناسبه بریده مهمه» ښودلې او یوازې پنځه سلنه خلکو دا ځواب ورکړی، چې مذهب هېڅ کوم اهمیت نه لري.

(هندوستان ټایمز، ۲۴ جولای ۱۹۷۶)

هېوادونو سره کېدلی شي، چې هلته لا هم په خلکو باندې د مذهب گرفت ډېر مضبوط دی. د جاپان او سکندونیوا ولس، د ټولو پرمختللو قومونو په منځ کې تر ټولو ډېر غیرمذهبي گڼل شوی دی.

له ۱۹۶۰ را وروسته کلونو کې چې کله امریکا له بحران سره لاس و گرېوان وه، نو په خلکو کې له مذهب سره دلچسپي او په مذهب عمل کول پیکه شول. خو اوس

اسلامي مرکز

د اسلامي مرکز موخه، تر ټولو انسانانو پورې د اسلام د پیغام رسول دي

کړي. که اسلامي امت دغه مسؤلیت ته اوږې نه ورکوي، نو بل هېڅ شی هم دې امت ته نجات نه شي وربښلی، نه په دې دنیا کې او نه په آخرت کې.

مسلمانانو ته چې د اخرت د پیغام پېتی ور په شا دی، نو دا یې هم مسؤلیت دی، چې د دنیوي گټو لپاره له نورو ملتونو نه له کشمکش نه بشپړ پرهېز وکړي. که د دوی حق هم تر پښو لاندې کېږي، بیا هم د دنیوي مسایلو په برخه کې د دوی لپاره یوازینی صحیح تگلاره «صبر» ده. یانې یوازې د خپل ځان د جوړونې په هڅو بروسه او باور کول. او د دې په ځای چې د

د نبوت له ختمېدو وروسته، محمدي امت د نبوت په مقام کې ځای لري. مسلمانان به اوس تر قیامته پورې دقیق هماغه کار کوي، چې تر دې پخوا ورته پیغمبران را استول شوي وو. د خپل رب په نزد د پیغمبرانو غاړه یوازې هغه وخت خلاصېدلی شي، چې د خدای هغه پیغام خپلو ټولو مخاطبینو ته ورسوي، چې د اسماني وحی له لارې ورته راغلی وي. په همدې ډول د محمدي امت د نجات یوازنی صورت هم دا دی، چې د ملتونو په مخکې د الهي دین د شاهد په توگه ودرېږي، او خلک د حساب له راتلونکې ورځې خبر

جومات یو ډول دار الاسلام دی. د الله تعالی د یادولو ځای دی. د اسلامي اتحاد مرکز دی، د مسلمانانو لپاره د اعتماد علی الله سمبول دی. اسلام چې ژوندی و، نو جومات یوازې جومات نه و، بلکې د اسلامي ژوند ټولې څانګې به په کې جوړېدلې. مثلاً د عبادت ځای، مدرسه، دارالقضاء، د غونډو ځای، روغتون، کتابخانه، مسافرځانه، تبلیغی مرکز، د جرګې ځونه او داسې نور. په اسلامي مرکز کې مور غواړو، چې جومات بېرته له خپل اصلي حیثیت سره را ژوندی کړو.

مولانا وحید الدین خان د الجمیعة اوونیزې په ۲۷ نومبر ۱۹۷۰ ګڼه کې یوه مقاله خپره کړې وه، چې د مسلمانانو د تېرې یوې نیمې پېړۍ هلو ځلو ته له کتنې وروسته ویل شوي و، چې په دې موده کې بې شمېره لوی لوی تحریکونه را پورته شوو، خو بیا هم اسلام ورسره را ژوندی نه شو.

په دې هکله له تحلیلي ارزونې وروسته ویل شوي و، چې د دې ناکامۍ لویه وجه دا وه، چې زموږ د مصلحینو د کوششونو مخ د جوړونې او تعمیر په ځای د سیاست لوري ته و. او د مقالې په پای کې یې دا وړاندیز ورکړی و:

نورو په ضد پاڅونونه او د مطالباتو تحریکونه وچلوي، په خپلو شته فرصتونه کې خپله روزي ولټوي. د مسلمانانو لپاره نور قومونه د مدعو حیثیت لري، نو دا ورته روا نه ده، چې د خپلې کومې کړنې له امله خپل مدعو د ځان سیاسي یا اقتصادي مخالف وګرځوي. مسلمانان به نور قومونه د حق د دعوت مخاطبین ګرځوي، نه دا چې د دنیوي مسایلو په سر له هغو سره لاندې وکړي، او له ځانه یې لرې وشړي.

د اسلامي مرکز موخه دا ده، چې مسلمانان د خپل اصلي مسؤولیت او ماموریت لپاره ورزول شي او د اوسنۍ زمانې د معیارونو له مخې الهي پیغام د هغه تر ټولو بندګانو پورې د رسولو لپاره پلان ګذاري وشي.

جوماتونه د اسلامي نړۍ ساتونکي مرکزونه دي. مغلو په دیارلسمه عیسوي پېړۍ کې د ختیځ له خوا په اسلامي نړۍ یرغل راوړ او ډېره برخه یې تاراجه کړه. خو همدا جوماتونه چې هلاکو له سمرقند نه تر حلب پورې په خپله لاره کې د خاورو همنشین کړل، د ده کړوسیانو بېرته ورغول او د هغوی د تر چتونو لاندې یې د واحد خدای په مخکې سرونه په ځمکه کېښودل.

«په اوسنیو حالاتو کې د اسلامي احیاء کار له کوم ځایه پیل شي؟ د دې بهترینه طریقه دا ده، چې په لوړ معیار د یوه اسلامي مرکز بنیاد کېښودل شي. دا اسلامي مرکز له هر ډول عصري وسایلو داسې پور مامور وي، چې د ټولو مسلمانانو لپاره د پاور هائوس کار وکړي. دا مرکز اسلامي هم وي، او نړیوال هم او عصري هم. (یوازې یوه استثناء باید ولري: په هېڅ ډول هم باید سیاسي نه وي).

د دې وړاندیز له تېرو شپږو کلونو نه بې ساری هرکلی شوی دی. دا مقاله عربي ژبې ته هم وژباړل شوه او په دوه دېرش مخونو کې د رسالې په شکل کې له قاهرې او بیروت نه خپره شوه او څو چاپه یې راووتل. په علمي او دیني جریدو کې په دې هکله خورا حوصله ښوونکې تبصرې خپرې شوې.

اوس د بېلا بېلو خلکو له ډېر ټینګار وروسته دغه اسلامي مرکز د ځمکې په مخ وجود موندلی دی او الرساله د همدې مرکز د ویاند په توګه خپرېږي. خو تر ټولو لویه مسئله د دې مرکز لپاره د ځای برابرول دي. في الحال د مؤقت وخت لپاره د دې مرکز دفتر په یوه کور کې ترتیب شوی. خو د دې دفتر د پراختیا او ارزښت له پلوه مهمه ده، چې دغه مرکز خپله بېله ودانۍ ولري، تر څو ټولې څانګې عملاً په کې فعالې شي.

بېتره دا ده، چې دا مرکز د یوه جومات په چاپېریال کې رامنځته شي. یو زوړ جومات وي، چې شاوخوا ته یې خونې ودرول شي، او که تش ځای پاتې وي، نو د جومات په خوا کې نور اړین تعمیرات هم ورسره وشي.

د مسؤل مدير په نوم

داعي نه گرځندوی دی نه جادوگر، داعي د خپلې مدعو ډلې په منځ کې داسې چلند کوي، لکه باغوان په خپل باغ کې

محترم مسؤل مدير صاحب سلام،

د الرساله لومړنۍ گڼه مې مخې ته راغله. د رسالې په گڼو مقالو کې په جزوي يا کلي ډول د گوتې اېښودو ځای شته دی. خو دمگړۍ په خاصه توگه د «سوال او ځواب» د برخې اړوند ځينې خبرې ستاسې مخې ته ږدم. هيله ده چې په را روانه گڼه کې به يې وضاحت وړاندې کړي.

تاسو فرمايلي، چې «مسلمانان خپل بېل کلچر نه لري.» او «د داعي ماموريت د دې تقاضا کوي، چې له مدعو سره کلتوري يورنگي ولري نه کلتوري بېلتون.»

که پورتنی اصل ومنو، نو ستاسې په اند د هغه حديث حيثيت بيا څه دی، چې له يهودو سره له تشبيه نه منع په کې راغلي. او آيا د داعي او مدعو ترمنځ د کلتوري يو رنگي تقاضا به دا هم وي، چې که د «لوڅو کلبونو» يوه غړي يا داسې کس ته دعوت ورکوو، چې د ښځو غوندې په سر چوټۍ ولري، نو آيا داعي به له دغه ډول خلکو سره هم کلتوري يو رنگي پيدا کوي؟ بله دا چې که مختلفو ډلو ته يو په بل پسې دعوت ورکوو، نو آيا هر ځل به داعي په خپل ځوی او لباس کې بدلون راولي؟

يوه بله خبره هم وضاحت غواړي. هغه دا چې د سوره انعام د نهم آيت په ژباړه کې چې تاسې «د لباس ور اغوستو» مفهوم شامل کړی دی. آيا ټولو خلف او سلف مفسرينو هم دا آيت همداسې ترجمه کړی دی او که دا ستاسې خپل ځاني تحقيق دی؟

په دې هيله يم، چې د لوستونکو د خير او ښېگڼې له مخې په راتلونکې گڼه کې به دې اړوند تفصيلي ځواب راکړي.

صبيح الدين احمد،

بتلا هاؤس، جامعه نگر، نوې ډيلي

الرساله: د «کلتوري يو رنگي» خبره موږ د لفظ په اجمالي مفهوم کې کړې ده، نه په خپل انتهايي مفهوم کې. او دا د ژبې او ادب يو عام اسلوب دی. د پيغمبرانو په هکله په قرآن کریم کې ويل شوي: هغوی به خواږه خوړل او بازارو کې به گرځېدل (فرقان - ۲۰) ښکاره ده چې د دې معنا دا نه

ده، چې د هغوی ټول کار همدا و، چې خواړه وڅوري او بازارونه پوتی کړي. او همداسې یې دا معنا هم نه ده، چې د اکل طعام او مشی فی الاسواق په ټولو رواجي طریقو کې له هر اړخه پیغمبران د نورو خلکو په څېر وو. خبره که هر څو په عمومي الفاظو کې وشي، هغه بیا هم په خاص مفهوم کې وي، او د خبرې متن یا موقع یې حدود راته ټاکي.

هغه شیان چې په شریعت کې حرام دي، مثلاً برېښوالی، هغه زموږ د منلې عقیدې له مخې پخپله د یو رنگي له عمومي مفهوم څخه وځي. دغه راز هغه شیان چې د یوې ډلې مذهبي شاعیر وي، مثلاً د صلیب نښه، په دې شیانو کې د یو رنگي هېڅ پوښتنه نه پیدا کېږي. هر مذهب خپل ځانگړي مذهبي شاعیر لري او هېڅ مذهب هم په دې شاعیرو کې د جوړجاړي اجازه نه ورکوي (له تشبیه بالیهود نه ممانعت په همدې دوهم مفهوم کې یاد شوی دی) خو دا ضروري نه ده، چې که د نامسلمانانو خپلې له مخې گردې وي، نو موږ نوک داره خپلیو ته د اسلامي خپلیو په سترگه وگورو. یا د نامسلمانانو په کور کې د پولادي لوبښو رواج وي، نو موږ مسي لوبښو ته د اسلامي ادابو نوم ورکړو. په الرساله (اکتوبر ۱۹۷۶) کې چې کومه خبره شوې ده، هغه بس د همدغه مفهوم له مخې شوې او د هندوستان په جنوبي سیمه کې د مسلمانانو ژوند د دې مفهوم یو عملي مثال دی.

دوه، د سوره انعام د نهم آیت په اړه خبره دا ده، چې له حضرت عبدالله بن عباس او د هغه له شاگردانو نه په دې برخه کې درې تفسیرونه را نقل شوي دي. یو دا دی چې دلته لېس د التباس په معنا دی. یانې که الله تعالی پریښتې د رسول په حیث استولی، نو هغوی به یې هم د انسان په شکل و صورت کې لېږلې او مخاطبین به بیا هم له هماغه کشمکش سره مخ کېدل چې اوس ورسره مخ دي. بل مفهوم یې د تحریف په معنا راغلی دی او اهل کتاب یې مصداق گرځول شوي دي (تفسیر طبری)

دریمه رایه هغه ده، چې موږ په الرساله کې رانقل کړې ده. د تفسیر کوم کتاب چې عبدالله بن عباس ته منسوب دی، په هغه کې همدې نظر ته لومړیتوب ورکول شوی دی. موږ به یې دلته متن درته رانقل کړو:

(ولو جعلناه) یعنی الرسول (ملکا لجعلناه رجلاً) فی صورة رجل آدمی حتی یقدروا ان ینظروا الیه (وللبسنا علیهم) علی الملائكة (ما یلبسون) مثل ما یلبسون من الثیاب، (تفسیر عبدالله بن عباس، مطبع محمدی، ۱۲۸۰هـ)

ژباړه: که موږ پیغمبر پریښته گرځولی وای، نو بیا به مو هم د انسان په صورت کې لېږه، تر څو هغوی په خپلو سترگو لیدلی او هغو پریښتو ته به مو هماغه کالي ور اغوستل، چې دا خلک یې اغوندي.

د اوسنی زمانې په مفسرینو کې مولانا حمید الدین فراهی د دې آیت همدا مفهوم بیان کړی. دی لیکي:

قد جعل الله الانبياء هداة خلقه فالبسهم لباس البشرية --- النبي يبعث في قوم ليصلحهم ويدعوهم الى الصراط المستقيم، فلا بد ان يكون مثلهم في الزی و الشماثل، والا كان خلاف البعثة كما قال: ولو جعلناه ملكا لجعلناه رجلا وللبسنا عليهم ما يلبسون. (القائد الى عیون القعائد، ۳۱-۱۳۰)

الله تعالی پیغمبران د خپل مخلوق هادي گرځولي دي. نو ځکه یې بشري جامې ور په تن کړې دي. پیغمبر یوه قوم ته د دې لپاره ورځي، چې اصلاح یې وکړي او نېغې لارې ته یې را دعوت کړي. د دې لپاره ضرور ده، چې پیغمبر په خوراک، پوښاک او کړو وړو کې د هغوی په څېر وي. که نه وي د بعثت د مقصد خلاف کار به وي. هغسې چې په قرآن کریم کې ویل شوي...

درې، که مختلفو کلتوري ډلو ته یو په یو دعوت ورکوو، نو آیا داعي به هر ځل خپل خوی او بوی بدلوي؟ دا نیوکه ښيي، چې د اسلامي دعوت ماموریت په سمه توګه نه دی درک شوی. دعوت کومه جاودګري یا چشم بندي نه ده، چې نن دلته وښودل شي او سبا هلته. بلکې یو ډېر سنجیده او ډېر اوږد بهیر دی. داعي ګرځندوی نه وي، بلکې د باغوان په څېر وي. داعي د ځان لپاره یوه ډله ټاکي او بیا د همېش لپاره په هماغې ډلې پورې وابسته کېږي.

داعی د خپلې ډلې له ښې مطالعې وروسته له هغې سره ځان بلدوي، د واقعینې د ټولو معیارونو له مخې د هغوی په منځ کې د خپل کار نقشه جوړوي. او د هغوی په مخکې د هغوی د خیرخواه په حیث را پورته کېږي. حق لارې ته د هغوی د راوستلو لپاره خپل ټول ژوند په همدې لاره کې لګوي. ښکاره ده چې دغه ډول کار هماغه وخت کېدلی شي، چې بنده په یوې خاصې ډلې پورې تړلی وي، نه داسې چې هره ورځ د نویو نویو ډلو په مخکې خپلې جلوي او کرشمې وښيي. دعوت د ځان حواله کولو او ځان سپارنې چاره ده، نه د مشاعرو لپاره د بلنلیکونو د منلو مسئله. حقیقت دا دی، چا چې د خپل دعوت لپاره یو مستقل مدعو نه وي ټاکلی، هغه اصلاً داعي نه دی. دعوت خو د ټول ژوند فیصله ده. دغه کار له داسې رنګارنګۍ سره کله سرته رسېدلی شي، چې بنده دې هره ورځ یوه نوي دریځ ته ځان ورسوي او د خپلې وینا کرشمې او جلوي دې په کې ښکاره کړي.

نازکه مسئله

بيا يې هم بستره د ازغيو بستره نه شوه

نوميالی پلې بېک سندرغاړی موکيش چندرماتر (۱۹۷۶-۱۹۲۳) د امريکا په سفر تللی و، چې ناڅاپي د مرگ د کور مېلمه شو. په ورځپاڼو کې يې چې کوم حالات خپاره شوي دي، په هغو کې يوه خبره دا هم وه، چې موکيش په اردو ژبه ډېره ښه پوهېده. په اولو کې له هندي ژبې سره نابله و. خو وروسته يې د خپلې مسلکي اړتيا له مخې له سختو خواړيو وروسته هندي ژبه زده کړه. ده چې په خپل ژوند کې کومې لس زره سندرې ثبت کړې دي، په هغو کې يوه د تولسي داس راماین هم ده، چې په ډېرشو کلونو کې يې پای ته ورسوله.

په ۱۹۴۷ء کې چې هند ازاد شو، نو د وطن په وروڼو [مولانا هندوان په برادران وطن يادوي؛ ژ] کې يې شمېره خلک داسې هم وو، چې په خپلو ښوونځيو کې يې اردو ژبه ويلې وه. دې سيمو ته چې د پنجابيانو د سېلاب وړ را پرې شو، نو د دغه ډول خلکو شمېر بيخي لوړ شو. د ازادۍ له انقلاب وروسته شاوخوا پنځه ويشت کاله د دې هېواد عامه ژبه يوازې اردو وه. نو موږ په ډېرې اسانۍ سره د اردو ژبې له لارې د خدای پيغام تر ټولو هغو خلکو پورې رسولی شوی، چې موږ ته يې د ور رسونې مسؤليت را له غاړې شوی دی.

اوس مهال دغه خلک له دې فاني دنيا نه په کوچېدو دي او خپل ځای نوي نسل ته پرېږدي. له دې امله د داعي او مدعو ترمنځ ژبنی واټن په ډېرېدو دی او هغه کار چې پخوا موږ په خپله مورنۍ ژبه کې کولی شوی، اوس به د دې کار لپاره نورې ژبې زده کوو او په دې ژبو کې به مهارت ترلاسه کوو. يو کار چې پخوا اسانه و، ورځ تر بلې پسې سختېږي. څومره عجيبه خبره ده، چې بيا هم خلک د شپې په ډاډه زړه خوبونه کوي، او د خوب ځايونه يې د ازغيو په بستر نه دي بدل شوي. ممکن هېر شوي به يې وي، چې يوه ورځ به مري او له مرگ نه وروسته به د خدای حضور کې درېږي. او چې بيا خدای پوښتنه وکړي، چې تاسې زما پيغام ولې زما تر بندگانو ونه رساوه، نو موږ به څه ځواب ورکوو؟ او که موږ د «خدای د شاهدي د پټولو» مجرم وگڼل شوو، چې پخوا يې يهودان مجرم گرځول شوي وو، نو زموږ لپاره به له دې جرم نه د خلاصېدو حيله او لاره څه وي؟

پای

تبوک، سعودي عربستان

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library